

Commentaria Ac Disputationes In Primam Partem Divi Thomae

Cvm Variis Indicibus

De Deo Effectore, Creaturarum Omnium Tractatus II. De Opere Sex
Dierum, Ac Tertius De Anima

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, 1622

Liber Secundus. De Singulorum Sex Dierum Operibus, Et Septimi Diei
Requie.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93575](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93575)

LIBER SECVNDVS. DE SINGVLORVM SEX DIE- RVM OPERIBVS, ET SEPTIMI DIEI REQVIE.

DVo in primis notanda sunt. Primum est inter corpora vniuersi quaedam esse simplicia, & alia mista. Priora sunt celi, & elementa, ex quibus, vt Philosophi censent, vniuersum primario, & quasi essentialiter componitur, quia primarius

ordo vniuersi secundum hæc corpora attenditur, & quia in illis corporibus prius factum est vniuersum actu & in se, & per propriam creationem. Mista vero ex elementis constant, & in simplicibus corporibus virtute continentur, & iuxta participationem illorum in vniuerso collocantur, ideo ad constitutionem vniuersi secundario pertinere dicuntur. Quod quidem secundum ordinem situm, qui ad unitatem vniuersi inter corpora, ex quibus constat, precipue consideratur: non secundum ordinem perfectionis accipiendum est, nam in hac mista corpora regulariter, seu ex genere suo superant simplicia. Vnde etiam fit, vt licet corpora simplicia productionis, seu executionis ordine fuerint priora, nihilominus ordine intentionis priora sint mista, nam ad illorum generationem, & conseruationem simplicia ordinata sunt, & omnia tandem propter hominem, qui supremum gradum inter mista continet, facta sunt. In præfati autem materia de his corporibus secundum ordinem executionis tractamus, & ideo in præcedenti libro dictum est de creatione vniuersi prout ex simplicibus corporibus constat, in hoc vero de alijs operibus, quæ ad productionem, & conseruationem mistorum est de creatore vniuersi in eius exordio facta sunt, dicendum superest. Quia vero hæc opera non simul, sed per successionem sex dierum à Deo sunt facta, ideo sigillatim etiam, & per singulos dies à nobis sunt explicanda.

Secundo aduertere oportet, in productione vniuersi tria opera distingui à Theologis, scilicet creationis, formationis, seu distinctionis, & ornatus. Hanc operum diuisionem tradit D. Th. 1. p. q. 64. in princ. & latius explicat q. 70. a. 1. Habetq. fundamentum in verbis Scripturæ, nā Gen. 1. de opere creationis dicitur: *In principio creauit Deus*, & c. Et de opere distinctionis: *Diuisit lucem à tenebris*, & *Diuidas aquas ab aquis*, & iterum, *Congregentur aquæ, quæ sub celo sunt in locum vnum. & appareat arida*. Quæ verba opus cuiusdam distinctionis significant. De opere vero ornatus intelligit D. Thomas verba illa quarti diei, *Fiant luminaria in firmamento cali*. Expresius vero in initio cap. secundi, fit mentio ornatus in verbis illis: *igitur perfecti sunt cali, & terra, & omni ornatus eorum*. Adeoque inter opera distinctionis, & ornatus, D. Thomas distinguit, vt tribus primis diebus opus distinctionis, alijs vero tribus vltimis opus ornatus attribuat, vt ex initio q. 67. & 70. manifestum est. Si quis tamen consideret Scripturæ verba etiam in opere quartæ diei, distinctionem indicat, cum dicit, *Et diuidas diem, & noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos*. *Quæz de opere sex dierum.*

Et è conuerso etiam in opere diei primæ opus ornatus per illa verba significari potest, *fiat lux*. Sicut in quarta significari dicitur per illa verba, *fiant luminaria*. est enim eadem ratio. Idemque est de illis verbis secundæ diei, *fiat firmamentum*, & de illis tertiæ diei, *Germinet terra herbam viuentem*, & c. Nam si productio animalium quinta & sexta die facta, pertinet ad ornamentum terræ, aquæ & aeris: cur productio vegetabilium facta tertia die ad ornamentum terræ non pertinebit? Quod enim animalia localiter moueantur, & ex ea parte vel maior, vel notior fit eorum ornatus: non impedit quominus etiam vegetabilia ornent terram, pulchriorem, & delectabiliorem illam reddendo, etiam si in illa fixa sint, & quiescant. Præterquam quod etiam vegetabilia suum proprium motum habent, quo secundum augmentum, & diminutionem locum etiam quo modo mutant, & varios colores induunt, quæ varietas, & ad ornatum pertinet, & illum satis manifestat. Accedit, quod illa duo, scilicet, distinctio, & ornatus vix possunt opere se iungi. Nam distinctio (vt D. Thomas dicit) fit formando, & perficiendo, quod informe erat, & ideo etiam è conuerso ornatus non fit sine aliqua distinctione inter ea, quæ ad ornatum pertinent, vel inter id, quod ornatur, & quo ornatur. Et hoc videtur etiam colligi ex citatis verbis Scripturæ, *fiat & diuidat* quæ simul coniunguntur. Idemque colligi potest ex verbis citatis in principio cap. 2. vbi solus ornatus additur perfectioni, id est, creationi celi, & terræ. Et ita etiam Magist. in 2. dist. 12. in principio, & cap. penultimo & vltimo nihil distinguere videtur inter opus distinctionis, & ornatus. Vnde dicere possumus, illa duo non tam re, quam ratione, seu habitudine distingui, nam ornatus dicitur per habitudinem ad rem quæ formatur seu perficitur: distinctio vero est quasi relatio consequens per habitudinem ad alia. Vnde licet fortasse per quādam accommodationem ornatus tribus vltimis diebus, & distinctio tribus prioribus attribuat, quia in eis magis relucet: nihilominus, quia in re ipsa aliquid distinctionis, & ornatus in singulis diebus apparet, ideo singulorum dierum opera explicando, simul & indiuise de his duobus operibus dicemus.

CAPVT I.

An lux primo die creata spiritualis, vel sensibilis fuerit.

PRimi diei opus ferè vnicum fuit lucis productioni, illis verbis significata, *Dixit autem Deus, fiat lux, & facta est lux*, quæ ex parte opus hoc ad ornatum mundi pertinet, vt iam tetigi, & statim amplius ex re ipsa, & ex Patribus explicabo. Dixi autem, hoc opus fuisse ferè vnicum, & non simpliciter esse vnicum, quia statim additur, *Et diuisit lucem à tenebris*, quod ad opus distinctionis pertinet: tamen, quia hæc diuisio non aliter facta est, quam producendo lucem, ideo solum fuit quasi quid

F 2

Quo tandem modo admittenda sint quæ descriptis operibus scripsit D. Th.

Prima diei opus lucis productio.

*Verbum fiat
in Gen.
1. quod im-
portet.*

consequens ad illam, & ideo vtrunque pro eodem opere computamus. Circa illa autem verba, quibus hæc actio Dei describitur, scilicet *dixit, fiat, & factum est*, multa ab expositoribus Genesis tractantur, quæ nobis necessaria non sunt. Satis enim certum est, illis verbis non significari aliquid sensibile Dei verbum, quod dixerit, *fiat*, quia nec tunc erant creatura, quæ sensibile verbum audire possent, ut ibi Basiliius adnotavit, nec sensibile verbum productioni lucis natura sua inferuebat, neque oportebat tunc illud tanquam instrumentum ad lucem creandam miraculose sumere. Ait autem Theodoret. quæ. 9. in Gen. potuisse Deum vi voce sensibili propter inuisibiles virtutes, ut efficaciam diuini imperij agnoscerent. Sed profecto Angeli, ut ait August. libr. 11. de Ciuit. cap. 29. non addiscunt per sensibilia verba, sed per intelligentiam, vel reuelationem mere spirituales. Vnde melius ibidem ait illo verbo solum significari diuinum imperium internum spirituale, quo efficaciter vocat ea, quæ non sunt tanquam ea, quæ sunt. An vero ille actus imperij immediatè sit actus intellectus, ut verbum, *dixit*, indicat, vel sit actus voluntatis, iuxta illud Psalm. 113. & 134. *Omnia quæcumque voluit fecit*. Et an effectio ad extra sit immediatè ab hoc imperio, vel à potentia exequente, iuxta illud Sap. 11. *Subest ei cum volueris posse*, quæstiones sunt generales, & alibi tractate.

*Quæstiones
varia aliò
remissa.*

2.

*Vide in pra-
cedenti par-
te de Deo,
tract. 1. l. 3. c. 9.
& disp. 30.
Metaph. lect.
27. n. 37.
Augustini
sententia
quod lux il-
la fuerit
spiritualis.*

*Eius funda-
mentum.*

Tota ergo difficultas huius operis est in explicanda luce, quæ hoc die facta dicitur, quæ scilicet, vel quid fuerit, nam si hoc declaratur, qualis etiã fuerit diuisio lucis à tenebris, facilius intelligitur. Duo autem sunt præcipue tractanda, primum in hoc cap. an lux illa spiritualis fuerit, vel materialis, secundum in sequenti quanam fuerit in quocunque ordine constitutur. Circa primum est celebris sententia August. asserentis lucem illam fuisse spirituales, & angelicam. Ita docet libr. 11. de Ciuit. cap. 7. & 9. vbi cum aliqua dubitatione loquitur alijs vero locis idem constanter affirmat, ut videre licet libr. 1. Gen. ad liter. cap. 3. & 9. vsque ad finem, & libr. 4. à cap. 21. vsque ad 28. maxime vero in Imperf. cap. 5. & idem habet libr. 22. contr. Faust. cap. 10. & libr. 1. contr. aduersarium legis & Prophetarum, cap. 10. 11. ac 12. Fundamentum August. in summa est, quia Scriptura potest de spirituali luce proprie, & sine metaphora intelligi, quia lux spiritualis verior, & certior est quam materialis, ut dicit in dicto cap. 5. Imperf. ergo sine metaphora possunt illa verba de luce spirituali intelligi. Ergo ita sunt intelligenda. Hanc consequentiam probat dupliciter, primo in dicto loco de Ciuit. quia Angeli creati sunt intra illos sex dies, quia initium creandi fuit illorum dierum principium, neque post illos sex dies, imo nec post quartum diem, quando facta sunt astra, quia tunc Angeli iam laudabant Deum Job 38. Neque etiam sub operibus secundi & tertij diei continentur, ut constat ex verbis Genes. ergo fuerunt opus primi diei, & per lucem significantur. Secundo idem probat in alijs locis, quia explicari non potest, quæ lux materialis tunc creari potuerit. Quia sol cum sua luce creatus fuit quarto die, ergo lux illa primi diei non fuit lux Solis, neque alia probabiliter cogitari potest. Præsertim, quia si lux illa materialis fuit, etiam diuisio inter diem, & tenebras de materialibus debet intelligi, nulla autem alia lux fuit causa diuisionis inter diem & tenebras, nisi lux Solis, ergo non potest opus huius diei de illa luce, vel diuisione materiali intelligi. Et hanc August. sententiam maxime defendit Rupertus l. 1. in Gen. cap. 10. Quia addit coniecturam, quia si lux illa fuisset materialis, & alia à luce Solis tribus tantum diebus durasset, nam creato sole quarto

*Rupertus
in Gen. pro
eandem sen-
tentia.*

die euauisset. Hoc autem nec docet, nec est consentaneum intentioni Moysis, qui effectiorem mundi permanentis & stabili describere voluit. Eandem sententiam sequutus est Eucherius libr. 1. in Gen. ca. 2. Citantur etiam pro hac sententia Iudæus de summo b. 20 c. 10. Beda in Exaem. & super Gen. & Glossæ ibidem, & Magist. D. Thom. & alij Scholastici. Veruntamen hi omnes non adherent huic sententiæ, sed illam tolerant, & aliam non excludendo.

Est autem obscurum apud Augustinum, quæ fuerit spiritualis lux, quæ illo die, & per illa verba fuit facta, an scilicet ipsa substantia Angelorum cum suo lumine naturali, & intellectuali, eiusque creatio, an vero fuerit sanctorum Angelorum glorificatio. Nam in multis locis sentit Augustinus, Angelos creatos fuisse in primo instanti creationis mundi, & comprehensos à Moysè sub nomine cæli in verbis illis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, ut in superioribus retuli ex libr. 9. Confess. 9. & 16. & in Imperf. Gen. cap. 3. & libr. 1. Genes. ad liter. cap. 9. & libr. 4. cap. 32. Ergo creatio Angelorum quoad substantiam & proprietates naturales eius, non potest ad opus primi diei pertinere, siue isti dies sint naturales, siue intellectuales, ut Aug. vult, quia opera illorum debent esse distincta tam inter se, quam à creatione mundi, prout in primo instanti facta est. Quapropter probabilius videtur, cum Augustinus dicit, lucem hanc primo die factam fuisse spirituales, & angelicam, hoc intellexisse de illuminatione supernaturali facta in sanctis Angelis per infusionem luminis gloriæ & visionis beatæ, quam in ingressu beatitudinis acceperunt. Atque ita cum dicit nomine cæli significari Angelos, loqui de Angelis quoad naturam, seu de creatione illorum: cum vero dicit significari nomine lucis, loqui de Angelis quoad gloriam, ut aperte significat dicto libr. 11. de Ciuit. cap. 7. dicens, *Aut lucis nomine significata est sancta Ciuitas in sanctis angelis, & spiritibus beatis, de qua dicit Apostolus, quæ res est Hierusalem*, &c. Et ita etiam accipiendum est, quod in cap. 9. ait, Angelos in narratione Genes. comprehensos esse vel nomine cæli, vel potius nomine lucis. Et hoc confirmat quod eisdem locis ait, illud mane primi diei fuisse cognitionem maturam Angelorum, quæ in visione beatæ consistit, ut supra ostensum est. Denique idem conuincitur, nam diuisionem lucis à tenebris primo die factæ exponit Augustinus de diuisione inter bonos, & malos angelos, ut ex eisdem locis constat: ergo nomine lucis non potuit angelicam naturam significare, nam in illa non sunt separati boni à malis angelis, & ideo segregatio inter illos non est in primo instanti creationis facta, quauis probabile sit in primo die factam fuisse, ut in superiori tractatu disputatum est.

Nihilominus dicendum est, aliquam lucem sensibilem, & materialem factam esse in opere primi diei, & ad literam significari per illa verba, *fiat lux*, &c. Hæc est communis opinio Basilij, Ambrosij, Chrysostomi homil. 3. & aliorum Patrum, & Doctorum, quos statim referemus, explicando, quænam fuerit illa lux. Præterea omnes Patres, qui negant angelos comprehensos esse à Moysè in 1. cap. Genes. manifestè supponunt, non fuisse signum, quod

*Lux Creator optime,
Lucem dierum proferens
Primordiis lucis noua
Mundi parans originem.*

vbi

Vbi aperte de hac luce sensibili loquitur. Ratio-
ne item probatur hac sententia ex dictis in ult.
cap. precedentis libri, vbi ostendimus hos sex dies,
in quibus ornatus est mundus, ex his materiali-
bus, & sensibilibus, ac naturalibus, quibus uti-
mur, fuisse, sed hi dies conficiuntur ex luce visibi-
li, seu ex praesentia, & absentia eius: ergo talis fuit
ille primus dies, in quo facta est lux: ergo lux illa
sensibilis, & materialis fuit: nam ex praesentia, &
absentia eius factus est. Secundo, quia verba illa,
Et crebra erat super faciem abyssi, quae proxime ante
opus primi diei ponuntur, de tenebris materiali-
bus ad litteram intelliguntur, vt supra probatum
est, & patet manifestè ex subiecto illarum tene-
brarum, quod verbis illis *super faciem abyssi*, indica-
tur: nam *abyssi* aquarum profunditatem signi-
ficat, vt ex omnium sententia supra dictum est, &
denotant sequentia verba, *Spiritus Domini ferebatur
super aquas*: facies autem abyssi dicitur extrema
pars, vel superficies aeris, vel aquae: ergo abyssus
illa erat subiectum illarum tenebrarum: fuit ergo
subiectum materiale: ergo & tenebrae materiales
erant, sed lux facta est illo primo die ad depellen-
das tenebras: ergo lux etiam sensibilis, & materia-
lis fuit, & ita intelligenda sunt illa verba, *Et dixit
luxem a tenebris*, nam de eisdem tenebris in vtroque
loco sermo est.

Confirmatur ex ratione quâ sancti Patres red-
dunt, ob quam Deus a creatione lucis ornatum
vniuersi mundi sensibilis inchoauit, nimirum
quia lux est quasi vniuersale ornamentum cælo-
rum, & elementorum, & vniuersarum rerum sen-
sibilem, quia in tenebris decor & pulchritudo
rerum cerni non potest. Vnde in lib. 4. Esdræ cap.
6. dicitur, *Et erat tunc spiritus & tenebra circum se habebant*,
& silentium sonus vocis, hominis nondum erat abs-
tine, dixit de thesauris tuis profertur lumen luminis tui, quo
aperet opus tuum. Et hac ratione maxime vtuntur
Basil. & Beda in Exaem. & Damasc. lib. 2. de
Fide cap. 7. & Hugo de sancto Victore lib. 1. de Sa-
cram. p. 1. c. 8. & sequentibus. Accedit, quod cum de-
creuisset Deus non simul, sed certo dierum nume-
ro mundum componere, & ornare propter ratio-
nes, quas in fine precedentis lib. tetigimus, & alias
quæ in thesauris diuinæ sapientiæ latent, & ab ini-
tio illorum dierum duratio totius mundi com-
putanda esset, necessarium fuit, vt lux sensibilis,
quæ fundamentum est, & quasi formalis causa si-
mul cum motu suo diem constituens, statim in
primo die crearetur: ergo lux, quæ tunc creata di-
citur, materialis, & sensibilis fuit. Vltimo confir-
mari hoc potest illa generalis regula, quæ in supe-
rioribus saepe vti sumus, quia verba Scripturæ quo
ad fieri possint in proprietate sunt accipienda, præ-
sertim in historica narratione: sed lux in signifi-
catione maxime propria & vltima hanc sensibilem
lucem significat: ergo de hac intelligenda sunt ver-
ba Moysis. Neque satisfacit responso, quam Au-
gustinus in suo fundamento indicat, quod etiam
de spirituali lumine lux proprie dicitur, nam licet
hoc verum sit secundum quandam significationem,
altioris quidem ex parte rei significatæ, nihilo-
minus absolute illa est secundaria significatio ex
sapientum vtu deriuata, spectata primæua illius
nominis impositione. Nam, vt D. Thomas 1. p. q.
67. art. 1. notauit, hæc vox lux primò imposita est,
ad significandum id, quod facit manifestationem
in sensu visus, postea verò extensa est ad signifi-
candum spirituales lucem. Et ideo inquit *ibidem* D.
Thomas, vocem illam spectatam secundum suam
primam impositionem metaphoricè ad spiritua-
lem transferri, sicut etiam dixit Ambros. lib. 2. de
Fide, in principio. Quod ergo in dicto loco Gene-
sis sumenda sit illa vox in proprietate primæ si-
gnificationis suæ, ratio facta ostendit, quia Moy-
sares de opere sex dierum.

ses expresse describere voluit ornatu huius mun-
di visibilis. Iuant etiam omnes alia circumstan-
tiæ, vt est illa de tenebris quam ponderauimus, i-
tem quod illa verba, *dies, nox, mane, & vespere*, non
nisi per metaphoram ad spiritualia transferuntur
ergo in illo loco non nisi sensibilibus sumuntur: er-
go eodem modo intelligenda est lux, quæ illius
diei & noctis, & c. initium, & origo fuit.

Atque hinc responsum est ad fundamentum Au-
gustini, nam licet aliquando illa vox proprie signi-
ficet spirituales lucem, in secundaria quadam si-
gnificatione minus vltima, nihilominus nun-
quam solet ita accipi, nisi ex materia vel circun-
stantiis locutionis vsus vocis in tali significatione
inducitur. Et ideo non potest illa significatio con-
uenienter ad narrationem Moysis accommodari,
vt declaratum est. Et amplius constabit confide-
ranti, Moysen rudem populum voluisse instrue-
re, & docere ordinem creationis mundi, ideoque
etiam fuisse vsu verbis in significatione magis
vltima, & quæ omnibus statim occurrit: hoc au-
tem modo lux proprie significat lucem sensibilem.
Ideoque secundum subiectam materiam simpli-
citer negari posset antecedens, quod Augustinus
assumit. Veruntamen illo dato negamus etiam
consequentiam, nam licet illa vox plura habeat
significata etiam propria, nihilominus ipsa histo-
ria, & alia circumstantia totius sermonis osten-
dunt sensibilem lucem esse ibi ad litteram signifi-
catam. Ad primam autem Augustini probationem,
primò defendi facile posset, quod licet Angeli fue-
rint creati intra illos sex dies, nihilominus eorum
creatio non fuerit in narratione Moysis compre-
hensa, quia potuit narrare visibilia tantum ope-
ra, non inuisibilia, vt multi Patres senserunt. De-
inde dici potest, creationem Angelorum narratam
esse à Moysè in primis verbis, quibus creatio sola,
non opera ornatus, narrata est. Glorificatio au-
tem Angelorum nec narrata est in cæteris operi-
bus sex dierum, nec nobis reuelatum est, quando
inceperit, vel an intra illos sex dies facta fuerit,
quanuis probabiliter id coniectemus. Ad secun-
dam verò probationem responderemus in primis,
licet difficile nobis sit explicare, quæ fuerit illa lux,
non propterea esse relinquendum proprium, &
planum Scripturæ sensum. Deinde dicimus diffi-
cultatem illam non esse insuperabilem, quomodo
autem expedienda sit partim in sequenti cap.
partim explicando opus quarti diei docebimus.
Et inde etiam patebit responso ad Rupertum con-
iecturam: monstrabimus enim, quomodo lux pri-
mo die facta vltra illos tres dies durare potuerit,
& vsque nunc etiam fieri non desijt. Et ita etiam
constat, quid dicendum sit ad alteram partem do-
ctrinæ Augustini dicentis, Angelos quoad crea-
tionem comprehensos esse nomine cæli, quoad
glorificationem verò nomine lucis. Nam sicut pri-
mum est verum, non excludendo ab illis verbis
creationem propriam, & materialis cæli, ita etiam
secundum admitti posset, non excludendo pro-
ductionem sensibilis lucis. Vt sensit Beda in expo-
sit. Gen. c. 1. Et eodem modo dixit Hugo de sancto
Victore supra cap. 10. in primo die, quando in ma-
teriali mundo lux sensibilis fiebat, in mundo spi-
rituali factam esse intelligibilem lucem, quæ est
mystica quædam interpretatio, & pulchra conie-
ctatio, tamen satis perfluere non potest.

CAPVT II.

Quæ fuerit sensibilis lux primo die creata.

Conueniunt omnes, qui lucem illam sensibilem
esse affirmant, fuisse formam illam eiusdem ra-
tionis cum hac luce, quæ experimur, saltem quoad
hoc, quod erat essentia quædam aeris, tenebras
depel-

6.
Ad fundam.
Augustini
in num. 2.
multiplex
responso.

Ad Rupertum
coniecturam
ibid.

Secundo.

3.
Notatio 2.
de divisione
lucis.

Notatio 3. de
distinctione
lucis à lu-
mine.

est aliquid substantia, & quasi fons est, & princi-
pium luminis, lumen autem vocant splendorem,
seu qualitate[m] simile[m] luci, ab illa diffidentem, &
corpori, in quo inest intrinsicus adnensientem, de
quibus qualitatibus luce, & lumine, in specie es-
sentiali differant, vel tantum in illis accidentalibus
conditionibus, physica quæstio est, quæ ad
præsens non refert. Nam quod attinet ad verba
Genesis, non existimo nomen lucis in eo rigore esse
in allegatis verbis accipiendum, nam vbi vul-
gata habet *fiat lux*, Septuaginta habent, nomen
q̄ar, quod lumen significat, vnde notat Ibi Iuquod
& Afcianus in Glossa magna, illam distinctionem
lucis, & luminis in Scriptura non feruari. Denique
aduerto lucem, in dicto rigore philosophico sum-
ptam distingui posse ex corporibus, quibus con-
naturaliter inest: licet enim alia est lux Solis, alia ter-
renis, alia aliarum gemmarum, vel quorundam
etiam animalium: lumina vero distingui possunt,
vel ex causis efficientibus, vt distingui solet Lumen
Solis, vel candelæ, vel ex subiectis, vt lumen lune,
stellarum vel aeris, in quibus distinctionibus omni-
um, vt sæpe monui, non spectamus rigorulum
graduum distinctionis inter hæc membra, quod
Philosophorum est, latiusque scribimus in tracta-
tu sequenti de anima lib. 3. cap. 14. sed tantum
vsum omnium, & propriam significationem obser-
uamus, vt opiniones Doctorum, & nostra resolu-
tio facilius intelligantur.

Est igitur prima opinio, quæ dicit lucem illam
fuisse quidem in substantia, & entitate eandem
lucem, quam nunc soli habet, non tamen fuisse rursus
factam in ipso sole, neque inhærentem illi tanquam
subiecto, quia huius opinionis auctores supponunt
solum non fuisse tunc factum quoad substantiam,
sed quarto die. Quomodo autem, aut in quo
subiecto facta fuerit lux illa, varijs modis exponitur.
Primus est, lucem illam factam esse extra omne
subiectum, & perse existentem. Ita sentit Basil.
homil. 2. Hexameron, circa finem, & laetus ho-
mil. 6. circa princip. dicens, prius esse producendam
ipsam naturam lucis, & postea esse corpus Solis
productum, *præ immensitate lucis, & velut esset & ideo*
primam illam lucem iugerant, & immensitatem vocat.
Non quia non esset forma corporalis, sed quia
tunc, & apta corpori in esse, sed quia non erat corpori
immerfa, sed separata. Eiusdem sententia fuit
Gregor. Nazianz. Orat. 43. in novam Dominicam,
ubi lumen illud dicit à principio non fuisse solare,
sed incorporeum inquit, & *Solis expert*, id est, à sole, &
ab omni corpore separatum, *sed postea* inquit, *ad or-
bem terrarum illustrandum Soli tradidit* q. Neque-
ignoravit Nazianz. idcirco potuisse sine miraculo
fieri, imò propter miraculi magnitudinem factum
esse censet. *Nam cum in alijs rebus inquit materiam*
prius conferat, ac deinde tam forma consuevit, vi majoris
cuiusdam miraculi speciem edere, formam materiam pri-
orem protulit, & postea materiam induxit, lumen enim for-
ma Solis est, ut pteque sensibilibs. Et eandem sententiam
indicat Anastasius Sinaita lib. 4. Hexameron, &
Athanaz. q. 83. ad Aëriochum, in dictum locum
Gen. quatenus dicunt lucem primo die factam in
quarto fuisse sole positam, vel inter sydera dis-
tributam, quod etiam sentit Theodor. in verba
illa Psalm. 48. *Laudate eum Sol, & Luna, laudate omnes*
messele & lumen. Et in eodem sensu dicit q. 14. in
Gen. Deum creasse lucem prout illi libuit, & postea
illam pro arbitrio sui distribuisse, luminaria
parua, & magna condidisse. Et plura similia pro
hac sententia ex Patribus refert Afcan. in Glossa
magna.

magna.
Veruntamen, ut fape ex doctrina Augufti. dixi-
mus, in prima rerum conditione non funt facile credenda magna, & inufitata miracula, quia tunc Deus creaturam condebat, & ideo confentaneum

fuit sapientie ipsius connaturali modo vnam quaerem condere. Nam miracula ad supernaturalem ordinem spectant, & non solent a Deo fieri, nisi in fidei confirmationem, seu exercitium, & ideo nulla tunc erat opportunitas, vel ratio faciendi tale miraculum, quale fuisset, lucē separatam creatam, & conservari. Deinde supponit illa sententia corpus solis quoad substantiam suam non fuisse factum, quando fiebat lux, cuius contrarium argumento facto sufficienter existimo conuinci, nisi etiam negamus creationem omnium celorum quoad eorum substantiam simul, & in principio factam fuisse. Quod si sol tunc iam erat, incredibile profecto est, lucem se iunctam a sole creatam fuisse, cum sit proprietas illi connaturalis. Et alia etiam difficultates in hac sententia occurrunt, quae alijs communes sunt, easque statim notabimus.

Ergo secundus dicendi modus, lucem fuisse creatam in alio corpore a sole distincto, quod alij nubem lucidissimam, alij ignem, alij confusē splendentissimum corpus nobis ignotum appellant. Ita loquitur Hugo de S. Victore l. 1. de Sacram. p. 1. c. 9. & 10. ait enim, fuisse aliquod lucidum corpus, vicem solis gerens. Et rationem inquirens c. 11. cur Deus non statim fecerit solem, responderet, fortassis tunc non fuisse mundum dignum plena luce, aliquam tamen accepisse, vt vide. et (inquit) exire ad ordinem, & dispositionem. Sic etiam Petr. Comestor, Lyran. & Abul. vocant nubem lucidam. Ex Scholasticis eod. modo loquuntur Alenf. 2. p. q. 4. 6. memb. 5. a. 1. Vbi vocat corpus lucidum formatum ex praesente materia: & citat Bedam dicentem fuisse nubem lucidam, quod etiam habet Bonau. in 2. d. 13. art. 1. q. 1. cum Magistro ibi. Alij verò lucem illam vocant ignem splendentem, & emicantem. Ita loquitur Greg. Nyss. lib. de hist. sex dier. & quidem obscurissime. Item Damasc. l. 2. de fide c. 7. & Hermes apud Cyrill. l. 2. cont. Iulian. & videntur quidem aliquando Patres loqui de proprio elemento ignis. Sed in eo sensu sententia illa probabilis non est, tum quia elementum ignis in principio cum ceteris creatum est, tum etiam quia purum elementum ignis licet in se lucidum sit, parum, vel nihil illuminat, cum tamen ad illuminandum orbem corpus lucidissimum, & ad emittendum lumen densissimum necessarium fuerit: tum etiam, quia si lux ignis sufficiens tunc fuisset ad orbē illuminandum, & diem, ac noctem diuidendam, semper id fecisset, & ad illud munus superuacaneus sol fuisset. Vt ergo illa opinio tolerabilior sit, credibile est hos Patres nomine ignis intellexisse corpus quoddam ex materia elementari formatum, splendentissimum, & ad lucendum efficacissimum. Auctores itaque huius sententiae praecipue voluerunt vitare illud miraculum de luce separata, & subsistente in prima productione sua, quod praecedens opinio introducebat. Quia verò cum illa conueniunt in alio puncto, quod sol quoad substantiam suam non fuerit vsq. ad quartum diem creatus, consequenter congruat aliud corpus quod eius lucis subiectum fuerit. Non potuerunt autem consequenter dicere tale corpus caeleste fuisse, nec cum noua materia ex nihilo creatum, & ideo intulerūt fuisse nouum corpus ex praesente materia diuina virtute formatum, & ad lucē sustentandam accommodatū.

Inquirunt autem consequenter dicti auctores, quid de illo corpore quarto die, & creato iam solis, factum fuerit: nam ex hac interrogatione praecipua difficultas huius opinionis confurgit, vt ex D. Th. 1. p. q. 67. ar. 4. ad 2. colligitur. Vnde variē ad illam respondent Doctores praedicti, quidam dicunt nubem illam quarto die fuisse corruptam, seu in praesentem materiam conuersam, qui consequenter dicere debuerūt lucem primo die creatam in quarto extinctam, seu destructā esse, quia,

corrupto subiecto, accidens illi inherens consequenter destruitur. Neq. hoc admirandum esse putant, quia illa lux vicaria fuit luci solis: & ideo, creato sole cū sua luce alia necessaria non fuit. Hoc autem alijs videtur incredibile propter argumentum cap. praeced. ex Ruperto tactum, quod his verbis ipse proponit lib. 1. in Gen. c. 10. Vide verum condignum sit tantae maiestati, vt ceterorum dierum opera sterneret in saeculum, & in saeculū saeculi, praecipuum, poneret illis, quod non praeberit: opus autem prima lucis tale faceret, quod mutato consilio post exiguum triduum funditus extingueret.

At vitandum ergo hoc incommodum dixerunt alij substantiam, quidem illius nubis quarto die fuisse dissolutam: lucem verò, quae in illa erat, in sole fuisse inclusam, illique inherentem vsque hodie permanere. Nam de substantia illa non reputant inconueniens, vt citò tranfierit, quia non fuit in opere primi diei praecipue intenta, sed tantum vt esset vehiculum lucis. At lux ipsa, quae principaliter intenta fuit, debuit esse permanens, & cum ceteris rebus creatis perdurare. Verumtamen haec responsio plura multiplicat miracula, & non satisfacti difficultati. Vnum miraculum est, quod corrupto subiecto non corrumpatur accidens illi inherens. Aliud est, quod idem accidens transeat de subiecto in subiectum, quod in eo casu maius fuisset, quia sol non fuit factus ex materia illius nubis, sed ex nihilo creatus fuit. Item cum lux solis sit proprietas naturalis eius, ac proinde fluens à forma eius, non poterat sine miraculo fieri, vt lux iam facta ab extrinseco illi adueniret, & adiungeretur. Quibus omnibus non satisfacti, qui dixerit, diuinæ omnipotentiae omnia haec fuisse possibilia. Nunc enim (vt dixit Aug. 2. Gen. ad lit. c. 1.) quemadmodum Deus instituit. naturas rerum secundum scripturas eius, nos conuenit querere, non quid in eis velex eis. ad miraculū portae suae velis operari. Et praeterea non caret incommodo asserere, produxisse Deum substantiam illius nubis, (quae non poterat non esse perfectissima, cum fuerit tantae lucis capax,) vt illam post breue tempus in nihilum redigeret, vel saltem sua sola virtute corrumpere. A quo enim alio potuisset tunc illa substantia destrui. Nam quod quidā aiunt, nubem illam fuisse radijs solis dissolutā, verisimile non est, nam si luce sibi inherente, quoad illuminandum mundum sufficebat, optime conseruabatur, cur solaribus radijs dissoluta fuisset.

Vnde alij dixerunt, nubem illam lucidam simul cum sole permanisse, & adhuc durare, quod duobus etiam modis cogitatum est. Vnus est, vt fuerit inclusa in coelo solari, & in eodem Solis loco tanquam gemma in annulo. Alter modus est: quod manserit nubes illa per se separata, non tamen videatur propter excellentiam lucis Solis, & consequenter, vt simul cum sole vniormiter moueatur, ne post occasum Solis discerni, aut cognosci possit. Sed neuter modus verisimilis est. Non quidem prior, quia corpus illud non potest sine magno, & perpetuo miraculo esse in eodem loco adaequato Solis simul penetratiue cum illo. Neque etiam fingi potest, quod intra locum illum solare corpus ultra propriae naturae exigentiam condensatum fuerit, vt minus spatium occupando, alteri corpori lucido locum praebere: est enim hoc non solum superfluum, sed etiam valde imperfectum. Cur enim DEVS naturalem Solis dispositionem mutaret, & in praeternaturali statu perpetuū illum conseruaret. Vel si quis dicat, illam Solis densitatem, quam nunc habet, esse illico naturalem, cur DEVS non creasset solem tantae magnitudinis, vt in eadem dispositione quoad densitatem, vel raritatem permanens, totum illum locum posset replere? Nullus enim

Cetera illam arguitur ex Ruperto.

8. 2. Responsio.

Non satisfacti.

3. Responsio dupliciter est cogitata.

Reijcitur prior.

prudens negabit, hoc Deum facere potuisse, vel corpus Solis capax illius magnitudinis fuisse, vel longè perfectius esse, quod totum illud corpus, quo locus ille repletur, sit vnum integrum, perfectum, ac singulare, & illi loco adæquatum, quam quod fuerit ex duobus corporibus diuersarum naturarum aggregatum. Præterquam, quod illa nubes fuit naturæ elementaris, incredibile est, permanere nunc in loco cœlesti, & supra tres inferiores cœlos, Soli quasi permixta. Si autem illa nubes fuit ex materia cœlesti, erit quidam paruus Sol, ex quo, & ex alio Sole quarto die factio integer prout nunc est, coagmentatus sit, quod quidem cogitare, vt compositum ex duobus corporibus distinctis, & non continuis, vanissimum est. Dicere autem illum paruum Solem primo die factum, quarto die creuisse in Solem magnum: & contra naturam cœlestis corporis est, & contra fundamentum illius sententiæ, quod substantia Solis quarto die facta fuerit, nam Scriptura non dicit, Deum augmentasse Solem, vel fecisse partem eius quarto die, sed absolute fecisse luminaria magna, &c.

Reijcitur posterior.

Alium item modum fingentem nubeculam illam lucidam extra solem permanentem, & ita illi coniunctam, vt discerni non possit, refert August. lib. 1. Genes. ad liter. c. 10. & tacite reijcit tanquam rem superfluum, & sine fundamento dictam. Quod etiam sentit Damascen. lib. 2. de fide c. 7. Nam cum ipse sentiat, lucem primo die factam, in Sole & stellis positam fuisse, subiungit, *N. que verò primigeniam lucem luminaribus istis summus ille rerum opifex idcirco imposuit, quod alterius luminis penuria laboraret, sed nec lux illa iners, ac supernacanea maneret.* Denique minus credibile est, Deum fecisse corpus illud propter solum vsum trium dierum, & postea sine vllō vſu illum conseruasse, per tot secula, & motum etiam eius vniformiter cū sole, vel sub sole conseruasse, solum ne discerni posset sine alia vtilitate, vel fructu. Minus, inquam, credibile hoc est, quam quod post primos tres dies statim fuerit dissolutum, quia nec per se ad pulchritudinem, vel integritatem vniuersi pertinebat, nec vſui iam erat. Neq. etiam dici potest, corpus illud non durare sine fructu, quia coniunctum Soli fortior sit illuminatio, quam si à sole tantum fieret. Hoc enim est contra perfectionem, & sufficientiam diuinorum operum, fecit enim Deus solem, vt luminare maius, quod præset diei: ergo fecit illum ad tale munus sufficiens, & cum efficacia necessaria ad illuminandum mundum, quantum ad illius statum & regimen sufficiens, ac conueniens fuit.

4. Responsio Perij.

Impugnatur

Ex his ergo concludimus, nullum conuenientem exitum habere potuisse post triduum nubem illam, ac proinde credendum non esse à Deo fuisse in orbem terrarum introductam, cum in illo non esset permanſura, nec ex ea aliquid nobilius illa esset generandum. Quia ex illa non potuit generari sol, quia non est factus ex materia corruptibili, vt iam supra diximus. Propter quod alij tandem fatentur illam non fuisse nubem ex materia elementari, sed fuisse globum quandam cœlesti materia constantem, & perpetuo durabilem, & ex eo fuisse postea factum solem, non per substantialem mutationem, sed per materiæ condensationem, & figuratorem, & lucis accessionem. Ita ferè Pererius. Sed non videntur hæc satis consequenter dici, maxime cum ipse tanquam vnum ex præcipuis huius materiæ fundamentis illam regulam Augustini supponat, quod in naturæ institutione non sunt introducenda miracula; præsertim vbi diuina reuelatio ad illa admittenda non cogit. Nam eadem ratio est de quocunque opere præternaturali, nam suo modo miraculosum dici potest. At verò condensatio corporis, seu materiæ cœle-

stis omnino præternaturalis tali corpori est: ergo hæc etiam condensatio non est ponenda in illo corpore lucido factio primo die, si fuit cœlestis, nam quoad substantiam fuit ipse sol, quoniam vel forma illius corporis postulat in materia sua tantam densitatem, quam nunc habet sol, vt sit conaturali modo: & sic corpus illud fuisset à principio sine connaturali dispositione factum, quod est contra perfectionem diuini operis, nam erit monstruosum, nisi dicatur esse miraculosum, aut propter solam obedientialem potentiam non fuisse violentum. Vel è contrario, si corpus illud in sua naturali dispositione creatum fuit, condensatio postea subsecuta fuit violenta & præternaturalis. Neque enim dici potest, illam formam esse indifferentem ad hanc, vel illam condensationem, cum omnis forma certam dispositionem in sua materia connaturaliter postulet, quæ dispositio in corpore incorruptibili esse debet naturaliter immutabilis. Magisque vrget hæc ratio, quia Scriptura, nec dicit, nec indicat, cuius densitatis, vel raritatis corpus illud fuerit: cur ergo fingitur fuisse rarius, quam sit Sol, cum vtriusque substantia eadem fuerit? Item cur cogitur maioris magnitudinis, & extensionis, quam sit globus Solis, vt condensari oportuerit, vt locus Solis illud capere posset? Item cur supponitur fuisse alterius figuræ, quam Sol, vt noua figuratone indigeret, cum de hoc Scriptura nihil dicat, nec sine magna mutatione incorruptibili corpori repugnante heri potuerit? Ac denique vnde constat, lucem factam primo die non fuisse tam intensam, quanta est lux Solis, vt fuerit necessaria postea lucis accessio, quod (vt statim dicam) Soli etiam præternaturali fuisset. Denique ista sententia supponit corpus Solis quoad substantiam suam prius esse factum extra locum, quem nunc occupat in suo orbe, & post tres dies fuisse ibi includum, quod valde præternaturale est, & habet difficultates in principio tactas: & ideo non est facile credendum, cum Scriptura non cogat. Tota etiam hæc opinio supponit, vel orbem Solis non fuisse in principio creatum, cuius contrarium docuimus, vel fuisse creatum sine globo Solis, quod monstruosum iudicamus. Propter has ergo difficultates hunc secundum dicendi modum non amplectimur.

Tertius modus dicendi est, lucem illam fuisse tandem cum luce Solis, & non fuisse ab omni corpore separatam, neque alteri corpori, quam soli, in hæc illa, sed in ipso sole fuisse factam. Ita tamen, vt prius substantia Solis fuerit creata, vtriusque in primo instanti creationis cæli, & terræ, post aliquod verò tempus factam esse lucem in ipso sole corpore Solis. Quantum verò fuerit illud tempus, incertum nobis est, quia non est reuelatum: quod verò aliquod fuerit, probat hæc sententia ex verbis illis, *Et tenebræ erant super faciem abyssi.* si ad quas tenebras depellendas, vel à die diuidendas, facta est lux: ergo, si substantia Solis iam erat, quando erant illæ tenebræ, profectò præcesserunt tempore sine luce, nam tenebræ tempore præcesserunt lucem, vt in fine libri præcedentis diximus. Et quidem quod ad litteram Scripturæ pertinet, nullam habet hæc opinio difficultatem in verbis, quibus opus primi diei narratur: imò in omni proprietate, & rigore illis coheret. Superest verò illi difficultas, quæ ex opere quarti diei nascitur, quam nos obijcere non possumus, quia inferius à nobis dissoluenda est cap. 8.

Nihilominus tamen huic sententiæ non adhaeremus, quia semper in illo principio perisistimus, quod Deus in principio nullas res condidit præternaturali, monstruoso, aut miraculoso modo. Solem autem carere luce monstruosum est, ac præter-

præternaturale, & sine magno miraculo fieri non poterat: ergo verisimile non est ita fuisse creatum. Probatur minor, quia recta ratio naturalis omnino suadet credere, lucem solis esse intrinsicam proprietatem eius, ab illius forma naturaliter resultantem, non minus enim sol est per se lucidus (vtrique per se secundo) quam ignis fit calidus, creare autem ignem calore priuatum, nimis præternaturale esset, ac miraculosum: ergo etiam creare solem sine luce, præternaturale & miraculosum fuisset. Vnde aliqui, prædictam sententiam moderantes, dicunt, non fuisse creatum solem sine omni luce, sed cum minori, quam ad illuminandum mundum erat necessaria, & hoc augmentum recepit, cum dictum est, *fiat lux*. Veruntamen hæc moderatio non soluit difficultatem sumptam ex ratione naturali, & minus proprie verba exponit, quia non dictum est, *creata lux* sed, *fiat lux*. Quod si hæc verborum extensio permittatur, ut fortasse permitti posset, si aliud non obstat, alio faciliiori modo verba illa poterunt exponi, vtriusque videbimus. Probatur igitur prior pars, quia non lux remissa, sed tota, quam nunc sol habet, est proprietas naturalis eius: non est enim maior ratio de vno gradu, quam de alio: ergo creare solem cum minori luce, seu remissa, etiam fuisset opus imperfectum, & præternaturale. Et confirmatur, nam credimus, Deum, cuius opera perfecta sunt, creasse Angelos cum omni perfectione sibi connaturaliter debita, & hominem creasse, non solum cum perfectione debita naturæ, sed etiam cum omni perfectione dicente, & conueniente illi statui, & operi manuum eius. Ergo cum proportionem idem de elementis, & de corporibus celestibus cogitandum est, saltem quoad intrinsecas, & connaturaliter debitas proprietates: cur ergo aliter de sole iudicabimur? Dicit aliquis opera D E I non esse ratione naturali tam exacte merienda, potuit enim propter aliorum finem creare solem sua luce carentem, etiam si hoc præternaturam fuerit, ut vel per hoc intelligerent homines in sole nihil esse diuinitatis, neque aliquid virtutis habere, sed sub dominio Dei esse, & quo tunc lucem habuit, quando Deus illam conferre voluit. Respondetur, nos minime negare, sed Deum facere potuisse, neque etiam inuenire potuisse rationes ad id faciendum, si facere voluisset. Dicemus tamen, id non esse credendum, nisi reuelatum esse probetur, neque etiam illum productionis modum pro prima rerum institutione esse accommodatum. Neque ad illum finem instruendi homines erat miraculum illud necessarium, tum quia satis ostenditur, nihil diuinitatis esse in sole ex eo, quod creatus à Deo est: tum etiam, quia miraculum illud hominibus constare non poterat, nisi per diuinam reuelationem, & fidem: ideoque nihil conducere poterat ad persuadendum, solem non habere à se, sed à Deo lucem suam & perfectionem.

Est ergo 4. sententia, quæ in primis dicit, lucem factam primo die verbis illis, *fiat lux*, non fuisse lucem alicuius corporis illuminantis, quæ, ut sup. notauimus, in quadam rigurosa proprietate lux dicitur: atque ita neque fuisse lucem solis, i. soli inhaerentem, neque etiam lucem ignis, neque verò alterius corporis in quo tantam in fonte fuerit. Sed fuisse lucem corporis illuminati, quæ in dicto rigore lumen dicitur. Nihilominus tamen non fuisse illud lumen à sole productum, qui nondum erat, licet fuerit eiusdem rationis cum lumine, quod nunc sol efficit in aëre, quia potest esse idem effectus, licet non sit ab eadem causa. Vnde concludit hæc sententia, lumen illud factum esse immediatè à solo Deo sine interuentu causæ primæ creatæ. Fundamentum huius sententiæ quoad primam partem est, quia supponit solem esse factum quarto die, non antea: vnde infert et lucem

Solis non esse factam ante quartum diem, quia non per se fit, sed comproducitur cum sole. Ergo lux facta primo die non potuit esse lux solis. Quod autem neque alterius corporis illuminantis fuerit, persuadere potest hæc sententia rationibus à nobis factis contra secundum dicendi modum. Quæ possunt in hunc modum vrgeri: nam si lux facta illo primo die fuit fons luminis, profectò debuit esse eiusdem rationis cum luce Solis, quia Scriptura loquitur de luce nobis nota, quæ non est alia potens ita luminare, ut diem efficiat, nisi lux solis. Vnde etiam concludi potest, illam lucem non minus intensam, & efficacem fuisse, quam fit lux solis, quia tres illi primi dies non minus perfecti, & illustres fuerunt, quam ceteri. Ergo illa lux non solum eiusdem rationis, sed etiam æqualis fuit luci solis. Ergo signum fuit factam non fuisse sole nondum perfectò, quia neque in elementari corpore fieri poterat, nisi præternaturaliter, & cum magno miraculo, neque in corpore celesti, quod non esset, vel eiusdem rationis cum sole, vel saltem æqualis perfectionis. Huiusmodi autem esse non potuit, alioqui aliud corpus solis postea necessarium non fuisset.

Et ex hac prima parte inferitur secunda, tum quia inter lucem, & lumen non datur aliud genus visibilis lucis: ergo si illa non fuit lux quasi in fonte, saltem debuit esse lumen sensibile corporis illuminati: tum etiam, quia necesse est exponere illa verba, *fiat lux* in aliquo sensu proprio, significare autem cum proprietate potest illa vox *lux* tam lucem, quam lumen, secundum vsum Scripturæ, & maximè secundum proprietatem Hebraicam, ut supra dixi: neque aliam propriam significationem habere potest, ut ex vfu, & consensu omnium manifestum est: ergo si illa lux facta, non fuit corporis illuminantis, necessarium est, ut saltem fuerit lumen corporis illuminati. Et consequenter etiam fuisse eiusdem rationis cum lumine præsentium dierum, quod mediante sole in aëre fit, quia Moyses vniuoce (ut ita dicam) ad homines loquutus est, de diurno lumine omnibus conspicuo. Item quia tres primi dies eiusdem rationis fuerunt cum tribus vltimis, & cum cæteris, qui postea facti sunt: quia non est verisimile, de illis diebus Scripturam æquiuocè loqui. Denique nulla ratio probabilis occurrere potest ad cogitandam diuersitatem specificam inter illa lumina, quia ex sola causa efficiente non colligitur: præsertim si verum est, solum Deum fuisse immediatam causam illius lucis, seu luminis trium priorum dierum, quia Deus solus potest sua virtute facere lumen, vel alios effectus, quos mediante sole, vel alijs causis secundis facere solet: ut est in Theologia per se notum.

Et hinc probatur tertia pars illius sententiæ, quia Deus per se fuit sufficiens causa illius lucis, & tunc nulla propinquior interuenit: ergo solus Deus fuit immediatè illius luminis causa. Minor patet ex dictis, quia tunc non adfuit sol, neque aliud corpus lucidum supplens vicem eius. Et confirmatur, nam hoc est consentaneum verbis illis, *Dixit Deus, fiat lux*, nam illud dicere fuit, facere. Vnde sicut solus Deus dixit, ita solus Deus fecit. Hanc sententiam excogitasse videtur Burgenfis in Gen. & placuit Molinæ tract. de opere sex dierum disp. 7. Vnde Eugub. libro 7. de Peren. philosoph. cap. 8. & Dion. Carthus. in 1. cap. Genes. Sed forte quis interroget, quomodo Deus disereuerit lucem à tenebris, vel fecerit naturalem diem constantem ex mane, & vespere. Quia si Deus ipse fuit immediatè causa luminis, totum mundum æque illuminaret, cum non sit maior ratio affirmandi, illuminasse potius hanc partem, quam illam, vel hoc hemisphærium potius, quam alterum, & eadem

13.
Secunda pars
est probatio.

14.
Tertia pars
est probatio.

Interrogatio
ni satisfacta.

ratio-

ratione æqualiter conseruaret illud, neque vlla causa successioneis diei, ac noctis assignari posset. Facile tamen ad hoc respondent, Deum non esse naturale agens, sed liberum, & ideo libertate sua potuisse prius vnum hæmispherium illuminare, quam aliud, neque huius arbitrij aliam rationem necessariam esse præter libertatem Dei, quia omnia operatur secundum consilium voluntatis sue: verisimile autem est, illuminasse prius hoc nostrum hæmispherium, in quo primum hominem sua etiam voluntate creaturus erat. Et simili modo diuisit diem, & noctem, non per motum localem alicuius corporis illuminantis, sed per successiuam emissionem luminis, & suspensionem influxus eius in varijs partibus æris, & orbis, cum eodem modo, & vniuersitate, qua sol ipse, si adesset, & moueretur, id faceret.

15.
Hæc exp-
sio placet a-
liqualiter,
displicet ta-
men primo
in funda-
mento pna
partis.

Hæc sententia quoad primam, & secundam partem mihi placet quantum ad expositionem verborum Genesis de luce primo die facta. Tria vero in illa displicent, primum est fundamentum primæ partis eius, nimirum, lucem factam illis verbis *fiat lux*, non fuisse lucem Solis, eo quod sol non esset, quando Deus dixit, *fiat lux*: nam probatum est a nobis in superioribus, cælum à principio cum orbe suo creatum esse, & consequenter probatum est, à principio etiam habuisse totam lucem suam vt necessitate naturali à forma sua dimanantem. Vnde nos potius illam partem probamus, quia lux Solis facta iam erat, quando Deus dixit, *fiat lux*: ergo non potuit fieri per illa eadem verba, seu per actionem illis significatam. Probat consequentia, quia productio lucis distincta actio fuit à creatione cæli, & terræ facta in primo instanti per quam lucidum solem factum esse supponimus, ergo non fuit factus, nec luce intrinseca ornatus, per alteram actionem, qua facta est lux. Quia non potuit bis fieri, præsertim cum supponamus hanc productionem lucis esse tempore posteriori creatione mundi, vt in superioribus probatum est, & iterum statim dicitur. Quocirca si aliquando graues auctores dicunt, lucem factam per verba illa, *fiat lux*, fuisse ipsam lucem Solis: non videtur intelligendum de luce intrinseca, & in hærente Soli, sed de irradiatione, seu illuminatione Solis, ita vt perinde fuerit dicere, *fiat lux*, ac dicere, sol mundum illuminet.

Aliorum
sensus alius.

Aliqui vero dicunt, etiam posse intelligi de ipsa luce Solis intrinseca, non quidem quoad totam substantiam eius, sed quoad formationem ipsius. Dicunt enim prius cum sole in ipso factam esse informem, postea vero esse formatam, & perfectam esse informem, postea vero esse formatam, & perfectam. Veruntamen si hoc intelligatur de formatione per intentionem aliquam & additionem intrinsece factam illi luci, non possumus consequenter loquendo in eam descendere sententiam, quia, vt supra dixi, in proprietate intrinseca eadem est ratio de toto, & de parte, seu de gradu perfecto, quia tota lux solis secundum omnes gradus suo equali necessitate Solis formam consequitur, vt supra dixi, & iterum in opere quarti diei dicam. Si vero illa formatio lucis Solis, intelligatur secundum quandam extrinsecam perfectionem solum, quam censetur habere sol vniuerso orbi se communicando propter quandam maiorem similitudinem ad Deum, quam in eo statu habet: & consequenter etiam intelligatur secundum conditionem intrinsecam ad hanc vniuersalem illuminationem requisitam: sic verum est, lucem Solis prius aliquo modo informem fuisse, postea vero creuisse non in se, sed in diffusionem suam, & ad hoc recepisse diurnum motum primi mobilis, & ita fuisse accidentaliter formatam. Atque in hunc modum intelligendus est Dionys. Areopagit. cap.

quarto, de diuinis nominibus 1. part. non longe à principio, vbi prius laudat lucem Solis, & in ea dicit esse expressam diuinæ bonitatis imaginem quatenus ex se omnia illuminat, & penetrat sua magnitudine, & efficacia, & totius labentis temporis est mensura, & adiungit. *Ipsa est enim ea lux, et si tunc erat informis, quod & dicitur inus Moyses ait, quæ primam distinctit, & distinctum dierum nostrorum trinitatem.* Vbi in primis manifesta est sententia Dionysij, lucem, quæ illuminando distinctit illos tres dies, non fuisse, nisi lucem Solis: & cum dicat prius fuisse informem, supponit, quoad substantiam prius fuisse, ac proinde solum accidentaliter fuisse informem. Et ita exponit Diuus Thomas q. 67. articulo quarto ad secundum. Addit vero, lucem illam secundum illis fuisse informem, quia tantum habebat virtutem illam, quæ data est ei specialiter virtutem ad particularis effectus. Quæ sententia Diui Thomæ referri potest ad totam lucem primi diei comparatam ad productionem luminariam factam quarto die, & in hoc sensu ibi tractabitur: vel potest referri ad lucem in principio concreatam cum substantia Solis, comparando illam ad opus primi diei, quando dixit Deus, *fiat lux*, & sic, vt verum habeat, exponenda est iuxta ea, quæ diximus: quia nulla maior, vel specialior virtus illuminandi, vel agendi data est præexistenti luci Solis per illa verba, *fiat lux*, præter illam quam ex motu primi mobilis accipere potuit, seu extensua potius, quam intensua dici potest, seu secundum conditionem necessariam ad vniuersalem illuminationem, non in ipso principio per se illuminandi, vt iam declaratum & probatum est.

Ex quibus omnibus concludimus, in primo die post totum opus creationis factum in primo instanti, quod fuit primum instans extrinsecum illius diei, nullam lucem quoad substantiam, vel in trinitate entitatem suam denotatam esse præter lumen factum in alijs corporibus à sole illuminatis. Vnde si quis verba illa Genesis: *Dixitque Deus fiat lux, & facta est lux, & vidit Deus lucem, quod esset bona*, velie referre ad ipsum solem, & intrinsecam lucem eius, potest illa per recapitulationem exponere. Vt enim Moyses exponat, quid Deus addiderit in illo primo die mundo sensibili à principio creato, resumit, & in particulari declarat, lucem tunc factam imperio Dei, quæ ipsi etiam valde placuit, & deinde adiungit, *& diuisit lucem à tenebris*, quod specialiter illo die factum est mediante motu, & illuminatione Solis. Si vero eadem verba, *fiat lux*, intelligantur de productione lucis quoad substantiam eius, non sunt intelligenda de luce, quæ est in sole, sed de illuminatione orbis, quæ etiam dici potest lux Solis, quia à sole est, & hæc expositio mihi magis probatur, quia magis proprie declarat verbum *fiat*, retenta etiam propria significatione vocis *lux*. Vnde cum additur, *& factum est lux*, non solum significatur, lucem Solis in se factam esse, sed etiam mundum illuminari coepisse. Et similiter cum additur, *Et vidit Deus, quod esset bona*, non solum significatur, Deum Solis lucem approbasse, sed etiam illi maxime placuisse, quod mundum illuminaret. Vnde quod additur, *& diuisit lucem à tenebris*, non explicat nouum opus: sed modum eiusdem operis seu illuminationis declarat, quia non ita facta est, vt simul totum orbem occuparet, sed vicissitudine quadam lucis, & tenebrarum. In qua tota expositione nihil violentum, nihil in proprium apparet, & alioqui sine miraculis aut præternaturalibus effectibus, primum initium ornatus, & distinctionis rerum vniuersi ad ipsius pulchritudinem, & conseruationem in primis necessariam, optime describitur: ergo merito hæc expositio alijs præfertur.

Hinc secundo displicet nobis sententia Burgenis

SVARE
de Angel
re 6. dieru
anima

AD

Sensus non
incongruus
verborum
fiat lux.

Quæ exp-
re non sit
admitten-
dus iste sen-
sus.

Quæ sit ad-
mittendus.

genhis in eo, quod tertio loco dicit, lumen tunc factum in aere; vel alijs corporibus, à solo Deo sine interuentu Solis fuisse productum. Tum quia in hac parte repugnat illa sententia Dionysio, quem in hoc & D. Thomas, & multi alij sunt sequuti: cum etiam, quia illa sententia supponit, non solum non fuisse creatum solem, vel lucem eius per illa verba, *fuit lux* verum etiam, neque antea extitisse, vel quoad substantiam, vel saltem quoad lucem suam, cuius contrarium docuimus, & in opere quarti diei illud amplius defendemus. Neque illa sententia quoad hanc partem habet fundamentum in verbis illis, *fuit lux*, quia ibi verbum *fuit*, iuxta expositionem, quam sequimur, non significat productionem ex nihilo, sed educationem formae accidentis ex praexistente subiecto, quae per causam secundam fieri potest. Vnde cum talis causa tunc non deesset, per illam fieri debuit. Quia vero facta est, iubente Deo, & volente, & ordinem vniuersi disponente, ac cooperante, ideo cum omni proprietate scripsit Moyses, dixisse Deum, *fuit lux*. Sicut etiam in alijs operibus sequentium dierum videbimus, multa fecisse Deum cooperantibus aliquo modo, vel Angelis vel alijs causis secundis, & nihilominus Deo tanquam primo auctori, & motori simpliciter tribui.

Tertio displicet dicta sententia in eo, quod asserit, diuisionem diei, & noctis non esse factam illis tribus diebus per motum localem caeli, sed per subtractionem, & exhibitionem diuini influxus. Quam sententiam alio modo prius tradiderat Damascenus libro secundo, capite septimo, & ante illum Basiliius homil. i. in Genes. vbi dicit, tunc noctem vicissim successisse diei, *nocti quidem secundum nostram notionem Solis subprimigenia illa luce summum spiritum diuinem diffundente, seque rursus contrahente, & itaque proportionem à Deo definita*. Itaque quod praecedens opinio tribuit Deo immediatè operanti, id tribuit Basiliius etiam luci creatae ad illuminandum, quae tunc factam esse supponit. Vnde nouum miraculum adiungit Basiliius, & ideo eius sententia difficultior creditur, ut notauit Augustinus suppressio Basilij nomine libro primo Geneseos ad literam capite vndecimo, & 16. Accedit, quod si lux illa creata fuit, etiam non esset in sole, sed per se subsistens, non poterat successiue illuminare diuersas partes orbis, nisi successiue etiam ad illas applicaretur, & consequenter ab alijs recederet, quia illuminare non posset nisi ad certam distantiam: ergo necessarium erat illam lucem localiter moueri. Nisi fortasse existimauerit Basil. illam lucem simul fuisse circumfusa, ut per totum orbem, simulque fuisse sufficienter applicatam vtrique hemisphaerio, ita ut posset simul vtrunque illuminare, si Deus voluisset. De facto vero non ita illuminasse, sed successiue per subtractionem, vel emissionem radiorum, quia Deus ita disposuit. Sed hic modus cogitandi lucem illam creatam totum mundum simul occupantem nullum habet in Scriptura fundamentum. Fuisseque superflua tanta multitudo, seu magnitudo lucis, quandoquidem non erat simul totum orbem illuminatura. Denique successiua illuminatio, & diuissio diei, & noctis cum luce minoris magnitudinis solo motu locali adiuncto facilis, & sine nouo miraculo fieri potuit: ergo frustra tanta magnitudo lucis cogitatur, & nouum miraculum ad illius operis perfectionem adiungitur. At vero si lux illa, quae diem fecit, & noctem, sola fuisset increata lux, de illa verè diceretur, totam simul fuisse praesentem toti orbi, & vtrique hemisphaerio eius, ac subinde non aliter potuisse successiue efficere diem, & noctem, nisi successiue subtrahendo, vel prebendo influxum suum, quod quidem pro sua libertate sine nouo miraculo facere potuisset: nihilominus tamen modus hic o-

perandi minus naturalis est, tum quia Deus operatur per causas secundas quando non defunt: ostendimus a. ibi non defuisse: tum etiam, quia Deus semel per se producit, quātum est ex se semper illud conseruat, nisi ex parte ipsarum rerum, vel causarum naturalium sufficiens causa corruptionis intercedat: ergo multo melius dicitur, illam successionem diei, ac noctis non fuisse factam ex sola libertate diuinæ voluntatis suum influxum dantis, vel auferentis, sed necessitate naturali ortam esse ex conditione, & limitatione lucis illuminantis, nam dum ad alias partes mundi illuminandas accedit, ab alijs recedit, quas subinde illuminare desinit, vnde vicissitudo noctis, & diei oritur.

Ex quibus tandem colligimus ad opus huius primi diei pertinuisse non tantum luminis productionem, sed etiam diurnum motum Solis, seu motum primi mobilis, ad cuius raptum diurna circulatio Solis efficitur. Ita docet D. Thom. q. 70. a. 2. ad 3. & Theologi, ac moderni frequentius, & ex dictis apertè concluditur, quia lux illa facta est per illuminationem successionum vniuersi secundum diuersas partes, seu hemisphaeria eius: sed illa successio non potuit habere aliam causam propriam, & connaturalem, nisi motum Solis illuminantis: ergo motus ille simul cum lumine coepit, & conuersio. Atque ita explicantur facillè omnia verba Genes. quibus opus huius diei refertur. Nam in primis ponuntur illa verba, *fuit lux* quae satis iam explicata sunt, & illorum efficacia per frequentiam ostenditur, cum dicitur, *& facta est lux*: per id vero, quod additur, *& vidit Deus lucem, quod esset bona*, non solum conuenientia talis operis, & commoditas vniuersi, quae in illo cernitur, sed etiam perpetuitas, & duratio talis operis declaratur. Nam per hoc, quod dicitur placuisse Deo tale opus, eius permanentiam à Deo fuisse decretam significatur. Intelligendum autem hoc est de permanentia operis accommodata. Diximus n. lucem tunc denuo factam non fuisse lucem inherenter Soli, quae eadem numero semper durat, sed fuisse lumen aeri inditum, quod non ita permanet, sed in indiuiduo, sed continua successione mutatur, & ideo permanentia illius operis in perseverantia illius continuæ successionis posita est. Et ita consequenter additur, *& dixit lux a tenebris*, quae diuissio eodem modo durabilis facta est, ut vique ad finem mundi perseveret. Resultat autem illa diuissio ex circulari motu Solis, qui tunc factus est, ut diximus. Cetera denique verba satis per se clara sunt, solumque est in eis notanda diuersa significatio nominis diei, nam cum dicitur, *appellauitque lucem diem*, & *tenebras noctem*, nomen diei artificiale, quae vocant diem, significat: cum vero additur, *& factum est vespere & mane dies vnus*, naturalem diem designat, id est, integrum, & vigintiquatuor horarum, quem propterea Moyses appellauit diem vnum, id est, completum, & perfectum, vel phrasi Hebraica vnum vocauit, quia primus fuit, ut omittam alia mysteria quae expositores considerant. Et hanc duplicem diei acceptionem notauit August. lib. 11. Confess. c. 23. & in Imperfect. Gen. c. 7.

Vna superest circa praedictam resolutionem difficultas, quia ex ea sequitur, lucem factam hoc primo die in eodem instanti esse cepisse, in quo creata sunt caelum, & terra. Consequens videtur repugnare Scripturae: ergo & praedicta resolutio. Sequela probatur, quia in eodem momento, in quo creatum est caelum, creatus etiam fuit sol cum sua luce perfecta, ut nos opinamur, sed sol in eodè instanti, in quo est, illuminat corpora sibi vicina, & capacia lucis: ergo in eodem instanti creationis suae illuminauit inferiora elementa diaphana: sed tale lumen primo productum in aere fuit opus primi diei, ut exposuimus: ergo illud in primo instanti

19.
Corollar. est
dictis.

Explicatio
verborum
Gen. 1. p. 5.
tum ad 1.
diem.

is, oppo
m, et

nom
est
part

2

20:
Difficultas
contra ha
denique resolu

Quorundā
enodatio
iuxta de-
ctrinā Au-
gustini supra
relatam.

instanti creationis factum est. Minor autem primi argumenti probatur, quia de illo primo instanti scriptum est, *Et tenebrae erant super faciem abyssi*: ergo abyssus non fuit illuminata in illo instanti. Dicitur fortasse aliquis, verba illa, *Et tenebrae erant super faciem abyssi*, non intelligi secundum realem durationem, sed secundum quandam naturae ordinem, & ideo non esse contra veritatem illorum verborum, quod sol in eodem instanti, in quo fuit creatus, abyssum illuminaverit. Quia sensus verborum est, hunc mundum inferiorem de se esse tenebrosam, & ideo fecisse Deum solem, & iussisse, ut illum illuminaret, quod totum in eodem instanti temporis verum esse potuit, quia in illo prius natura, seu ex se aer tenebrosus fuit, & posterius natura illuminari potuit.

21.
Non satis
facit.

At verò licet hæc responsio in sententia Augusti. asserentis omnia simul esse facta, locum habeat, nos illa uti non possumus, qui verā successionem in illis operibus agnoscimus, & ita illam supra rejecimus tanquam proprietati verborum minus consentaneam. Nam verbum illud, *erat*, simpliciter positum, & toties repetitum, veram existentiam in duratione reali significat. Deinde ex contextu constat, creationem celi & terræ, & productionem lucis per illa verba, *fiat lux*, significatam, non fuisse simul duratione factam, sed creationē realiter, seu duratione antecessisse. Sic enim dicitur, *In principio creavit Deus*, &c. & statim describitur status, quem mundus inferior habuit in illo instanti, cum dicitur, *terra uteretur inanis, & vana*, &c. Postea v. additur, *Et dixit Deus, fiat lux*, in quo novum, & posterius opus significatur, magisque declaratur, addendo, *Et dixit lux a tenebris*: ergo negari non potest, quia in hoc orbe inferiori tenebræ illuminationem eius tempore, vel reali duratione antecesserint: ergo lux specialiter facta prima die, non potuit in primo instanti creationis fieri. Præsertim, quia illud primum instans in rigore ad illum diem non pertinuit, sed vel fuit initium extrinsecum eius, vel fortasse maiori mora antecessit. Propter quæ D. Thomas 1. p. q. 74. art. 3. concludit, secundum alios Patres præter Augustin. post productionem creaturæ fuisse aliquod tempus, in quo non erat lux. Verum est tamen, illos Sanctos supponere, solem etiam quoad substantiam, & lucem suam non fuisse usque ad quartum diem creatum: in nostra autem sententia, in qua supponimus, Solis creationem in prima creaturæ productione factam esse, non ita facile explicatur, quomodo illuminatio Solis potuerit esse tempore posterior creatione eius, & consequenter quomodo tenebræ lucis creationem tempore præcedere potuerint.

22.
1. Causa antecessoris
tenebrarum
ad illumina-
tionem
S. lu.

Expenditur
hæc causa.

Varie igitur causæ illarum tenebrarum, quæ tempore præcesserunt illuminationem Solis, reddi possunt. Prima est, quod Deus in illo principio noluerit cum sole ad illuminandum concurrere, donec dixit, *fiat lux*. Quæ quidem causa sufficientissima est, & sine dubio possibilis fuit pro Dei libertate. Quod autem ita factum fuerit cum pendeat ex voluntate Dei, solum probari potest ab effectu revelato, quia tenebræ præcesserunt, & non apparet alia causa probabilior, supposita Solis existentia. Hic verò dicendi modus in eam difficultatem à nobis sæpe obiectam incidit, quod opus miraculosum, & extraordinarium in prima rerum creatione ponit, & ad declarandam historiam Genesis putat esse necessarium. Probatur, quia non minus miraculosum, & supernaturale esset solem in præsentia aeris illum non illuminare, quam ignem in camino Babylónico pueros non exurere, quod præternaturale, & miraculosum fuit. Posset autem responderi, esse quidem hoc præternaturale post generalem legem à Deo statutam de con-

currendo cum omnibus causis secundis ad ipsarum actiones, in primo autem initio creationis mundi nondum fuisse hanc legem statutam, quia tunc solum decreverat rerum creationem, de illarum autem propagatione, vel communicatione nondum disposuerat: & ideo pro tunc sine proprio miraculo imò consentaneo ordine, secundum illum rerum statum, prius solē creasse, ut sol radiis suis illum penetrare non potuerit. Et explicatur hoc amplius, quia Scriptura non dicit, tenebras totum aërem occupasse, sed *super faciem abyssi*. Per faciem autem abyssi satis proprie intelligitur superficies conuexa aquæ aëri contigua. Potuit ergo naturaliter contingere, ut sol statim illuminaverit aërem sibi propinquiores, tenuiter tamen, ac remisse, propter dictam aëris indispotionem, & consequenter contingere potuit, ut aëris, seu illuminatio, quæ eo remissior erat, quo in partibus remotioribus fiebat, prius finiretur, quā totam aëris profunditatem penetraret: ac subinde tenebræ super faciem abyssi relinquerentur, quem dicendi modum attigit Augustinus, excitando quæstiones potius, quam definiendo, lib. 1. Gen. ad liter. c. 11. Agens enim de opere quarti diei ait, *Quid factus est sol in potestate diei, qui luceret operariam si lux illa (utique primi diei) faciendo sufficeret. An illa prior regiones superiores à terra longinquas illustraret, ut sensus non possit in terris &c.* Et clarius c. 12. *Nihil in molem terrenam, & aquosam antequam esset ab alterutro utrumque discretum, quod tertio die factum sit, ut tenebras Deum appellasse quis dixerit, propter eiusdem corpulentiam, quam lux penetrare non poterat.*

At verò Augustinus in his locis non meminit crassæ, aut nebulosæ aëris, sed tantum aquæ & terræ. Quæ difficultas est ferè unica in hoc dicendi modo, quia non apparet, unde aer in sua creatione, vel densitatem, aut nebulam, vel crassas nubes habere potuerit, quia imperfecta naturali dispositione creatus fuit, ut verisimilius est, neque etiam fingendum est, concretas fuisse à Deo cum aëre, quia hoc nec fundamentum habet in Scriptura, nec per se est verisimile, cum illa sint mixta saltem imperfecta, quæ non fuerunt cum simplicibus concretata in actu, sed tantum in potentia. Unde illa magis ad opus secundi diei pertinent, ut illi ibi videbimus. Propter quod addi posset imitatio Augustini verba Solis illuminationem peruenisse ad elementum aquæ, & magnam partem profunditatis abyssi occupasse. Nihilominus tamen propter

propter magnam aquæ densitatem, & multitudinem non potuisse totam aquarum abyssum penetrare, æque ita mansisse tenebras super faciem abyssi, siue per faciem abyssi superficiem vltimam aquæ intelligamus, non supremam, sed infimam, seu non conuexam, sed concavam, vtraque enim respectu diuersorum facies dici potest: siue superficies conuexa terræ facies abyssi dicatur, quatenus totius abyssi terminus est, sicut facies rei dicitur, ad quam visus terminatur. Et ita dicantur tenebræ fuisse super faciem abyssi, quia lux ad terram non perueniebat: propter quod dicitur fuisse inuisibilis. Qui modus dicendi habet fundamentum in Basil. hom. 2. in Exaëmeron, ubi sic inquit, *constat ergo, ut intelligamus, aquas super telluris superficiem extendisse antequam ad propriam stationem. Scitemus huiusmodi substantia segregaretur, atq. ex eo terram tunc inuisibilem, & innotatam fuisse: & infra, Erat inuisibilis terra. Quam ob causam quæso? Quia circumfusa vndique erat abyssi. Quid abyssi significat? copiosam aquam, ad cuius fundum haud facile penetrari poterit deorsum versus.*

Veruntamen iuxta hanc sententiam non facile potest ratio reddi, cur post aliquam durationem, vel moram sol dicatur diuississe lucem à tenebris mundum illuminando potius, quam in primo instanti. Nam si densitas & multitudo aquarum fuit causa illarum tenebrarum in primo instanti, creationis, similiter post illam moram impedirent, ne illuminatio Solis vsq. ad terram perueniret, quia toto illo primo die eodem modo permanfit abyssi circumdans terram. Ad hoc autem responderi posset, cum Deus dixit, *fiat lux*, vel maiori concursu confortasse Solis actionem, ut vsque ad terram penetraret, vel aquas ipsas qualitate aliqua disposuisset, ut facilius illuminari possent. Quod Ambr. & alij explicant exemplo eorum, qui in profundo aquarum oleum ore fundendo clariora reddunt ea, quæ in profundo maris in superficie terræ occultabantur. Sed hæc quamuis impossibilia non sint, nec incredibilia, sunt tamen incerta, vel noua, ac extraordinaria opera, quæ in Genesi non narrantur illo die facta. Et præterea non satis constat, non potuisse solem sua virtute illuminando penetrare vsque ad superficiem terræ, etiam si elementa aquæ & aeris in sua puritate existentia, terram circumdarent, vnde Basilus supra, in allegata sententia non omnino perisistit: nam iterum quærens, *Quamobrem pars terra nulla tunc per aquas visenda se offerebat?* Respondet, *Quia lumine carebat aer, & tenebræ usque adhuc erat, qui totam ambibat aqua naturam.* Vbi significat, lucem Solis penetraturam fuisse aquam, si aerem illuminasset, ac proinde tenebras illas aerem occupasse.

Tertius dicendi modus esse potest, illas tenebras, quæ in principio creationis præcesserunt, non occupasse totam aquam, & aerem in circuitu totius orbis, sed in illo hemisphærio, in quo cœpit sol irradiare, quando dictum est, *fiat lux*. Quod hemisphærium hoc nostrum fuisse creditur, in quo & paradysus terrestris cõditus fuit, & primus homo creandus erat. In hoc autem hemisphærio potuerunt esse tenebræ per totum aerem & aquam diffusæ, quia sol in alio hemisphærio creatus non poterat propter terræ opacitatem suis radijs illuc pertingere. Atque ita ille tenebræ fiebant ex interpositione terræ, sicut nunc sit nox: non tamen habebant rationem, vel nomen noctis, quia non per successionem motus fiebant, & ideo simpliciter tenebræ appellantur. Sed obijci potest, quia si sol tunc erat, & illuminabat dimidiam mundi partem, licet aliam partem tenebrosam relinqueret, non magis tenebræ, quam lux erant super faciem

Sua: de opere sex dierum.

abyssi: ergo simpliciter dici non potuit, aut debuit tenebras fuisse super faciem abyssi. Imò in rigore non videtur allata causa vera, quandoquidem æqualis pars abyssi lumine non carebat. Sed responderi potest ex illo axioma, quod bonum ex integra causa, & malum ex quocunque defectu: quia ergo tenebræ habent rationem mali, seu defectus, & imperfectionis, ideo simpliciter dici potuerunt tenebræ esse super faciem abyssi, eo quod magnam, & præcipuam orbis partem occuparent. Nam considerari etiam potest, Moysen habuisse rationem illius hemisphærij, in quo ipse scribebat, & de quo præcipue loquebatur, quia etiam Deus illud ad creationem hominis elegerat, & in eo præcipua mysteria salutis humanæ operatus erat, ideoque veluti peculiarem curam, & providentiam illius habuisse videtur. Denique speciali ratione dici potuit, tenebras fuisse super faciem abyssi, quia ex vi status, quem tunc mundus habuit, illæ tenebræ erant quasi permanentes, & stables, nisi Deus nouum opus primæ creationi addidisset. Ut si cogitemus solem creatum in alio hemisphærio in eo semper quietum permanisse, verè & propriè possemus simpliciter dicere, mundum mansisse tenebrosum, & informem quoad vsum luminis, ac subinde tenebras esse super faciem eius: ita ergo mundus consideratus in illo exordio, secundum illum statum tenebrosus dici potest, quia nisi motus Solis eis adderetur, nunquam posset totus illuminari, sed semper præcipua ex parte, tenebris oppressus iacuisset.

Iterum obijci potest, quia gratis asserimus, solem in alio hemisphærio creatum fuisse, cum hoc non sit scriptum, nec vlla ratione ostendi possit. Imò eo ipso, quod nos færemur, hoc hemisphærium esse, in quo creati sunt homines, credibilis videtur, fuisse creatum solem in hoc hemisphærio, ut primum illuminaret terram, quam primus homo erat inhabitaturus. Respondemus, in primis necessarium fuisse, solem in primo instanti suæ creationis in vno hemisphærio esse, & non in alio, cum naturaliter simul in vtroque esse non posset. Cur autem in vno potius, quam in alio factus fuerit, nulla ratio sufficiens à nobis reddi potest, imò forte neque in re ipsa fuit præter liberam voluntatem Dei, quia ex parte materiæ videtur res indifferens, sicut de partibus materiæ, quod hæc sit facta sub forma ignis magis, quam sub forma terræ, alibi dixit Diuus Thomas, idemque est, quod hæc pars terræ sit facta in centro, potius quam circa superficiem terræ: & perinde est, quod sol fuerit in hoc, vel illo hemisphærio creatus. Neque illa ratio de creatione hominis aliquid suadet, quia cum homo non fuerit in illo instanti creatus, nihil ad eius dignitatem, vel commoditatem pertinebat, quod sol in eodem hemisphærio fieret, in quo homo producendus erat. Addo denique ex ordine, & dispositione vniuersi, quam Deus respectu etiam habito ad creationem hominis in suo æterno consilio prædefinierat, opportunius fuisse, ut sol intrinsecè, ut ita dicam, non fieret in hoc hemisphærio, sed ita propinquus illi, ut per motum statim illud illuminare posset: nam commodius erat, ut hoc hemisphærium creationi hominis destinatum, statim connaturali, seu ordinario modo inciperet illuminari, tum etiam vèdierum, & noctium initium ab hoc hemisphærio sumeretur. Quæ omnia ex resolutione duarum dubitationum, quæ hic insurgunt, clariora fient.

):(

CAPVT III.

Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expediuntur.

1.
Dubitatio.
acci-ca illa
1. opinio a-
pud Bonau.

Prima dubitatio est, quanta mora inter primam rerum creationem, & productionem lucis, prout facta narratur per illa verba, *fiat lux*, intercesserit. Quam dubitationem tractat Bonauentura in secunda questione distinctione 13. articulo primo, questionem 2. ad ult. & duas refert opiniones. Vna est, creationem celorum productionem lucis ordine tantum naturæ, non verò duratione reali præcessisse. Loquitur autem de productione lucis peculiari prout facta significatur per illa verba, *fiat lux*. Vnde quia ipse existimat, illam lucem fuisse nubem lucidam, quæ in eodem instanti, in quo facta est, cepit illuminare. Consequenter ait, iuxta hanc opinionem creationem orbis, & illius nubis, & illuminationem orbis simul tempore esse factas, ac subinde nullam moram realis durationis inter primam creationem, & opus primi diei intercessisse. Et hanc opinionem tribuit Hugoni de sancto Victor. & ipse Bonauentura problematice illam sustinet cum alia statim referenda. Fundamentum huius sententiæ esse potest, quia mundus in primo die fuit conditus, in quo etiam facta est lux, ut Ecclesia in quodam hymno Dominicæ diei in matutino canit, & ex Scriptura sumitur, quatenus dicit, mundum sex diebus fuisse factum, Exod. 20. & 31. Ergo creatio mundi in aliquo horum dierum est facta, & non nisi in primo, in quo etiam facta est lux: ergo in eodem die fuit vtraque facta, ergo non oportet, distantiam temporis inter illas actiones cogitare.

Eius fund.

2.
Reijcit
tamen dicta
opinio.

Sed hæc opinio sustineri non potest, nisi accedendo ex parte ad sententiam Augustini, nimirum, quod tenebræ, de quibus dicitur, quod erant super faciem abyssi, nunquam in re ipsa fuerint, sed tantum cogitatione nostra (ut ita dicam) quia essent, si corpus illuminans non adesset. Quod nobis placere nullo modo potest propter rationes supra tactas, ob quas omnino verum esse, quod supra dixi, tenebras realiter præcessisse saltem in hoc hemisphærio, prius quam à sole illuminarentur. Quam sententiam docet Diuus Thomas 1. p. questionem 66. articulo 1. & in 2. distinctione 13. questionem 1. articulo 4. ubi dicit esse magis consentaneam Scripturæ, eamque tribuit Basilio, & Chrysostomo, etque omnium Græcorum, & Ambrosij libr. 1. Exaëmeron. ca. 8. & Hieronymi Epistolæ 83. ad Oceanum: & Hugonis de sancto Victor libr. 1. de Sacram. p. 1. cap. 6. & 9. Bonauentura vero non designat locum Hugonis, ubi contrarium dixerit. Ex hac autem resolutione manifestè sequitur aliquem ordinem realis durationis inter creationem, & productionem lucis intercessisse, ratione cuius prius duratione fuerunt tenebræ, quam lucis productio. Quanta vero fuerit illa duratio, explicandum superest.

3.
2. Opinio a-
pud eundem
Bona. quam
tribuit Beda

Est ergo secunda sententia, quam Bonauentura refert, & attribuit Bedæ, ac problematice cum præcedenti illam approbat, lucem factam esse primo die post sex horarum moram. Quamuis enim illam moram tunc motus Solis non mensuraret, quia motus cæli nondum erat, tanta vero fuit, ut si motus diurnus Solis iam esset, sex horas in illa consumeret. Sicut quando sol quicquid Iosue 10. quies illa non potuit actu mensurari per motum Solis, & nihilominus certam durationem habuit, aptam mensurari motu Solis, quæ tunc potuit per alium proportionatum motum mensurari. Illam ergo moram tenebrarum ante productionem lucis sex horarum fuisse illa opinio affirmat. Funda-

Eius fund.

mentum eius est, quia illa prima dies non habuit mane, sed à vespere incepit, ut patet ex illis verbis, *factum est vespere, & mane dies vnus*. Ergo lux illius diei incepit à meridie in hoc hemisphærio, in quo facta est, Ergo per sex tantum horas durauit, quia verisimile est, diem illum æquinoctialem fuisse, in quo sol à meridie vsque ad occasum sex horas consumit, ergo necessarium fuit, ut totidem horis tenebræ ante creationem lucis durassent, ut primus ille dies cum sequenti nocte finire posset in puncto orientali, ut inde secundus dies inciperet, & per integram conuersionem Solis in eodem puncto perfici posset, & ita consequenter omnes dies posteriores fierent. Quod si obijcias, quia hinc sequitur primum diem non fuisse integrum, cum sex horæ partis matutine illi defuerint. Respondent, illas sex horas tenebrarum in hoc primo die computari, & ita à primo instanti creationis vsque ad finem primi diei plenum numerum viginti quatuor horarum inueniri.

Hæc tamen opinio falso nititur fundamento dum asserit, diem illum primum non habuisse mane, nam in eisdem verbis, in quibus illud fundamentum nititur, simul dicitur, habuisse vespere, & mane: ergo non possumus propter ordinem verborum id negare, quod in eisdem verbis expellitur. Nam quod vespere, quæ posterior est, prius nominetur, non potest oblatre quominus verum sit fuisse in eodem die cum mane coniunctam, cum Moyses dicat, *Factum est vespere, & mane dies vnus*. Nec quia prius nominatur vespere, ideo prius in re facta est vespere: quia neque id Moyses in illis verbis affirmavit, nec ex illis colligi potest, quia sæpe contingit, ordine retrogrado partes rei à posterioribus incipiendo numerari. Et efficax argumentum est, quod etiam de die secundæ, & sequentibus eodem modo dicitur, *Factum est vespere, & mane dies vnus*. Et non propterea dicendum est, cæteros dies caruisse mane. Vnde sumitur secundum argumentum contra hanc sententiam, quia dies primus similis fuit sequentibus, ergo incepit mane, & in fine noctis consummatus est, sicut cæteri. Consequentia est clara, & antecedens probatur, tum quia eisdem verbis de illo sicut de alijs concluditur, *Factum est vespere, & mane dies vnus*, tum etiam, quia facta luce dicitur, & diuisi lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem, ubi diei nomine integrum diem artificialem intelligit, ut ex Augustino supra notauimus, & ex distinctione inter ipsum, & integram noctem, factis colligitur: ergo sicut prima nox fuit integra duodecim horarum, ita prima lux integrum artificialem diem totidem horarum confecit.

Tertio displicet nobis hæc sententia, quia supponit, lucem factam primo die post instanti creationis fuisse solem. Ipsumque in meridie cepisse illuminare hoc hemisphærium, ac proinde motu primi mobilis sex horis post creationem mundi incepisse. Nam supra ostensum est orbem Solis simul cum alijs cælis in principio creatum esse, & consequenter cum illo fuisse creatum solem, ne miracula, vel nimis extraordinaria opera in illo principio facta esse dicamus: ergo non potuit sol sex horis post creationem cæli, & terræ fieri. Et sane, si Solis productio posterior tempore creatione cæli, & terræ fuisse credatur, melius quarto die, quam primo factus esse existimabitur. Quia Scripturæ verba hoc magis significant, si iuxta verborum corticem exponantur. Quod vero motus primi mobilis non tam tarde incepit, & quod sol non inchoauerit huius hemisphærij illuminationem à meridie, statim ostendimus. Denique quamuis Beda in Exaëmeron explicans lucem factam hoc die, dicat, *incepisse in superioribus cælis terræ illuminare, quæ à nocte diurna Solis lux illustrare consequitur*, quædam

& ita tunc emicuisse, non tamen dicit, incepisse à meridiana illuminatione, nec per superiores terræ partes intelligit, partes caltiores respectu nostri supremas, sed totum hoc hemisphærium, respectu cuius paulo post aliud hemisphærium inferiores mundi partes appellat. Et iterum sic ait, *Disiuncta lucem à tenebris, non solum qualitatis, sed etiam locorum distantia, lucem videlicet in superiore orbis parte diffundendo, in qua humana erat conuersatio futura, inferiora vero tenebris remanere sinendo.* Et inferius expressè dicit, *illum unum diem primò expletum regnati quatuor horarum fuisse.* Vnde non videtur Beata auctor præcedentis sententiæ, sed potius illi repugnare.

Tertia igitur opinio est, lucem factam esse post aliquam moram, seu durationem temporalem à mundi exordio, quæ mora successiua dici potest actus, vel potentia, quia certo aliquo tempore successus potuit mensurari. Addit verò hæc opinio, incognitum esse hominibus, quanti temporis illa duratio fuerit. Hæc videtur fuisse opinio Hugonis de S. Victor. in c. 6. & 9. supra citatis, & eandem significat in c. 29. & sequitur Magist. in 2. d. 13. & Peireira lib. 1. cap. 1. Gen. Et prior pars probari potest ex verbis illis de tempore ante creationem lucis scriptis, Et spiritus Domini ferebatur super aquas. Nam per illa, motio aeris, aut venti super aquas facta significatur, ille autem motus non nisi in temporali mora fieri poterat. Ratione item probatur, quia creatio mundi, & lucis productio factæ sunt in instanti, & non in vno, & eodem, ut probatum est: ergo in duobus. Sed inter qualibet duo instantia mediat tempus: Ergo inter primum instans creationis, & aliud instans productionis lucis aliquod tenebrarum tempus intercessit. Altera vero pars de incertitudine, vel potius ingnorantia quantitatis illius moræ manifestè sequitur ex hac sententia, quia illa mora antecessit primi diei initium. Vnde omnes primos sex dies antecessit: sed nullibi reuelatum est, quanta fuerit duratio ante sex dies primos si temporalis fuit, nec ex rebus, aut effectibus reuelatis colligi potest: ergo est nobis ignota.

Hæc sententia vel supponit, lucem primo die creatam fuisse corpus aliquod lucidum ad illuminandum mundum denuo tunc productum, & illo fundamento posito magnam habet verisimilitudinem, vel illo fundamento sublato, prout à nobis improbatum est, nulla sufficienti ratione suaderi potest. Vnde simpliciter verisimilius videtur, lucem factam ex vi illius imperij, *fiat lux*, immediate post primum instans creationis mundi factam esse, seu intrinsecè fieri incepisse. Probat, quia verisimilius est, motum primi mobilis factum esse intrinsecè immediatè post primum instans creationis, seu, quod perinde est, cepisse extrinsecè in ipso instanti creatoris: ergo in eodem instanti cepit hic mundus quoad hoc hemisphærium illuminari à sole. Antecedens sumitur ex D. Thom. 1. p. q. 46. a. 3. & 66. a. 4. ad 3. quatenus ibi ait tempus esse concreatum cum cælo, & terra, & tempus illud fuisse in motu calt, si supponatur primum mobile in principio creatum, ut nos supponimus, & tanquam probabilius defendimus in superiori li. c. 9. Consequentia vero probatur, quia lumen post creationem factum, non fuit, nisi huius hemisphærij illuminatio, quæ per motum Solis fieri incepit. Potuit autem sol in tali dispositione situs creari, ut immediatè post motus eius fieret, & ipse inciperet supra nostrum horizontem ascendere, & totam hanc superiorem partem illuminare: ergo ita factum esse credendum est. Probat hæc vltima consequentia (cetera enim plana sunt.) Primò quia hoc modo melius, & magis propriè saluatur, mundum fuisse creatum in principio temporis,

Suarez de opere sex dierum.

ut habet communis doctrina, quæ de hoc tempore, quod est communis, & publica mensura, melius intelligitur. Secundo, quia etiam hoc modo facilius, & melius saluatur commune axioma Theologorum, quod tempus fuerit concreatum cum Angelis, cælo, & terra, ut in dicto cap. 9. explicatum est.

Tertiò, quia etiam hoc modo melius intelliguntur loca Scripturæ, in quibus creatio mundi cum eius ornatu dicitur sex diebus facta, & consummata. Nam si prima dies solaris, & naturalis incepit extrinsecè in ipso instanti creationis, merito illud instans computatur tanquam initium primi diei, ac proinde duratio primi diei æqualis est cæteris diebus, quia indiuisibile instans non auget quantitatem eius, atque ita illi dies sunt præcise sex sine vlla additione. At vero si inter initium creationis & lucis temporalis duratio intercessit, plus temporis quam sex dierum in toto illo opere consummatum est, & creatio non potest propriè dici facta in initio primi diei. Responderi solet, moram illam, quæ primum diem antecessit, breuem fuisse, & ideo totam reputari principium primi diei, & numerum dierum non augere. Sed in primis gratis dicitur fuisse breuem, cum sciri non possit, quanta fuerit, si aliqua fuit, ut etiam auctores alterius sententiæ fatentur, & bene probatum est. Ac deinde, licet illa mora brevis fuisset, nihilominus negari non potest, quin absque illa locutiones dictæ, in maiori rigore, & proprietate sustineantur. Accedit quartò, quod nulla est necessitas moram illam excogitandi, quia neque ex Scriptura, neque ex ratione colligi potest. Prior pars probatur, quia, ut verba illa, *tenebrae erant super faciem abyssi*, in omni rigore vera sint, satis est, quod in aliqua reali duratione saltem momentanea præcesserint Solis illuminationem, sicut è contrario in spiritualibus Angelis verè dici potest, lumen aliquod spirituale in eis ante tenebras præcessisse, quanuis lumen illud per solum instans durauerit, quod verum erit, etiam si tale instans per coexistentiam ad nostrum tempus indiuisibile cogitur. Et eadem ratione hoc satis est, ut creatio realiter dicatur antecessisse effectiorem lucis, quia instans temporis reale est, & in eo realiter existit aliquid, & est prius illo opere, quod in eodem instanti intrinsecè factum non est. In Scriptura autem nihil aliud inuenitur, ex quo illa diuisibilis mora colligi possit.

Altera vero pars probatur, quia illa sententia solum fundatur in ratione supra facta, quod inter duo instantia intercedit tempus, quam nos ita retorquemus, quia inter instans & tempus nulla mora ex necessitate intercedit, sed lux facta primo die non incepit in instanti per primum sui esse, sed incepit in tempore immediatè post vltimum non esse: ergo nulla mora necessariò intercessit inter creationem, & lucis productionem. Vnde opposita sententia supponit, lucem factam primo die fuisse nouum corpus lucidum & illuminans, quod secundum ordinarium cursum naturæ in instanti fieri oportebat, & ideo probabiliter colligit intercessisse moram: illo autem fundamento à nobis ablato cessat vis illationis. Lumen autem in aëre productum, licet ex se natum sit, fieri in instanti, & ita fiat, quando luminoso in instanti applicatur: nihilominus quando applicatur per motum, & ad inceptionem motus incipit illuminatio: tunc etiam ipsum lumen incipit per vltimum non esse, & consequenter non incipit simul in determinata parte aeris, vel in determinata luminis intentione, sed quacunque designata prius incepit in minori, ut est vulgare in Philosophia. Ita ergo factum credimus in prima illuminatione Solis supra hoc hemisphærium, nam potuit facile sol in tali

quantia (quæ ipsa est proposita resolutio) suaderetur primo secundo.

8. Tertiò.

Ensis præcluditur.

Quarta sua bis partita.

Ensis prior pars ostenditur.

9. Ostendunt posterior.

is, oppo-
m, et

nom
elli
del
ipari

2

tali dispositione in nostro hemisphærio creati, ut in primo instanti suæ creationis illuminatio eius supra nostrum hemisphærium non ascenderet, sed ad lineam nostri horizontis pertingeret, & ibi terminaretur intrinsece, & ultra non procederet. Ita ergo creatus est, ut statim dicam, & ita immediate post per motum successivæ cepit hoc hemisphærium illuminari, & ideo non fuit necessarium ut aliqua temporalis mora intercederet. Et hoc ipsum servata proportionem dicere tenentur auctores contrariæ sententiæ de nube, seu corpore lucido à sole distincto, quod in hoc die, & in alio instanti post creationem celi & terræ productum esse existimant, nam inter productionem illius & illuminationem successivam huius hemisphærij non ponunt aliquam moram, quia immediate postquâ factum est, cepit moveri, ad illuminandum hoc hemisphærium, ut ex sequenti puncto patebit. Quod ergo ipsi dicunt de hoc corpore lucido, nos de sole affirmamus, quia ab illo, primam huius orbis illuminationem processisse credimus, & illius productionem non ad effectum lucis, sed ad creationem celi pertinuisse existimamus.

10. *Dubitatio 2. principalis.* Atque ex his ferè expeditum est aliud dubium, quod hic tractari solet de loco seu situ orbis, in quo sol, vel corpus illud, quod primo illuminavit hoc nostrum hemisphærium, respectu illius creatum est, & consequenter quale fuerit lumen primo productum in hoc hemisphærio, & cum qua proportionem per totum illud fuerit diffusum, nam hoc posterius cum illo priori coniunctum est. In quo puncto tot possunt opiniones, & modi dicendi excogitari, quot situs Solis respectu huius hemisphærij possunt apprehendi, ut sunt, Oriens, Meridies, Occidens, & alij inter hos medij, qui in infinitum multiplicari possunt. Nihilominus tamen de duobus tantum sunt probabiles opiniones, quia de ceteris nulla inuenta est ratio probabilis, ad credendum in aliquo illorum situm factum esse solem, seu illuminantem lucem, quæcunque illa fuerit, incepisse.

11. *1. Opinio a. apud Bonau.* Prima opinio est, lucem illam seu nubem creatam fuisse in meridie. Ac proinde statim perfecte illuminata totum hoc hemisphærium, uniformiter difformiter omnes eius partes illuminans cum ea proportionem, quæ id nunc facit meridiano tempore. Hanc refert, & probabilem putat Bonavent. supra, & tribuit illam Bedæ, qui certè in Examer. illam non docet, si attentè legatur, solet etiam tribui August. 4. Gen. ad lit. & Chrys. hom. 2. & 3. in Gen. Sed neque apud illos eam inuenio. Illam tamen supponit Egid. in suo Exaem. p. 1. c. 16. Fundamentum præcipuum huius sententiæ est supra tactum, quod prima dies incipit à vespera. Congruentia verò est, quia opera Dei sunt perfecta, & ideo conveniens fuit primum diem incipere à perfecta luce, quæ est meridiana. Vnde cum fuerit etiam congruum, hanc perfectionem observasse Deum respectu huius hemisphærij, in quo paradysus terrenalis futurus erat, verisimile etiam est, in hoc hemisphærio solem, & diem à meridie cepisse.

Præcipuum illius fund. & congruentia. Reiectur 1. Hæc vero sententiæ à nobis defendi non potest. Primum quia credimus, corpus illud luminosum, quod primum diem effecit, non fuisse aliud à sole, & solem fuisse creatum cum sua luce in primo instanti, in quo tenebræ erant in hoc hemisphærio: ergo non potuit incipere esse in meridiano puncto supra hoc hemisphærium. Secundo, quia diximus, primum diem incepisse immediate post instans creationis in suo intrinseco esse, seu extrinsece in ipsomet instanti creationis, ac proinde fuisse integrum diem naturalem ab ortu Solis usque ad initium alterius diei cōpletum: ergo non potuit sol, vel aliud corpus loco eius, lucere incipere ab instanti meridiano: ergo neq; illo situ creat⁹ est.

Reiectur 2. Reiectur 2. Propter hanc ergo difficultatem prima opinio de illis aquis fuit, non esse corporales, sed spiri-
tuales.

Est ergo secunda opinio, quæ affirmat, creatum fuisse solem in parte orientali huius hemisphærij, ut inde illud illuminare inciperet. Quæ sententiæ solet tribui Augustino, qui eam insinuat primo Genes. ad literam capite quarto, & sexto, quamvis expresse non loquatur, magis eam significant Beda in Exaemeron, & Hugo de Sancto Victore libro primo de Sacram. parte prima capite 6. & 29. & sequitur Perei in Gen. & novissime August. Torniel. in Annalib. sacris tom. primo in expositione primi diei numero quinto, & sexto. Et mihi etiam placet hæc sententiæ, quæ intelligenda est modo in præcedenti puncto explicato. Et ita ex dictis satis probata est. Neque obstat fundamentum alterius sententiæ, quia iam supra dictum est, non esse necessarium, ut primus dies à vespera incepit, quia prius nominata est, in illis verbis, *Factum est vesper & mane* d. v. n. quia eodem modo ceteri dies referuntur. Vnde rectè dixit Basil. homilia secunda in Exaemeron, nominatam esse prius vesperam, quia est finis diei, utique artificialis, & postea mane, quia est finis noctis, ut hinc constaret, in illo primo die naturali artificialem diem integrum præcessisse, & noctem etiam integram subsecutam fuisse. In quo Basil. multum nostræ sententiæ fauet. Ad congruentiam vero dicimus, meliorem ordinem fuisse, ut primus dies ab initio diei inciperet respectu istius hemisphærij, quo, & conditus paradysus, & primus homo creatus est. Et hoc magis pertinet ad perfectionem operum Dei. Nam sol in quocunque situ fuerit creatus, perfectus factus est. Et primus etiam dies qui fuit veluti proprii operis eiusdè diei, ut supra dixit Ambrosius, perfectus fuit simul cum divisione diei à nocte, in qua huius diei opus terminatum est. Et ita obiter constat, quomodo huius diei opus per totum spatium vnius diei paulatim fuerit factum, quia per vnam integram conversionem Solis consummatum est.

CAPVT IV.

Quæ fuerit aquarum divisio secundum diem facta.

Opus secundæ diei his verbis Genes. primo refertur. Dixit quoque Deus, *Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas, quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant super firmamentum, & factum est nomen, vocavitque Deus firmamentum calum.* In quibus verbis duo opera insinuantur, vnum est effectio firmamenti, & aquarum divisio, quæ ita sunt connectæ inter se, ut vix possit vnum sine alio explicari. Nihilominus tamen ad maiorem claritatem de illis sigillatim dicemus, ea, quantum fieri poterit, distinguendo. Et quamvis effectio firmamenti prius referatur, nihilominus prius de aquarum divisione dicemus, quia finis fuisse videtur, propter quem firmamentum constitutum est. Circa divisionem autem aquarum duo explicanda occurrunt. Vnum est, quales fuerint illæ aquæ, aliud est, qualis divisio inter eas facta fuerit. In priori puncto, quoniam ex illis aquis, quædam dicuntur mansisse sub firmamento, & aliæ supra firmamentum, de prioribus, certum est apud omnes fuisse aquas elementares, seu ipsum aquæ elementum, quod tunc totam terram tegebat, ut nos credimus. De aquis autem, quæ supra firmamentum posite sunt, aut permanserunt, magna est difficultas quia illud firmamentum vocatum est calum: supra calum autem non apparet, quæ aquæ mansisse potuerint, & usque hodie in loco illo durare.

Propter hanc ergo difficultatem prima opinio de illis aquis fuit, non esse corporales, sed spiri-
tuales.

SVARE
de Angel
re 6. d. 1. r. u
anima

DD. V.

uales, id est, Angelos ipsos caelestes, qui per metaphoram quandam aquae caelorum vocantur, vel quia ornant, & quasi focundant caelos, sicut aquae terram, vel quia super caelos discurrunt, sicut aquae super terram. Hanc sententiam indicare videtur Philo libro de Mundi opificio, in principio: nam priusquam vocat incorpoream essentiam: & postea in opere secundi diei non declarat alias aquas super firmamentum relictas. Clarius hoc sensit Augustinus lib. 13. Confessionum. cap. 15. & 32. & lib. 1. de Gen. contr. Manich. cap. 11. ubi aquas supra caelum vocat invisibiles, quae à paucis intelliguntur non locorum sedus, sed dignitate naturae superare caelum. Idem infirmat Hieronymus (si eius est expositio,) in id Psal. 76. Illuxerunt cornu tuum ob terram, & id, Viderunt te aquae Deus. Et adducit illud Apoc. 17. Aquae multae, populi multi, & illud Psal. 148. Et aquae omnes quae super caelos sunt laudent nomen Domini: mentes (inquit) & animas puras. Et expressius in id Psal. 103. Qui regis aquis superiora eius. Superiora (inquit) caeli iuxta Genes. ab aquis reguntur quia aquas super firmamentum pressas multitudine Angelorum intelligimus, iuxta illud: Aquae quae super caelos sunt, laudent nomen Domini. Praecipuus vero auctor huius sententiae censetur Origen. qui aquas supra caelum sanctos Angelos, infra caelum vero malos Angelos interpretatur. Ita de illo refert Epiphanius in epist. ad Ioan. Episcop. Hierosol. quae inter Epist. Hieronymi est 60. & satis infirmatur ab eodem Orig. hom. 1. in Gen. prope initium.

Veruntamen haec sententia nullo modo sustineri potest, sed ut certum statuendum est, aquas illas, quae supra firmamentum mansisse dicuntur, materiales, & corporales esse. Ita docet, improbatam prior sententia, & tacito nomine auctoris eius, Basil. homil. 3. Exaëmer. & Ambrosius idem supponit fere toto libr. 2. Exaëmeron, & probat Rupertus lib. 1. in Gen. ca. 23. & Hugo Victor. lib. 1. de Sacram. p. 1. c. 17. vsque ad 23. & consentiunt Theologi, & Doctores in frequentibus opinionibus allegandi. Ratio vero non est alia nisi ipsamet historica narratio Genes. quae omnino destruitur, si verba violenter exponantur, quod maxime fit, cum ad metaphoras discurras, & inusitatas, detorqueatur sine villo fundamento in verbis, & sine vlla necessitate, quod ab illa sententia manifeste fit. Praesertim quia in alijs locis Scripturae satis significatur, illas aquas esse corporeas, & ab Angelis distinctas. Primum probant verba illa Psal. 103. Extendens caelum sicut pellem, qui regis aquis superiora eius. Nam si ut in eis de caelo corporeo sermo est, ita de corporeis aquis intelligenda sunt, quibus tanquam tegro, seu tignis ornata esse, & dicuntur: & ita ab omnibus illa verba intelliguntur. Secundum autem probari potest ex verbis illis Psal. 148. Et aquae, quae super caelos sunt, laudent nomen Domini. Nam prius ad Deum laudandum, Angelos Dei, & virtutes eius, & solem, & lunam, & stellas, & caelos caelorum David vocauerat: & tandem descendit ad aquas, quae super caelos sunt: ergo per illas aquas aliquid ab Angelis distinctum intellexit. Ac proinde eas ad laudandum Deum provocat, non quia intellectuales sint, vel animatae, sed quia ad laudandum Deum nos excitare debent, vt Basil. notauit, & conitatur ex sequentibus versibus, in quibus omnes abyssos, ignem, grandinem, niuem, glaciem, &c. ad eandem Dei laudem vocat. Praeterea absurdissimum est, per aquas, quae sunt sub firmamento, spiritus malos intelligere, cum de illis aquis statim dicatur, Congregentur aquae, quae sub caelo sunt, in locum vnum, & appareat arida. Ergo etiam est absurdum, per aquas supra caelum spiritus bonos interpretari. Neque obstat nobis Augustini auctoritas, nam prius testimonium idem August. 2. Retract. cap. 6. correxit his verbis, Non satis considerate dictum est, Res autem in abditis est valde. In altero vero loco

Sunt de opere sex dierum.

nihil affirmat, nam concludit, quoniam de hac re nihil temere affirmandum est, obscura est enim, & remota à sensibus hominum. Expositio autem illa in Psalmos non habet Hieronymi auctoritatem. Et praeterea auctor eius in priori loco expresse declarat, sensum illum esse tantum spirituale.

Secunda opinio est, aquas supra firmamentum esse quidem corporeas, non tamen elementares, neque ex aqua elementari factas, sed esse quoddam corpus caeleste, quod crystallinum vocant incorruptibile, & per creationem ex caelesti materia factum. Haec sententia satis communis est inter Scholasticos. Eam inter alias refert D. Thomas 1. part. quest. 68. a. 2. & problematicè illam defendit. Magis vero illam probat Bonavent. in 2. d. 14. in prima eius parte art. 1. q. 1. & ibi Durand. cum alijs. Et placuit etiam Abulensi, Caeteran. Lyran. & Cathar. in Gen. & Egidio in 2. p. Exaëmer. cap. 14. Qui consequuntur dicunt, caelum illud aquam vocari, non propter naturam aquae, sed propter similitudinem in aliquibus proprietatibus, vt in perspicuitate, & vniiformitate omnium partium, quia nullam stellam habet, sed partibus omnino similibus constat, sicut aqua item in frigiditate non quidem formali, sed virtuali, putant enim caelum illud vim habere frigefaciendi, & in hoc etiam aquis assimilari. Fundamentum huius sententiae est, quia per firmamentum hoc die factum intelligunt, vel octauam sphaeram caelestem, vel collectionem omnium orbium caelestium vsque ad illam inclusiue, & supra hoc caelum, seu firmamentum, putant esse collocatas aquas, quae supra firmamentum esse dicuntur. Et hinc inferunt, illas non posse esse elementares, quia cum firmamentum, & orbis caelestes sint corpora incorruptibilia, non est verisimile supra incorruptibiles caelos aquas corruptibiles perquantisse. Atq. ita concludunt, esse aliquod caelum incorruptibile, quod aqueum vocatum est propter similitudinem, vt de clarauit, & crystallinum, quia non est corpus fluidum, sed densum & firmum, siue illud sit nonum, siue decimum caelum, & infra caelum empyreum existens, vt aliqui opinati sunt.

Sed haec sententia, nobis non probatur. Primo quia nimis metaphorica interpretatione vocem aquarum exponit, quod est contra sinceritatem historicæ narrationis, vt sepe dixi. Secundò, quia in allegatis verbis prius dicitur, Fiat firmamentum in medio aquarum. Per quae verba satis profecto significatur non fuisse tunc aquas factas, sed potius factas supponi, & interiectum esse corpus, quo separarentur inter se. Interrogo ergo, in qua significatione ibi sumatur nomen aquarum, non enim potest simul elementum aquae, & corpus illud caeleste significare, quia non dicuntur aquae nisi equivoce: & non est verisimile, vnam vocem in eadem oratione aequiuocum fuisse. Neque etiam potest significare solum corpus caeleste, quia pars illarum aquarum sub firmamento mansisse dicitur. Ergo tantum significat aquas elementares, quarum pars etiam fuit aqua, quae super fundamentum mansit: ergo non potest esse caeleste corpus incorruptibile. Et non parum confirmatur haec ratio ex vniiformi appellatione aquarum, quae saepius ibi reperitur, nam si aequiuocatio vocis ibi admittatur, tota certitudo illius historiae ambigua relinquitur. Nam cum prius dicitur, Et spiritus Domini ferebatur super aquas, non poterimus cum fundamento dicere, quod supra elementum aquae, magis quam super caelum illud aqueum spiritus ferebatur. Deinde incredibile est in sententia illa, Fiat firmamentum in medio aquarum, vocem aquarum in vna significatione vniuoca sumptam esse, & cum statim addit, & diuidat aquas ab aquis, in duplici significatione, & aequiuoca sumi. Accedit, quod

ad Aug. & alios, nu. 2. allatior.

4. Opinio communis inter Scholasticos.

Eius fund.

5. Reijciatur etiam haec opinio. Primo. Secundo.

Confirm.

miraculum, tum quia non est nouum, nec extraordinarium, sed quasi lege extraordinaria statutum: tum etiam, quia postquam semel factum est, sine ulla supernaturali actione conseruatur, & in principio ad conuenientem vniuersi constitutionem, propter aliquas rationes diuinæ providentiæ pertinere potuit.

Additur verò quarta difficultas, per quam etiam præcedens augetur, & responsio illius eneruatur, quia nulla ratio, vel commoditas vniuersi cogitari potest, propter quam elementares aquæ supra cælum stellatum collocatæ fuerint. Ad hanc enim difficultatem euadendam variæ rationes à Patribus excogitatæ sunt, quæ cerè non satisfaciunt. Vna est Cyrilli, quam supra his verbis proponit, Cum futurum erat, ut propter agriculturam opus esset aquis, constituit aquas supra cælum, ut cum terra pluuia rum irrigatione indigeret, paratum sit à natura ad hoc cælum, Imò Epiphanius putat, quod factum legimus Gen. 7. Rupti sunt omnes fontes abyssi magna, & cataractæ cæli apertæ sunt, & facta est pluuia super terram. de illis aquis esse intelligendum & c. Et Ioseph. etiam dixit, illud crystallum (sic enim aquas illas vocat) humidum esse, & ad pluuialem vtilitatem, quæ sit ex terra imbribus, congrue fabricatum esse. & Beda lib. de natura rerum cap. 8. eandem rationem refert, dicens, seruatas esse aquas ad inundationem diluuii, & non improbat, quâuis aliam rationem magis probet. Et Richard. Pampolitanus in Psalm. 148. v. Ascensum supra refert, dixit, aquas illas desinere per pluias, quantum non nisi missas, quod etiam refert ex Magistro sententiarum in Psalm. 113.

Veruntamen ratio hæc, ut à Cyrillo proponitur, accommodatissima est pro aquis, quas Deus ligauit in nubibus suis, ut dicitur Iob 26. de aquis autem supra cælum incorruptibiles parum profectò accommodata est. Quomodo enim aquæ illæ ad irrigandam terram descenderent, nisi vel penetrando cælum in eodem loco cum ipsi permanentes, vel diuidendo illos, sicut aerem descendendo partiuntur, & loco mouent. Alterum autem est miraculosum, alterum perfectioni cæli repugnans. Est etiam alienum à suauis, & omnipotenti prouidentia Dei, quasi non valuerit alio faciliiori modo, & magis connaturali terræ, & inferioris orbis necessitatibus providere. Accedit, quod tales aquæ per ignem descendentes, vel illum extinguerent, vel ab illo consumerentur, nisi Deus peculiaris, & nouo miraculo litem cõponeret. Propter quæ incredibile etiam est, quod de aquis diluuii dicitur, nullumque fundamentum habet in litera Genesis, ut per se patet, & ex dicendis magis constabit. Deinde est noua difficultas, si tanta multitudo aquarum tunc è cælo cecidit, vel alijs temporibus cecidit, an locus, quem ibi occupabant, vacuus maneat, vel nouo corpore creato, aut alijs partibus aquæ rarefactis repleatur, nihil autem horum sine nouo opere miraculoso, vel valde præternaturali cogitari potest. Hæc ergo ratio difficultatem non euacuat, sed illam potius auget.

Alia ob causam dicitur esse necessaria aqua illa supra cælum, ad temperandam ignitam, & ardentem naturam cælorum, ne actione sua cætera corpora corrumpant. Hanc rationem probat Iustin. Martyr. dicta q. 93. & declarat, hoc temperamentum fuisse necessarium tum ad stabilitatem firmamenti, quasi per resistentiam, quam aqua illa adhibet, ne altera suo calore firmamentum destruant: tum etiam ad temperationem inferioris aeris, & ad conseruationem animalium in terra degentium. Nam summum inquit, frigus ab illis aquis mittitur, quo solus calor in aere temperatur. Quam rationem etiam Hilar. probat quoad posteriorem partem. Theodoret. autem q. 11. in Gen. priorem partem magis exprimit. Beda verò lib. de natura rerum

c. 8. simpliciter dixit aquas illas fuisse in cælo suspensas ad ignem hyderum temperandum. Sed profectò neutra pars huius rationis verisimilis est, non solum. Præcundum Philosophiam, verum etiam secundum Theologiam, eminentem sapientiam, & potentiam diuinæ prouidentie considerando. Nam iuxta Philosophiam firmamentum, (si cælum stellatum est) corpus est incorruptibile, & incapax alterationis, & elementaris caloris: ergo non indigebat extrinseco resistente, ne per Solis, aut stellarum ardorem consumeretur. Imo licet daremus, corpus illud cæleste fuisse ex aqua productum, ac proinde ex materia eius constare, & ex parte illius esse capax peregrinarum impressionum, & qualitatum: nihilominus dicendum potius esset, ex vi suæ forme habere qualitates intrinsecas, quibus omni alterationi corruptiæ resistere possit. Cum enim Deus corpus illud conderet, ut in corruptione, vel dispositione ad illam conseruaretur, non est verisimile, fecisse illud corruptioni expoitum, & extrinsecus illi adiunxisse aliud infirmum corpus, quod illud à contrariis defenderet, cum & facilius, & magis consentaneum omnipotentie, & sapientie Dei esset, illam resistentem intrinsecam conferre. Sicut nunc corporibus gloriosis similem qualitatem conferre creditur, quod autem illis conferre per gratiam, potuit corpori cælesti conferre per naturam. Et confirmatur, nam Deus posuit stellas in octaua sphaera, & ex illis, ac alijs partibus quasi heterogeneis illud corpus compoluit: ergo non est verisimile, stellas ita esse per actionem suam alijs partibus contrarias, ut ita sine extrinseca aquæ protectione conseruari non possint, neque actioni corruptiæ suarum comparium resistere.

Nec verisimilior est alia causa de frigore ad temperandum aerem inferius missio. Nam primò credibile non est, posse aquam in loco adeo distantem positam frigeratione sua aerem contingere. Deinde quomodo posset aqua illa in hunc inferiorem aerem efficere nihil agendo in corporibus intermedijs. Quid enim agere potest aqua illa in cælum omnes intermedios à primo mobili vsque ad lunam, cum neque ipsi per frigus alterari debeant, aut possint, neque aqua virtutem habeat imprimendi qualitatem aliquam, quæ eminenter, vel virtute frigus contineat: Quomodo etiam frigeratio illa per ignem transiret, aut cur ignis ei non resisteret? Non sunt igitur hæc verisimilia. Deinde, esto fuerit necessaria illa aeris temperies, certe fieri sufficienter potuit per planetas virtutem frigerandi habentes, etiam si formaliter frigidi non sint, ut dicitur esse Saturnus, & luna, & fortasse aliquæ etiam stellæ fixæ hanc influentiam habent. Ergo totam efficientiam frigoris, quæ ab illis aquis prouenire fingitur, potuit sufficienter, & melius per cælum ipsos, & eorum influentiam facere Deus: cur ergo fingimus, vsuri esse tam violento, & extraordinario medio ad illum finem. Præsertim, quia (ut aiunt) frustra sit per plura, quod potest fieri per pauciora. Et potest vtrique pars confirmari & ex eo, quod istæ aquæ non censentur esse proximæ cælo stellato sed supra omnes cælum mobiles, quod densum, & opacum corpus esse creditur. Et præterea etiam interponitur cælum crystallinum, quod fortasse (ut aliqui putant) à primo mobili distinctum est. Ergo à loco tam distant, & tot interiectis impedimētis, vix intelligi potest, quomodo possint illæ aquæ naturaliter, aut firmamentum tueri, non agendo, sed contrariis resistendo, aut inferiorem aerem virtute sui frigoris temperare, agendo vsque ad terram, in qua animalia habitant, ut illo temperamento foueri, & conseruari possint.

Cum

14.
4. Difficultas
quantam
de causa
manifres
aque supra
cælum.

1. Causa ex
Cyrillo, Epiphani
Iosepho, Beda,
Richard.
Magistro.

15.
Explicatur
multiplici
ter.

16.
2. Causa
bipartita
ex Iustino
Martyr. Hilar.
Theodoro, Beda.

SVARE
de Angel
re 6. dicitur
anima

JD. V

Cum ergo nulla ratio quasi naturalis, & physica; pertineret ad commoditatem vniuersi satis faciat, alij ad rationes morales recurrunt. Et quidam sentiunt, aquas esse ibi repositas ad exercitiū fidei nostræ, quod significauit Prosper Psalm. 103. dicens, cum August. ibi, partem aquarum esse cælo superpositam, & à nostro aspectu remotam, & fidei commendatam. Alij verò dicunt, esse ibi relictas, vt ex tam mirabili opere, ad laudandum Deum tam homines, quam Angeli magis excitarentur, quod significant Haymo, & Cassiodor. in Psalm. 148. & Scriptura quoties aquas cælestes ad laudem Dei prouocat. Denique Beda, & Glossa ordinaria in Gen. cum credendum putent ibi esse aquas, adiungunt, *quales autem, & ad quid viles nouit, qui condidit*. Quod optime dictum esset, si sufficienter reuelatum esset, supra cælos omnes mobiles esse aquas elementares. Sed quia talis reuelatio facta non est, vt videbimus, & rationes morales cessant, præsertim prima, non enim exercetur fides in re incerta, neque illud opus per se erat necessarium ad laudē, & gloriam Dei augendam, si alioqui ad mundi commoditatem non erat vtile: nam ex cæteris vniuersi operibus satis laus Dei commendatur. Et magis ex eo augetur, quod omnia in numero, pondere, & mensura constituit, & ordinatissimè, & absque ulla superfluitate cuncta disposuit.

Quamuis ergo hæc sententia contemnenda non sit propter Patrum auctoritatem: nihilominus illam non probamus nec defendimus, quia multū à ratione abhorret, & non solum Scriptura non probatur, verum etiam illi non est satis consentanea. Ad quod ostendendum inferius alijs testimonijs vtiemur, nunc autem id probamus ex primis verbis Genesis, prout in primo lib. à nobis tractata sunt. Ibi enim ex illis verbis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, &c. Probauimus, in illo principio, non solum cælum empyreum, sed etiam alios fuisse creatos. Huius autem oppositum dicta sententia supponit, dum dicit, illas aquas esse supra omnes cælos mobiles, nam inde fit, vt sint immediate sub cælo empyreo: si autem hoc ita esset, non potuisset aliud cælum simul cum empyreo esse creatum. Probatur hæc consequentia si cum cælo empyreo aliud cælum fuit creatū, vel fuit proximum, & contiguum cælo empyreo, vel ab illo distans: si contiguum, oportuisset illud vel destrui, vel saltem à toto illo loco ad equato expelli, vt ad illum aqua ascenderet: verumque autem est & contra naturam corporis celestis, & per se incredibile. Nam supra in simili diximus, nihil Deum tunc creasse, vt illud statim destrueret, & maxime in corporibus celestibus de se perpetuis, ac nobilissimis. Sine destructione autem non poterat corpus illud à toto illo loco supero ad inferiorē pelli, nisi comprimeretur, & densaretur, vt ad minorem locum circulem coarctari posset, quod etiam est valde alienum à celesti natura. Et ideo naturale est cælis, vt non nisi intra eundem locum totalem moveri possint, & secundum partes, non secundum totum, loca mutare. Si autem aliud cælum creatum fuit simul cum empyreo, & loco distans ab illo, non potuit, vel certe non debuit, spatium illud inter illos cælos interiectum vacuum relinquere vsque ad secundū diem, tum quia fuisset magna imperfectio, sine fundamēto excogitata: tum etiam quia alias aqua sub inferiori cælo contenta ad illum superiorem locum ascendere non potuisset per medium cælum interpositum, nisi per diuisionem, aut penetrationem eius, aut per aliud simile miraculum, quod etiam admittendum non est, vt sepe cum Augustino dixi. Neque etiam dici potest, aquam non ascendisse, sed creatam esse ibi iuxta empyreum cælum. Quia vel creata fuit simul cum ipsis cælis empyreo, & primo mobili,

v.g. Et hoc repugnat operi secundi diei, quia diuisio aquarum ab aquis non secundo die, sed in ipso creationis instanti facta fuisset, quia tunc iam essent aquæ supra cælos, & infra cælos in abyssu, & inter eas esset primum mobile interpositum. Vel creatio illa aquarum in illo superiori loco facta fuisset secunda die: & hoc in primis repugnat principio supra posito, quod post primam creationem non est aliquid ex nihilo factum, præter animam rationalem. Et deinde sequitur inconueniens illatum, quod spatium illud esset vacuum, antequam ibi crearentur aquæ, quia fingi non potest, fuisse ibi aliud corpus, ex quo aqua illa fuerit producta. Ac denique hoc repugnat literæ Genesis, quæ satis clarè significat, diuississe Deum aquas ab aquis, non aliquas nouas aquas creando, sed iam creatas locis separando secundum partes, & inter eas aliquod corpus interponendo, ac firmando. Nullo ergo modo subsistere potest opinio ponens aquas elementares supra cælum stellatū, seu supra omnes mobiles, nisi supponendo, solum cælum empyreum fuisse in principio creatum, & iuxta illud fuisse creatas aquas, quæ nunc etiam sunt illi contiguae, & consequenter sub illis aquis totum spatium vsque ad inferiores aquas, seu vsque ad terram fuisse aqua plenum, ne diuisio aquarum à principio facta fuisse credatur contra Scripturam. Ergo necessario dicendum est in illa sententia, solam creationem cæli empyrei in verbis illis, *In principio creauit Deus cælum*, comprehendendi. Cum ergo hoc nobis parum credibile videatur, non possumus illam sententiam de aquis elementaribus existentibus supra cælos æthereos descendere. Præterquam quod ex illa sententia alia incommoda sequuntur, vt quod cæli ætherei sint ab intrinseco corruptibiles, & facti ex præiacente materia elementari, & non per propriam creationem ex nihilo, quæ omnia auctores contrariæ sententiæ facile admittunt, nobis autem probari nullo modo possunt.

Est ergo vltima sententia, cui ego assentior, quæ cum præcedenti docet aquas supra cælos esse veras, & elementares, eas tamen non esse supra cælos æthereos, sed supra cælum æreum, id est, in superiori quadam regione eius, illasque aquas non esse alias, nisi aquas nubium, & aliarum similium impressionum, quæ in superna aeris regione sunt. Hanc sententiam referens Augustinus lib. 2. de Genes. ad litter. cap. 4. dixit laudabiliter excogitam esse, & hanc diligentiam, considerationem, quæ laudem dignissimam indicat, & rationem subdit, quia contra fidelem non est, & in promptu posito documento credi potest, de quo documento statim dicemus. Et ita sententiam hanc sequutus est Beda in lib. 2. de elementis Philosophiæ in principio, vbi prius improbat præcedentem sententiam, dicens, *nihil in se minus esse, quā dicere, istud est, quia Deus illud facere potuit, neque ostendere rationem quare hoc sit, neque vtilitatem, ad quam hoc sit*. Postea verò ait aquas supra firmamentum esse illas, quæ vaporali ter in nubibus sunt suspensæ, & ab his, quæ sunt sub aere, distinguuntur. De quibus aquis latius in lib. 3. disp. Eandem opinionem tenet Glossa interlinealis, & Eugub. in Cosmopæia & Hamerus in Gen. Vielmus, & Rabbinus Hebræor. quos refert Afcan. & latè Pererius l. 1. in Gen. circa opus secundæ diei in fine, qui in hunc sensum interpretatur Epiphanius dicentem, ex aquis illis superioribus generale diluuium factum esse, quia ex nubibus aeris processit, non ex nona sphaera celesti. Sed an hic fuerit sensus Epiphaniij, incertum est, sit tamen verisimile, ex eo, quod alius sensus incredibilis est, & magnam habet absurditatem. Atque eandem sententiam defendit August. Torriel. in Annalib. sacris tom. 1. in secundo die mundi. Denique Diuus Thomas 1. p. q. 68. art. 2. præcedentem

Confirmatio.

20. Vltima opinio tenenda.

dentem opinionem de aquis propriis, & elementaribus supra cælum sydereum existentibus simpliciter fallam, imò & impossibilem reputat, utique secundum naturæ leges: hanc verò saltem ut valde probabilem amplectitur.

21. *Eius probatio bipartita Prior pars fundatur.* Ad probationem autem huius sententiæ satis erit ostendere, esse consentaneam vtitatæ phrasi Scripturæ, & hanc phrasim, seu loquendi modum optimè ad verba Genesis adaptari. Priorem partem probamus, quia in primis sæpe nubes, & vapores superiores aeris nomine aquarum in Scriptura significantur, ut Iob 28. *Qui aquas appendit in mensura, quando ponbat pluuiis legem & viam procellis fontantibus.* & c. 26. *Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.* Quod verbum vitimum apertè ostendit priorem partem intelligi de superioribus aquis. Et de eisdem loquitur Dauid Psalm. 28. dicens, *Vox Domini super aquas Deus maiestatis intonuit, & Sapiens Proverbiorum 8. Quando athera firmabat sursum, & Librabat fontes aquarum, per illos enim fontes, multi nubes intelligunt.* Imò Pereyra aduertit, ubi vulgatus interpres legit, *quando athera firmabat*, Hebraicè haberi nomen significans nubes: quod etiam adnotat Iansenius, retento autè nomine athera exponit de elemento ignis, aut de superiori aeris regione, & consequenter alia verba intelligit, de fontibus celestibus. Significat enim, (ait) Deum quasi in libris pendisse fontes aquarum, hoc est nubes ipsas, ut eas diuiserit ab aquis, quæ in terris sunt, & in pondere atque mensura eas diffundat super terram. Et de eisdem aquis est sermo Itai. 28. & in alijs locis statim citandis. Deinde aquæ pluuiæ, seu nubium etiam dicuntur in Scriptura aquæ celestes, seu cælorum, ut patet Ierem. 10. & 51. *Ad vocem suam, dat multitudinem aquarum in cælo, & eleuat nebulas ab extremis terræ, & Psalm. 146. Qui operit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam.* Et de eadem aqua est sermo Psalm. 17. cum dicitur, *Et prorsus tenebras latibulum suum.* Et infra, *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* Et infra, *Intonuit de cælo Dominus.* Et Psalm. 76. *Multitudo sonitus aquarum vocem dederunt nubes.*

22. *Pars posterior fundatur.* Denique quod iuxta hanc phrasim, & modum loquendi Scripturæ optimè possint verba Genesis intelligi, probatur, quia ibi solū dicitur, Deum diuisisse aquas ab aquis, & quædam supra firmamentum, quod statim dicit vocatum esse cælum, posuisse, & alias sub cælum reliquisse: ergo sine ulla coactione, aut vi intelligimus, aquas illas supra cælum esse, quæ in alijs locis celestes, seu operire cælum dicuntur. Imò videtur certè Ierem. in locis citatis, ita dicta verba Genesis interpretari, sic enim inquit, *Qui fecit terram in fortitudine sua, & preparauit orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cælum.* In quibus verbis aperte de opere creationis loquitur, & statim subiungit verba supra citata, *Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cælo, qui leuat nubes ab extremo terræ.* Per quam vocem meritò imperium Dei intelligere possumus. Et quantum non incongruè possint hæc verba de quotidiano opere diuinæ prouidentie aquarum pluuiarum intelligi: nihilominus non minori proprietate, & verborum consecutione de initio, & quasi fundamento illius operis, & prouidentie intelliguntur.

23. *Progradietur ipsa posterior pars suasio, & simul satisfit locis Scripturæ a Ilati num. 10.* Atque idem dicendum est de alijs locis, quæ in concordiam verborum Genesis, & confirmationem superioris sententiæ afferebantur. Nam quod dicitur Psalm. 103. *Extendens cælum sicut pellem, qui tegit aquas superiora eius.* rectè intelligitur de expansione aeris, qui passim cælum appellatur, ut sæpe dicimus. Et quantum concedamus, illam extensionem cæli omnium cælorum creationem, & extensionem comprehendere. Non inde sequitur, aquas, quæ tegunt superiora eius, esse in suprema parte totius extensionis, alioqui etiam super cælum

lum empyreum essent collocandæ. Ergo satis est, quod regant aliquam superiorem partem, secundum quam idem Psalmista alibi dixit, nubes operire cælum. Neque magis vrgent alia verba Psalmi 148. *Laudate cælum cælorum, & aquas, quæ super cælum sunt, laudent nomen Domini.* Nam iuxta eundem loquendi sacre Scripturæ modum, aquas nubium, aquas cælorum vocari dicimus. Solet enim diuina Scriptura prouocare homines in admirationem omnipotentie Dei ex hoc opere continendi aquas nubium in sublimi aere, & ex varijs effectibus meteorologicis, qui ex ascensu vaporum, & exhalationum in aere fiunt. Quia ergo hominibus qui sensibus ducuntur, hæc sunt admirabilia, ideo aquæ celestes ad laudem Dei specialiter excitantur, id est, homines per earum considerationem, ut supra exposui. Hic autem mos Scripturæ facile innotescet consideranti verba Iob supra citata ex cap. 26. & 28. Item ex cap. 12. 37. & 38. & ex Psalm. 76. a vers. 18. & Itai. 28.

Sed replicatur, quia Dauid loquitur de cælis cælorum, per quæ verba significari solent cæli superiores: non ergo loquitur de cælo aereo. Sed respondemus, hinc potius confirmari expositionem dictam. Nam cum prius cælum cælorum ad laudem Dei prouocasset, postea non dicit, *& aquas, quæ super cælum cælorum sunt.* sed *quæ supra cælum sunt,* utique supra illos cælum, respectu quorum alij dicuntur cæli cælorum, quibus intelligere possumus omnes cælum æthereos, nam respectu aeris merito dici possunt cæli cælorum. Sed instant, quia nomen plurale cælorum plusquam aërem comprehendere videtur: sed certa & citra responsio est, in Hebræo non tenet cæli carere singulari, & ideo nihil obstat quominus illa locutio ad vnum cælum aëreum proprie accommodetur. Atque in eodem sensu loquuti sunt tres pueri in suo hymno, dicentes, *Benedicite aquas omnes, quæ super cælum sunt Domino, & c.* Quam generalem locutionem postea per species declarant, dicentes, *Benedicite omnes imbræ, & c. Domino: benedicite rores, & pruina Domino: benedicite glaciæ, nives, fulgura, & nubes Domino.*

Sed instatur, quia ibi certo ordine prouocantur creaturæ, ad laudem Dei. Primò Angeli, secundo cæli, scilicet, empyreum, tertio aquæ, quæ super cælum sunt, postea verò sol, luna, & stellæ. Ergo hinc est, aquas supercelestes esse proximè sub cælo empyreo, & supra sydereum. Respondemus, ex hoc ordine nullum indicium sumi. Tum quia post aquas illas quarto loco ponuntur virtutes Domini, & infra post imbræ, & ros ponuntur spiritus Dei, & multo inferius ponuntur nox, & dies, lux, & tenebræ, quæ & prius facta, & suo modo mobilia sunt. Tum denique quia in dicto Psalm. 148. prius sol, luna, stellæ, & lumen, & postea aquæ supercelestes ad Deum laudandum prouocantur. Igitur ex ordine nullum argumentum sumitur, nam spiritus, ubi vult, spirat, & similiter, quo voluit ordine mentem, & linguam Psalmistæ, & puerorum ad laudem Dei excitauit. Igitur si omnia Scripturæ loca attente ponderentur, & inter se conferantur, vel huic nostræ sententiæ magis fauent, vel certè nihil repugnant. Ergo cum ratio pro hac sententia multum præualeat, & iuxta illam vitentur incommoda, quæ naturali rationi repugnare videntur, alijs meritò preferenda est. Neque auctoritas Patrum mouere debet, quia neque ipsi inter se consentiunt, neque suam sententiam tanquam certam tradunt, neque altera quam defendimus, sufficienti auctoritate destituta est. Vnicum tamen dubium circa illam superest, quod ex nomine, & opere firmamenti sumitur, quod in cap. sequenti tractandum est.

)(

CA.

SVARE
de Angel
re 6. dicitu
anima

JD. V

Quodnam corpus fuerit firmamentum secundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, seu possum sit.

Prima sententia est, firmamentum illud fuisse proprium celum æthereum, quod in illo die fuit substantialiter productum. In hoc convenire videntur omnes auctores, qui aquas supra celum stellatum collocant. Videtur tamen inter eos esse aliqua diversitas. Nam quidam dicunt esse celum stellatum, quia in quarto die dicitur Deus posuisse stellas in firmamento: ita sentit Chrysostomus hom. 4. in Genes. & fertur sub nomine D. Thomæ in expositione in Genes. & sequitur Catherinus ibidem. Alij omnes celos planetarum cum stellato sub nomine firmamenti comprehendunt, quod insinuat Damascenus libro secundo de Fide capite sexto, quamvis non satis rem declaret, nam etiam celum stellatum firmamentum appellat, ut ibi etiam Chichoueus notat, & sequi videtur. Et eodem modo loquitur Beda in Exaëmeron, & sequitur Magist. sentent. in 2. distinct. 14. in princip. Et duci videntur, quia dicta verba quarta diei ad omnes hos celos possunt accommodari, quia omnes aliquo modo stellati sunt, nam singuli vnam saltem stellam habent.

Verumamen consequenter in hac sententia loquendo, dicendum videtur sub nomine firmamenti comprehendere etiam celos supra octavam sphaeram existentes, si duo sunt præter empyreum, vel saltem primum mobile. Nam elementares aquæ sunt supra celum stellatum, perfectio etiam sunt supra crystallinum, & supra primum mobile, si ab hoc est distinctum. Quia non est creabile inter primum mobile, & inferiores celos aquas esse interpositas, alias circumferrentur & raperentur per motum primi mobilis, quia non posset aliter primum mobile secum rapere inferiores celos, imo etiam secum moveret aquas, non parum eius impetus retardaretur, ne posset ad inferiores celos pervenire. Et ideo qui melius in ea sententia loquuntur, dicunt aquas esse supra omnes mobiles celos. Ergo isti consequenter dicere debent, omnes illos celos factos esse hac secunda die, & nomine firmamenti esse comprehensos. Probatur hæc ultima illatio, tum quia inter aquas existentes iuxta celum empyreum, & existentes in hoc inferiori hemisphaerio, non minus interponitur primum mobile, quam celum stellatum, nec magis hoc celum, quam celum lunæ: ergo tota illa celorum congeries diuidit aquas ab aquis: ergo tota illa munus firmamenti subit: ergo tota sub nomine firmamenti comprehendere debet. Tum etiam, quia si nunc est aqua supra omnes celos mobiles, non fuit illuc eleuata ab hoc inferiori orbe per motum localem, sed ibi creata fuit prius, & postea ibi firmata, ut cap. superiori ostensum est. Ergo ante secundum diem nullum erat celum inter illam aquam, & inferiorem interpositum, alias (ut supra argumentabar) iam esset facta diuisio aquarum ab aquis. Ergo firmamentum, quod postea diuidit aquas ab aquis illo modo intellectis, non potest esse nisi tota congeries, seu expansio celorum mobilium.

Hinc consequenter in hac sententia loquentes, dicunt, firmamentum fuisse hoc die factum quoad substantialem productionem eius, ut in Basil. Ambr. & alijs videre licet. Et probatur consequentio ex proximè dictis, quia ante diuisionem aquarum ab aquis non poterant esse celi in substantia sua: ergo tunc facti sunt substantialiter, quando aquas ab aquis separare coeperunt. Consequentia

est euident, & antecedens probatur, quia si iā corpora caelestia substantialiter existebant, ubinam quæso erant, aut in quo orbis situ? Nam ubi nunc sunt, esse non poterant, quin diuiderent aquas ab aquis, ut iam argumentati sumus: in alio vero situ, quem postea totaliter mutauerint, cogitari non possunt, ut cap. præcedenti probaui. Ergo necessario dicendum est in hac sententia, celos in opere huius secundæ diei substantialiter esse productos. Quapropter non loquitur consequenter, qui cum doceant nomine firmamenti significari corpora caelestia, nihilominus dicunt, non esse firmamentum factum quoad substantiam, sed quoad aliquam qualitatem, quod sentit Lyræ. Hoc enim nec in Scriptura fundamentum habet, nec consequenter dici potest, quia si substantia celorum iam erat, iam diuidebat aquas, ut dixi. Neque etiam explicari potest, quæ fuerit qualitas illa, secundum quæ celum secundo die factum dicitur. Respondet Lyræ, fuisse qualitatem datam celis ad influendum super elementa ad eorum conseruationem, & gubernationem. Sed hoc nec Scripturæ, nec Philosophiæ consonat. Nam Scriptura non dicit hoc die facti esse firmamentum, ut influat, sed ut diuidat aquas ab aquis: ad quod munus impertinens est influentia, nam etiam si nihil influeret, si esset terminus, & quasi paries interpositus inter aquas, & aquas, esset ad illud munus sufficiens. Et præterea secundum veram Philosophiam in celo non sunt qualitates extrinsece, aut aduentitiæ, præter lumen quatenus à sole communicatur: si quæ vero sunt in singulis aëris propriæ & inseparabiles qualitates ad peculiari modo influendum, illæ concreatæ sunt cum ipsis aëris seu celis, & non postea per propriam actionem, seu quasi alterationem inditæ, quia sunt propriæ passionibus à formis caelestibus manantes, sicut supra & luce diximus, vel sicut de herbis, vel lapidibus, seu petris peculiares virtutes habentibus, credimus. Si enim in corporibus terrestribus similes virtutes manant à proprijs formis, cur non magis in celestibus?

Vnde alij dixerunt illam qualitatem fuisse peculiarem soliditatem, seu firmitatem datam celis ad sustinendas aquas. Sed utrunque incommodum in hoc inuenio, quia non prius tempore facta est diuisio aquarum, quam celum fuerit sufficienter firmatum ad utraq; aquas terminandas. At vero si prius essent facti celi quoad substantiam, quam quoad firmitatem, prius etiam diuississent aquas, quam in se firmitatem illam recepissent. Ergo non consonat illa sententia cum Scriptura, quæ dicit, *fieri Deus firmamentum, diuissitque aquas*. Deinde etiam non est philosophicum fingere talem qualitatem extrinsecus additam substantiæ celi, nam illa esse non potest nisi vel densitas, aut quasi durities, vel indiuisibilitas aut incorruptibilitas: quidquid autem huiusmodi est in celis, intrinsecum illi est, & connaturale, ac proinde cum illo concreatum: ergo frustra fingitur prius substantialiter creatum quali monstrosum utpote in ternis dispositionib. & connaturalib. qualitatib. priuatum, quæ postea illi addita fuerint. Si ergo firmamentum illud fuit celum, sine dubio fuit tunc substantialiter productum.

Ex quo ulterius consequenter dicendum est, non fuisse creationem firmamenti productionem ex nihilo, sed ex præiacente materia. Huius oppositum docuit Burgen. in Addition. ad Lyræ. Gen. 1. Sed re vera non loquitur consequenter, dum asserit, firmamentum esse factum secunda die quoad substantiam: & nihilominus non esse factum ex materia alicuius corporis præexistens in illo loco, ubi firmamentum factum est. Nam illud spatium, quod firmamentum in hoc mundo repleuit, quodq; iam erat intra sphaerâ celi empyrei inclusum,

Lyræ tamen in ea consequenter non loqui videtur.

Lyræ tamen in ea consequenter non loqui videtur.

Aliorum tamen sponso prædicto duplici incommodo etiam relictur.

Ex eadem sententia Burgenfis.

Et redarguitur.

is, oppo-
m, et
nom
ubi
parit

includum, non erat vacuum priusquam firmamentum fieret: ergo alio corpore erat repletum, quod ibi postea manere non potuit: ergo necessarium fuit, ut ex illo firmamentum produceretur, quia neque annihilari debuit, nec per motum localem conuenienter inde expelli potuit. Quia non est verisimile, tantam molem corpoream fuisse ab illo loco exclusam, & simul cum præexistentibus corporibus in eorum locis intromissam esse: nam id sine corporum penetratione, vel nimia, & præternaturali condensatione fieri non poterat. Vnde propter hanc rationem, præter alias supra positas verisimilium est principium sepe repetitum, & communiter receptum, Deum post primam corporum creationem, nullum nouum corpus ex nihilo creasse, sed ex aliquo prius creato illud formasse. Quæ formatio solet dici creatio, quia & materia, ex qua fit, ab eodẽ auctore creata est, & quia tunc fiebat per actionem propriam auctoris naturæ, & à communi modo generationis, quæ per causas secundas fit, distincta, ad quam distinctionem significandam nomine creationis significatur: atque etiam, ut indicetur, illam fuisse originariam, ut sic dicam, talis rei, vel speciei ab auctore suo emanationem. Si ergo firmamentum, id est, cælum stellatum, vel solum, vel cum alijs cælis mobilibus, secundo die substantialiter creatum est, profecto hoc secundo modo creationis, seu formationis ex præsupposito subiecto, non ex nihilo fuit productum. Et in hoc ferè, conueniunt alij huius sententiæ auctores.

6. Ex qua materia iuxta sententiam factum fuit firmamentum.

Multum autem inter se variant, & dissentiunt in explicanda materia, ex qua tunc firmamentum, seu cælum productum est: nam alij ex igne factum esse cogitarunt, ut refert Augustinus lib. 2. Gen. ad litter. c. 3. Et videtur sequi Gregor. Nissenus in Exameron, dum existimat, firmamentum esse igneæ naturæ, & subtile potius, quàm crassum, aut densum. Quem sequutus est Anselm. lib. 1. de Imagine mundi c. 25. & Alcuin. q. 23. in Genesim. Basil. verò homil. 3. Exameron ex nullo elementorum, neq; ex commixtione elementorum, sed ex alia quadam subtili materia putauit esse factum: quod etiam sentit Ambrosius lib. 1. Exameron c. 6. qui allegat verba Isaie dicentis, qui firmavit cælum sicut fumum. Communior tamẽ horum auctorum sententia est, fuisse ex aqua formatum. Estque hic modus dicendi probabilior, illa sententia supposita, quem Beda in Exameron ex D. Petro refert in lib. 1. Recognit. Clementis, ubi expressè hæc sententia habetur, quam sequuti sunt Theodor. q. 11. & 14. in Genesim, & Anastas. Sinaita lib. 2. Examer. & Cyrill. Hierosol. Cateches. 3. & 9. & plures alij, quos Gloss. magna refert. Habet enim hic modus aliquam fundamenti speciem in Scriptura, & narratione Moysis: ait enim dixisse Deum, fiat firmamentum in medio aquarum. Vnde apparenter, & consequenter colligunt, vsque ad secundum diem totum spacium à supremo cælo vsque ad terram aquis plenum fuisse, Deum autem secunda die ex aquis in loco medio collocatis, firmamentum, seu congeriem cælorum mobilium formasse, & solidasse, atque ita producendo firmamentum, aquas ab aquis diuississe. Atque ita ferè totum huius sententiæ fundamentum in proprietate istorum verborum positum est, vnumquodque illorum ponderando, ut paulo post nostram sententiam explicando, & huic fundamento satisfaciendo, videbimus. Solent etiam hic adiungere verba Petri Epist. 2. c. 3. quæ nunc omitto, quia in libro primo, tractata sunt.

7. Reiecta sententia hactenus tractata

Nihilominus sententia hæc à nobis probari non potest: cum quia diximus supra cælos stellatos, aut mobiles nullas esse veras aquas: ergo non sunt illi cæli, qui diuidunt aquas ab aquis: ergo non

sunt firmamentum. Tum etiam quia diximus omnes illos cælos fuisse creatos ex nihilo in primo instanti: postea verò per nullam mutationem accidentalem, siue localem, siue alterationis potius, se denominationem firmamenti accipere. Dici mus ergo in primis, firmamentum illud hoc die factum inter aquas, esse aerem, seu aliquam partem eius, nempe aliquam regionem aeris. Hanc sententiam magis probat Diuus Thomas 1. p. q. 68. art. 1. & 76. art. 1. Durand. in 2. d. 14. q. 1. n. 14. Caietanus & Pereyra in Gen. & Eugub. in Cosmopæia, & sequitur Lorinus in id Psalmi 18. & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Vbi idem tenuit Arias Monta. & Genebrardus ibi refert Chaldaum exponentem de aere, qui inter cælum, & terram latissimè est expansus, & in quo mirabilia meteora cernuntur, & mirabilia Dei prædicant, & hanc interpretationem ad locum Genesim accommodat, eamque fici esse multorum sententiam, quam ipse non reprobatur. Et eandem sequitur Pineda in id Iob. 37. Tu forsan cum eo fabricatus es cælos, &c. eundem locum de aere interpretando. Consentit etiam Tornielus in Annalibus: ac denique necessariò idem dicunt omnes, qui negant, aquas, esse supra cælos incorruptibiles. Et ex Patribus illi fauet Augustinus lib. 2. Genesim ad litter. cap. 4. cuius verba iam supra retuli. Et in imperfecto Genesim ad litter. c. 8. sic inquit, Quoniam cælum firmamentum vocauit, non absurde intelligitur quidquid infra aetherum cælum est. At verò in cap. 12. explicans opus quartæ diei dicit, In hoc loco, cum dicitur: firmamentum celi, intelligendum est, omnem istam aetheram machinam dici. Quia omnia substantia continent, sub qua pueri, & tranquillæ aeris feruntur, sub qua item iste aer turbulatur, & procellosus agitatur. Quæ verba parum nostre sententiæ fauent, & ostendunt Augustinum in illare fuisse dubium, quanuis in eis aerem à significatione firmamenti non excludat. Deinde fauet etiam Hieronim. Epist. 33. ad Ocean. cum dicit, Inuicatum, & terram medium destruitur firmamentum. Et cū subdit, iuxta Hebraicis sermonibus etymologiam, & aqua fortitur vocabulum, scilicet cælum, Hebraicè Samaim. Expressius hanc sententiam docuit Rupertus lib. 1. in Gen. c. 22. cuius verba paulo post referam.

Ratione probatur hæc sententia primò à sufficienti partium enumeratione: quia si nomine firmamenti ibi non intelliguntur superiores cæli, oportet, ut cælum inferius intelligatur, quandoquidem firmamentum cælum appellatum est: hoc autem cælum iuxta Scripturæ usum non est nisi aer. Secundo, quia nullum aliud corpus dici potest diuidere aquas ab aquis. Ergo nullum aliud potest esse firmamentum, cui hoc munus tribuitur. Antecedens iuxta explicationem aquarum, quam sequimur, per se notum est. Veruntamen etiam iuxta sententiam ponentem aquas supra cælos incorruptibiles, non potest designari corpus, aut corporum collectio diuidens aquas ab aquis, nisi aer in ea includatur. Nam firmamentum diuidens aquas ab aquis occupare debet totum spacium inter aquas superiores, & inferiores, interiectum: ita ut sicut ex parte superiori cælestes aquas proxime contingit, & continet: ita inferiores aquas terrestres sub se immediatè contineat, & attingat. Nam firmamentum est tanquam terminus vtrarumque aquarum: de ratione autem termini est, ut immediatè attingat ea, quæ terminat, seu diuidit. Ergo necesse est, ut saltem ex inferiori parte aer ad firmamentum pertineat. Vnde vtriuscumque superiores aquæ infra omnes cælos aetheros, imò etiam infra ignem, & tertiam, seu supremam regionem aeris sint, rectè concludimus, solum aerem esse firmamentum diuidens aquas ab aquis.

Sed

sed secundum quid in esse firmamenti, seu intransigibilis termini, ut Aug. dixit. Et hoc significatur, quia non simpliciter dictum est, fiat firmamentum, sed additum est, & diuidat aquas ab aquis. Addendum verò vltius est ex D. Th. non solum in aqua factam esse mutationem, vel localem, per ascensionem alicuius partis eius, vel alterationem per mutationem in vapores, vel nubes: sed etiam in ipso aëre factam esse aliquam alterationem per condensationem partium eius, quam D. Tho. spissitudinem vocat, per quam alterationem ille locus aptus, & quasi connaturalis factus est ad generationem aquarum pluuiarum, & ad recipiendam, & quasi sustentandam materiam illi generationi aptam. Et hinc consequenter etiam factum est, ut totus aër vsq; ad terram eam dispositionem reciperet, vel retineret, quæ ad illud munus diuidendi aquas ab aquis, apta esset, & ita totum huius diei opus fuit consummatum.

Tertio tamen & vltimo instare aliquis potest, vrgendo illa verba, & d. n. isit aquas ab aquis. Primo quidem, quia non est verisimile in hoc ipso die eleuatos esse vapores, & nubes in sublimem partem aëris: tum quia illa eleuatio fit virtute solis, & caloris eius, non potuit autem Sol tam breui tempore tantam multitudinem vaporum eleuare: tum etiam quia cap. 2. dicitur, quod post conditum paradysum, Deus nondum pluerat super terram. Deinde quia licet dicamus, nubes, & vapores fuisse eleuatos hoc secundo die, nihilominus nunquam tum proprietate verum est, aquas fuisse diuisas ab aquis, quia aqua non ascendit vsque ad aërem sub propria forma aquæ, sed per præuiam mutationem in vapores, & nubes, quæ reuera non sunt aqua, quamdiu ex illis non generatur. Neque etiam sunt in eodem die genitæ pluuiæ aquæ in superiori regione aëris: ergo simpliciter, & propriè verum non est, fuisse in illo die aquas supra firmamentum ab inferioribus aquis diuisas.

In hoc puncto aliqui dixerunt, non esse necessarium, ut in hoc die fuerint subleuati vapores, & nubes vsque ad secundam regionem aëris, vel in eodem die fuisse aquas pluuias genitas, sed satis esse, quod hoc die fuerit designatus, & destinatus aër, ut esset naturalis locus, in quo pluuiæ aquæ generandæ essent, ut ita diuisio aquarum ab aquis heret. Sed hoc cum grano salis accipiendum est. Nam sine dubio dicendum est, hoc die factam esse, & executioni mandatam diuisionem aquarum ab aquis, & interpositionem firmamenti inter illas: nam hæc duo historice referuntur hoc die facta, & cum veritate, & proprietate sunt intelligenda: ergo corporaliter (ut sic dicam) & per phyllicam mutationem in aqua, & in firmamento, seu in aëre factam, executioni mandata sunt. Igitur non solum est designatus, seu destinatus aër, seu aliqua eius pars, ut postea esset locus naturalis generationis aquarum (nam hæc designatio, vel destinatio magis ad internum actum mentis, quam ad externam executionem pertinere videtur) sed etiam aër ipse intrinsecè dispositus, & preparatus est, ut esse posset aptus aquarum locus: imò etiam in possessione (ut ita dicam) ipsarum aquarum missus est illas recipiendo, & continendo, & à terrenis aquis diuidendo. Vnde vltius omnino asserendum est, hoc die medijs nubibus, aut vaporibus, vel alijs similibus meteoricis substantijs magnam partem aquarum in aëre seu supra firmamentum fuisse eleuatas, quia sine hac eleuatione vera, & corporalis diuisio aquarum ab aquis intelligi non potest. Neque contra hoc obstat prima pars obiectionis facta, quia non oportet totam illam actionem, & mutationem tantum efficacia Solis, vel lucis, aut caloris eius tribuere, (ut quidam volunt) nam potissimum facta est per efficaciam auctoris naturæ, dicentis, Fiat firmamentum in medio aquarum. De quo imperio rectè intelligi potest illud Amos 5. & 6. Qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen est eius. Diuina autem virtute facile fieri potuit illa eleuatio, & alteratio, quantumvis magna cogitetur, intra vnius diei tempus, imò & breuiori, si Deus voluisset. Neque hoc opus propter velocitatem, vel aliam similem causam censeri potest miraculosum, seu supernaturale etiam quoad modum, quia pertinuit ad primam rerum creationem latè sumptam, id est, ad primam huius mundi conditionem, & conuenientem institutionem, prout ab ipso auctore naturæ modo maximè connaturali disposita, & consummata fuit.

Quoad alteram verò partem de propria generatione aquarum pluuiarum facile concedam, non fuisse hoc die factam in superiori regione aëris. Et hoc ad summum probant verba ex 2. Gen. citata, Non pluerat Dominus Deus super terram. Fieri enim potuit, ut nubes, & vapores, & tota materia aquea ad pluuias necessaria vsque ad secundam regionem aëris hoc die ascenderent, & nihilominus non statim, nec post aliquos dies generarentur, aut descenderet pluuiæ. Quamquam si quis vellet mordicus resistere, non posset contrarium citatis verbis Genesim omnino conuinci. Nam in dictis verbis solum dicitur, quod non pluerat Deus super terram, hoc autem esset verum, etiam si hoc ipso secundo die post ascensum nubium essent genitæ aquæ pluuiæ, & descendissent per aërem: quia nihilominus non descendissent super terram, nec irrigassent illam, quod Scriptura in illis verbis intendit: sed descendissent super inferiorem aquam, quæ tunc totam terram circūdabat. Quod si Deus fortasse hoc totum isto die facere voluisset, nec otiosum, nec superuacaneum esset, sed ad ostensionem perfecti, & consummati operis pertinere potuisset. Nihilominus tamen, ut dixi, verisimilius videtur, non fuisse hoc eodem die nubes, & vapores iterum redactos in pluuiam, sicut non est etiam verisimile, statim fuisse genitam niuem, grandinem, & similia, & eodem die ad inferiores aquas descendisse. Quia hæc omnia per se necessaria non sunt, nec tunc erant vtilia ad mundi ornamentum, & distinctionem, & alioqui in Scriptura fundamentum non habent. Nam ut verè, ac propriè dicantur aquæ diuise ab aquis, & supra firmamentum collocatæ, satis est, quod per nubes, & vapores ascenderint, & supra firmamentum detenta fuerint. Quidquid enim sit de questione Phisica, an vapores isti, vel nubes habeant formam substantialem distinctam à forma aquæ, vel an aqua sit formaliter in nube quoad substantiam suam, vel tantum potentia, & quasi in materia proxima: nihilominus communi, & vulgari sermone dicitur aqua in nubibus contineri, & Scriptura ipsa interdum ita loquitur, iuxta illud Iob 26. Qui ligat aquas in nubibus suis. Vnde dixit eleganter Gregorius Nazianzenus oratio. 34. quæ est secunda de Theologia parum à fine, Quia aqua in nubibus alligat, eamque partim in nubibus figit (id rem admirandam!) verbo compressam, tamen si natura sua fluxam, & labilem: partim in totius terræ aërem effundit, ac tempestiuè, & aequali modo spargit. Sic ergo cum omni proprietate communis, & vilitati sermonis dicuntur aquæ pluuiæ diuise à terrestribus, & supra firmamentum eleuatæ ratione nubium, & vaporum, etiam si non statim fuerint in pluuias aquas transmutatæ.

Tandem ex omnibus dictis responderi facile potest ad vulgarem interrogationem, cur in opere huius diei non sint addita illa verba, & vidit Deus, quod esset bonum, neque adiuncta est benedictio, sicut in operibus aliorum dierum factum legitur.

20
Ad 2. partem
ibid.

21
Cur in hac 2.
die non sit ad-
ditum benedi-
ctio.

gitur. Cuius rei moralis ratio reddi solet, quia numerus binarius ab unitate recedit, cum unitas ad perfectionem pertineat. Ita refert Dinius Thomas 1. p. q. 74. art. 3. ad 3. & habetur apud Hieronymum lib. 1. contr. Iovin. & Ezechiel. 11. & Aggæi 2. & refertur in cap. nuptiarum 32. q. 1. Veruntamen ratio literalis est, quam D. Thom. supra ponit, nimirum, diuisionem aquarum fuisse inchoatam in hac secunda die, non tamen fuisse perfectam usque ad tertiam: & ideo de isto opere non fuisse addita illa verba, quæ perfectionem, & consummationem operis indicare solent, qualia sunt illa, *vidit Deus, quod esset bonum*. Et ob eandem rationem dilata est benedictio usque ad diem tertium, & benedictio tunc data, etiam opus huius diei comprehendit. Et hæc est sufficiens ratio, & communiter recepta, alias verò addunt D. Thom. supra, & expositores in Genesim, quas nunc referre, aut expendere, necessarium non arbitramur.

CAPVT VI.

Quomodo tertio die aqua in locum vnum congregata fuerint, & apparuerit terra.

1. Ex quibus veluti partibus totum opus tertij diei conficitur.

Opus tertij diei his verbis describitur Gen. 1. Dixit vero Deus, *congregentur aquæ quæ sub cælo sunt, in locum vnum, & appareat arida, & factum est ita, & vocauit Deus aridam terram, congregationesque aquarum appellauit maria* Et vidit Deus, *quod esset bonum*. Et ait: *Germinet terra herbam virentem, &c.* Ex quibus verbis constat, duo fecisse Deum opera hoc die tertio, scilicet, congregationem aquarum, & vegetabilium productionem, quæ inter se valde distincta sunt, & ideo de priori dicemus in hoc cap. de altero vero in sequenti. In priori etiam opere, duo illa subdistingui possent, scilicet, aquarum congregatio, & terræ detectio. Veruntamen quia hæc duo vna actio facta sunt: nam reuelatio terræ fuit quasi terminus à quo congregationis aquarum, ideo vtrumque horum sub eodem opere computantur. Necessarium etiam fuit, actiones alias in hoc opere interuenire, vt enim, aquæ quæ vniuersam terram tegebant, in locum vnum recipi possent, necessarium fuit, prius locum præparare, & quasi terram effodere, quod alia actione, & mutatione fieri oportuit. Quia verò omnis hæc operatio ad illum finem congregandi aquas in locum vnum, & detegendi terram ordinatur, ideo totum hoc vnum opus censetur, & omnis illa mutatio quasi connexionem quadam, & necessaria successione facta est, vt paulatim, & quasi per partes distinctius explicabitur.

Primum autem omnium inquiri potest, an in hoc opere aliqua mutatio, vel substantialis productio aquæ aut terræ interuenierit. Multi enim ex antiquis censuerunt, aquam, & terram hoc die fuisse substantialiter productas. Ita sentit Augustinus. Supposita illa sententia, quod isti dies non sunt materiales, sed intellectuales, & quod omnia simul fuerunt in reali duratione producta ex materia informi, ita vt informitas tantum ordine naturæ præcesserit, & in eodem instanti temporis formatio secuta fuerit. His enim principijs positis sentit August. tertio loco narrari formationem substantialem aquæ, & terræ, eamque illis verbis significari, *congregentur aquæ, &c. & appareat arida*. Ita exponit hanc sententiam D. Thom. 1. p. q. 69. art. 1. ex Augustin. lib. 1. de Genesi contr. Manich. c. 5. & 12. & in Imperf. Gen. c. 10. & lib. 1. super Gen. ad liter. c. 15. lib. 4. c. 22. & 34. Præter Augustin. autem nonnulli ex Doctoribus, qui hos dies naturales esse, & opera eorum cum reali successione facta

Quid alij Doctores scripserint.

esse, fatentur, dixerunt etiam aquam, & terram fuisse hoc die substantialiter productas in illis locis, in quibus ita essent dispositæ, vt aquæ essent congregatæ in locum vnum, & terra virentibus appareret. Ita sentit Philo lib. de opificio mundi, & Gregorius. Nissenus in historia sex dierum, & Abulenensis in Genesim, qui etiam aerem & ignem putat hoc ipso die fuisse substantialiter productos. Consentit Bonag. in 2. d. 14. p. 2. dub. 3. literaliter. Magist. verò ibi, & Hugo de Sanct. Viç. lib. 1. de Sacram. p. 1. c. 12. Saltem aquam asseruerunt productam quoad substantiam in hoc die. Nam terram in principio cum cælo creatam fuisse supponunt, ignem autem, & aerem in secundo die putant esse productos, ex materia nebuloſa, quæ totum spatium inter cælum, & terram prius occupabat, nam partes illius superiores, ac leuiiores in aerem, & ignem in die secundo (vt aiunt) commutatæ sunt: hoc autem die tertio quæ in infima parte illius spatij circa terram relicta est, in elementum aquæ condensata, & formata est, & in præparatum sibi locum congregata.

Veruntamen hæc omnia, & sine fundamento in Scriptura dicta sunt, & sufficienter possunt excideris in primo libro impugnari, & ad explicandum huius diei opus nihil deseruiunt, nec verbis, quibus hoc opus refertur, adaptari possunt. Dico ergo, neque aquam, neque terram fuisse hoc die substantialiter productam: neque aliquam aliam mutationem substantialem fuisse per se, & propter aquarum congregationem necessariam. Sed mutationem tantum localem, cum aliqua congruenti alteratione admitta. Hæc sententia est communis antiquorum Patrum, & Doctorum, etiam moderorum, quos in progressu referam, quantum sufficere possent in primo libro allegati, ex quo nunc supponimus, opera horum dierum successinè fuisse facta per veros dies naturales: & ideo de sententia Augustini nihil hic addere oportet. Probatur ergo prima pars assertionis ex verbis illis, *congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt. Et appareat arida*. Nam primum verbum congregandi in rigore, & proprietate non significat productionem rerum quæ congregantur, sed iam existentium coacervationem, quæ per mutationem localem, vel aliam similem accidentalem mutationem fit. Et vt nullus relinqueretur dubitandi locus, additum est, *aquæ quæ sub cælo sunt*. Quia nimirum non aquæ, quæ tunc fiebant, sed quæ iam erant, in eundem locum coire iussæ sunt, & præterea in illis verbis euidenter significatur, sermonem esse de aquis, de quibus in secundo die fuerat dictum, sub firmamento mansisse, nam quod ibi dicitur, *sub firmamento*, perinde est, ac quod tertio die dicitur, *sub cælo*: vocat enim firmamentum cælum, vt ibidem scribitur. Sunt ergo cælum aquæ, de quibus in secundo, & tertio die fit mentio, vt etiam ipsum nomen *aquarum* persuadet, & ipse etiam contextus. Nam in hoc die fit mentio illarum aquarum tanquam de re iam nota, & de qua sermo præcesserat: ergo non potuerunt illæ aquæ in hoc tertio die substantialiter productæ. Simile argumentum non minus efficax sumitur ex de productione terræ ex illo verbo, *appareat arida*. Nam idem est apparere, quod detegi, seu manifestari, quod sub aquis latebat. Hoc autem non fit per substantialem productionem, nec verbum illud *appareat*, illam significat, aut significare potest. Nam in rigore, quod apparere dicitur, existere supponitur, sicut quando Christus Dominus post mortem apparuisse dicitur, prius resurrexisset supponitur. Præterquam quod, si aquæ præexistebat, & in vnum locum congregabantur, vt appareret terra, necessaria consecutione inferetur, terram ipsam præexistisse. Vt omitam alia, quæ de creatione terræ supra dicta sunt, ponderando verba illa, *In principio creauit Deus cælum, & terram*.

SVARE
de Angel
re 6. dieru
anima

JD

2. 1. Dub. an terra, vel aqua in 3. die sit producta. Quid dicendum iuxta Augustinū.

Et hinc facile persuaderetur, quod in secunda parte assertionis dicitur, nullam aliam mutationem substantialem fuisse per se necessariam in hoc primo huius die opere. Quia in dictis verbis Scripturae nullum est, quod talem productionem, vel transmutationem substantialem indicet: quia praeter duo dicta verba nullum est aliud mutationem significans, & illa duo, vt dixi, substantialem non indicant, siue in terra, aut aqua, siue in quolibet alio corpore. Ratio vero optima est, quia ad finem per hoc opus intentum nullius rei substantialis mutatio necessaria est, vt per se notum videtur, quia sicut terra non apparebat propter finem aquae vniuersam terram circumdantis: ita potuit apparere propter solam mutationem situs, vel aquae, vel terrae, vel vtriusque, vnde tandem pars vltima conclusionis probata relinquitur. Quia terra, & aqua ita fuerunt à principio creata, vt aqua esset supra terram, & tota illam ex omni parte circumdaret, ac tegeret: nam hunc naturalem locorum ordinem illa elementa secundum proprias, & particulares inclinationes postulant, & ideo in principio ita creata sunt, quia nondum ad mistorum commoditatem disponebantur. Et hoc manifeste supponunt verba Scripturae, quae nunc tractamus: nam si necessarium fuit de nouo facere, vt terra appareret, profecto nunquam antea apparuerat, sed aquis tegebatur. Igitur necessaria fuit aliqua mutatio saltem localis, vt terra detegeretur, & appareret. Imo hoc opus tertij die per solum motum localem fuisse perfectum, dixit D. Thom. dicta q. 69. a. 1. ad 1. Nos vero in assertionem addimus aliquam alterationem fuisse huius mutationi locali coniunctam, quia vel mutatio ipsa loci per alterationem aliquam facta est, vel certe ex ipsa mutatione loci naturaliter est consecuta. Quid autem horum verius sit, & quomodo tota haec mutatio facta fuerit, & quem integrum terminum habuerit, explicandum nobis superest, quod per alia breuia dubia clarius, & distinctius praestabimus.

Est ergo secundum dubium, an congregatio aquarum facta fuerit supra eandem conuexam superficiem terrae, cogendo vniuersam aquam ad quandam partem eiusdem superficiei, & reliquam terrae partem discooperatam, & oculis expolitam relinquendo, absque vlla mutatione in terra facta. Ita enim aliqui opinati sunt. Sed hoc ipsum duobus modis cogitatum & affirmatum est. Prior est, vt mutatio illa facta sit sine vlla compressione vel condensatione partium aquae per solam eleuationem aquarum ad altiores partes aeris, qui ex alia parte vsq. ad terram descendit per omnes illas regiones, & oras terrae, per quas visibilis apparuit. Et hunc modum congregationis aquarum tradit origen. & sequuntur Carth. & Catherin. in Gen. & ex parte attigerunt illum Basil. homilia quarta, & Ambros. libr. 3. Exameron cap. 2. Et D. Thom. supra ad 2. praefert hunc modum dicendi ceteris. Nihil tamen non satisfacit. Primo quia non est verum simile, elementum aquae in tantam sublimitatem ascendisse supra terram, quanta necessaria fuisse ad illum congregationis modum. Praefertim si verum est, quod 4. Esd. cap. 6. dicitur, sex partes terrae fuisse siccitas, & in septima sola aquas fuisse congregatas. Veruntamen quia hoc est incertum, & inter Philosophos, seu Geographos dubium est, quae pars superficiei terrae maior sit, an illa, quae sub aquis mansit, vel quae apparuit, & vsque nunc discooperata est, nobis sat est, quod quantum experientia docere potuit, probabile creditur, aut esse aequales, aut parum inaequales. Nam vt aqua, quae totam terram cooperiebat, per solum ascensum, versus regionem aeris intra dimidiam partem superficiei terrae cogereetur, necessarium fuisse,

set, aquam ascendisse supra terram per multa miliaria, seu per duplo maiorem profunditatem, quam prius supra totam terram habuerit.

At hoc incredibile, & contra omnem experientiam videtur. Quod potest à nobis declarari ex quaestione illa philosophica, an terra sit altior, quam mare, vel è conuerso, quam aliqui hoc loco tractant, nobis autem eam Philosophis relinquere visum est. Solum ergo, quod ad praesens spectat, consideramus, rem ad minimum esse incertam, & vtrunque partem graues habere patronos. Nam aquam esse altiore terram, Diuus Thomas supra cum Basilio sensit, & sequuti sunt Burgenf. & Catherin. in Genes. Nihilominus contraria sententia communior est Philosophorum, & Astrologorum, & eam sequuti sunt in Genes. Egid. Caiet. & Honcala, ac Perey. qui dicit esse rem claram, & exploratam. Quam etiam multis experientijs comprobant nostri Conimbricenses, simul ex Patribus allegando pro eadem sententia, Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, & Damascenum. Ex hac ergo dissensione nos colligimus, saltem credibile non esse, aquam maris in tantam altitudinem hac die ascendisse. Nam si eiusmodi locum tunc obtinisset, in eodem vsque hodie permansisset: quia praecipuum illi positum est, quod non praeceperit, Ierem. 5. cum alijs locis similibus. At vero si aqua maris in tanta altitudine terram superaret, profecto non esset res tam dubia, sed aliquo experimento certo per tot navigationes maris, per omnem latitudinem eius cognosci potuisset. Hoc autem non ita est, nam potius experientia videtur ostendere, superficiem maris vel esse inferioriorem, vel certe non esse superiorem superficiei terrae, vt in citatis auctoribus videre licet. Ergo verisimile non est, congregationem illam aquarum, per solam ascensionem in superiorem locum, factam esse. Accedit, quod modus ille locandi aquam in tali situ esset nimis contrarius naturae aquae grauis, & fluidae, & non erat necessarium ad conuenientem vniuersi dispositionem in ordine ad mistorum generationem, & animantium habitationem, vt per se videtur clarum, & ex sequentibus magis patebit. Imò fuisset modus ille parum accommodatus ad marium navigationem, & ad fluuiorum, seu fontium originem, vel terminum. Ergo non est, cur credamus, Deum illo modo congregasse aquas, cum hoc Scriptura non dicat. Atque hoc magis ex sequenti puncto patebit.

Secundus modus dicendi est, hanc congregationem aquarum factam esse per solam condensationem aquae absque alio motu locali, praeter illum, qui condensationem ipsam necessario comitatur. Vnde haec sententia cum praecedenti in hoc conuenit, quod ex vi huius operis nulla mutatio localis vel alterationis in terra, vel partibus eius facta est, sed in aqua sola. Deinde in hoc etiam conuenit quod totam aquam dicit mansisse terra superiorem, sicut antea erat: redacta tamen, v. g. ad dimidiam partem superficiei terrae, & intra illam coarctatam. Dissert tamen primo, quia non putat, ascendisse aquam vltra terminum, quem antea habebat, sed eandem profunditatem retinuisse, & sub eadem superficiei concaua aeris, à superficie conuexa terrae aequè distanti, permansisse. Secundo, ac principaliter differt, quia non putat, hanc congregationem esse factam per se primo per motum localem, sed per condensationem partium aquae, ad quam sequuta est mutatio loci aquae secundum partes. Existimant enim auctores huius sententiae, ante hunc diem aquam, quae totam terram tegebat, fuisse rariorem ad modum nebulae, & hoc die per condensationem fuisse ad locum duplo minorem redactam. Hanc opinionem

6. Attingitur
quasio, an
terra sit elatior
maris,
vel è contra.

Vide Conimbricenses l. 2. de celo q. 4. a. 2. Mol. dicto tract. 4. 11. Clauium ad cap. 1. sphaerae.

Rescinditur:

7. Sententia:

In quo conueniat cum prima.

In quo differt.

nem refert Diuus Thomas supra, eamque secundo loco ponit, & probabilem iudicat, cum solam ei præferat præcedentem tanquam probabilior. Hunc tamen modum præcedenti præfert Augustinus libro 1. Genes. ad liter. capite 12. quauis non simpliciter approbet, & eodem modo loquitur Beda in Exaëmeron, & alij moderni non dissentiant.

8. *Impugnatur namque 1.* Mihi verò etiam hic modus non satisfacit. Primo, quia multum accedit ad opinionem eorum, qui aquam ex præiacenti materia fuisse substantialiter generatam existimant, quia nebulam illam duplo rariorem, quam sit aqua, facile credi potest, fuisse futuram substantialiter distinctam ab aqua, quia vix potest forma aquæ sub tanta raritate conseruari. Sed esto fuerit illa nebula eiusdem substantiæ cum aqua, profectò vel tanta raritas, quanta hunc diem præcessit, vel tanta densitas, quanta hoc tertio die facta est, fuisset aquæ præternaturalis, quia tam contrariæ, seu diuersæ qualitates, seu dispositiones non possunt esse conaturales eidem formæ. Et nulla erat ratio, cur Deus vel aquam in principio cum imperfecta forma, & præternaturali dispositione produceret, vel postea in præternaturali dispositione constitueret, & conseruet, cum ad communem vsum aquæ, & ad commodum animantium, vel mistorum id necessarium non sit. Et augetur hæc difficultas, quia si hæc congregatio aquarum per solam condensationem aquæ facta fuisset, necessarium consequenter esset, totam illam distantiam loci, seu spatij, quam aqua deserbat, impleri aëre per illius rarefactionem. Quia nequid illud spatium aliqua ex parte vacuum maneat, nec terra ascendit ad replendum illud, nec nouus aer ibi productus est: ergo per illam rarefactionem præexistentis aeris repleti necessarium fuit. Quod quidem in tam ingenti loco, & distantia sine magna, & præternaturali ac violenta aeris alteratione fieri non poterat. Ergo ille modus congregationis aquarum valde violentus est, ac propterea non est admittendus, cum nec narratione, nec auctoritate probetur.

9. *Impugnatur 2.* Ultra hæc verò vrget contra hunc dicendum difficultas contra præcedentem posita, quia licet iuxta hanc opinionem aqua non intumuerit supra terram in tanta altitudine, quanta iuxta præcedentem sententiam ponitur, nihilominus sequitur ex hac sententia, totam aquam mansisse altiore terra saltè in illa altitudine, in qua creata fuit: hoc autem aquæ est contra experientiam, & habet reliqua incommoda, quæ in superiori sententia tacta sunt. Et præterea addi potest aliud vtrique sententiæ commune: nam sequitur aquam perpetuo miraculo detineri, ne vniuersam terram occupet, & operiat, quia aqua in superiori loco cū sua densitate, & grauitate existens, & nullis terminis corporalibus, & ad resistendum sufficientibus inclusa naturaliter fuit supra terram. Ergo si tota moles aquæ nullis receptaculis inclusa supra terram mansit, violenter, & miraculosè detinetur, ne descendat, & terram obruat, consequens autem videtur esse incredibile, & contra suauem ordinem prouidentie diuinæ, quæ ita res creatas administrat, vt vnamquamque suum naturalem motum agere sinat, vt dixit Augustinus lib. 7. de ciuit. cap. 30.

10. *Enasio Burgenis præclauditur à Pe-
reira.* At verò Burgen respondet, ita Deum separasse aquam à terra, vt per se suum globum efficeret, nouumque centrum distinctum à centro terræ habere inciperet, quem globum aquæ mansisse dicit supra terram, nō omnino, sed maxima ex parte intrinsecè intersecando terram: & ad rationem respondet, Deum mutasse naturam aquæ, vt non inclinetur in centrum terræ, sicut antea: sed in proprium centrum, quod nunc ex diuinā ordina-

tionem habet. Sed hoc meritò tanquam commentitium Pereira rejicit, quia non potuit intrinsecè propensio aquæ mutari, nisi natura eius in aliam speciem transmutata. Propter quod moderni quidam dixerunt, naturale esse aquæ circulariter circūglobari, & proprium centrum constituere, vt in guttis pluuiæ, vel roris experientia ostendit, & hoc modo dicunt fuisse naturalem illam aquarum conglotationem.

At hoc etiam incredibilis est. Nam in primis est cōtra experientiam, quia videmus, aquas fluere ad centrum terræ, quantum eis permittitur, vt in fluminibus, fontibus, &c. Quod non facerent, sed in se conglabarentur, & ascenderent, globum suum augendo, si hoc eis esset naturale. In flagris etiam conspicimus, non conglabari, sed figuram loci accipere, quia fluere non sinuntur. Item alia etiam à principio aqua suam sequens inclinationem non circumdaret terram, sed suum globum efficeret: hoc autem planè falsum est, alias opus huius diei non fuisset necessarium. Denique ex illa experientia guttarum nullum argumentum sumitur: sufficiensque signum est illam non continere in magna quantitate aquæ, sed in minutioribus quibusdam guttulis: ergo non rectè applicatur ad immensitatem aquarum maris: id ergo prouenit in guttis vel ab extrinsecò, quia ex aliquo motu locali, vel densationis illa figura reulatur: vel quia non possunt moueri, nisi diuidantur, vel dissipentur, & ita facile corrumpantur, & ideo ex appetitu ad suam conseruationem partes vniuntur potius, quam extendantur, seu fluant, quæ ratio in magna aquæ copia cessat, quia & grauitas multo maior est, & sine diuisione, aut corruptione naturalis motus descensionis fieri potest. Non potuit ergo modus ille congregationis aquarum sine magno miraculo fieri, ac perpetuo conseruari.

Nihilominus alij dictam sententiam defendentes hoc facile concedunt, & inde argumentum addunt hoc contra non inflectunt, quia Scriptura diuina quasi miraculo omnipotentie Dei, & efficacitatem imperij eius tribuit opus hoc, & hanc obedientiam aquæ, vt contra inclinationem propriæ naturæ intra terminos sibi præscriptos sine alio corpore eam impediante, aut circumdante se contineret: ergo signum est, fuisse congregatam supra terram altero ex duobus modis prædictis. Consequentia clara est, & antecedens luculenter describitur Iob. 38. vbi Dominus de mari ait, *Circumdedi illud terminis meis & posui vectem & opus.* Et vt declararet, illa nihil aliud præter præceptum suum fuisse, subdit, *& dixi, vsque huc venies & non præcedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Et simile est illud Prou. 8. *Et legem ponebat aquis ne transirent fines suos.* Et de eodem termino aquarum loquitur Dauid Psalm. 103. dicens, *Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque conuerterentur opere terram.* Prius enim dixerat: *Super montes stabunt aquæ, ab increpatione tua fugient, &c.* Et sic etiam dixit Psalm. 22. *Verbo Domini altissimi maris sunt.* Et infra, *Congregasti ut vire aquas maris,* vtiq; virtute verbi sui, sicut Psalm. 77. dicitur, de transitu populi Israel per mare rubrum, *statuit aquas quasi in vires.* Et sic etiam dicitur Eccles. 39. *In verbo eius stetit aqua sicut congeries, &c.* Ac denique Ierem. 5. *Posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit &c.* Ergo tribuendum est hoc opus efficacitati verbi Dei, & non alijs extrinsecis impedimentis. Neque propterea tale opus dicendum erit simpliciter violentum, aut contra suauem DEI prouidentiam, quia est ad bonum vniuersi ordinatum, ac proinde secundum inclinationem naturæ vniuersalis, sicut est ascensus aquæ ad replendum vacuum.

Nihilominus

Nihilominus respondemus, quamuis potuerit DEVS illo modo perpetuo continere aquas solo verbo suo, non fuisse consentaneum communi ordini providentiae Dei, sine villo naturali medio per solam suam potentiam id perpetuo conservare, quia Deus vtitur causis secundis in ordinarijs effectibus vniuersi, quando commodè potest: poterat autem alio modo magis naturali aquam intra definitum locum includere, & definire, vt videbimus: ergo non oportet fingere illud perpetuum miraculum: tale enim reputandum est, cum ad convenientem ordinem vniuersi non sit necessarium. Melius enim erit vniuersum dispositum etiam in ordine ad finem conservandi, & procreandi milia, licet, aqua non sit altior terra, sed potius sit intra certos terrae limites ita conclusa, vt nec ascendere possit, nec fluere. Nec citatis locis Scripturae tale miraculum colligitur, sed in hoc mirabilis potentia, & sapientia DEI praedicatur, quod certa lege, & efficaci potentia ita in vnum locum aquas congregauerit, vt amplius exire ad operiendam terram nequeant, vel virtute sua naturali, vel impetu, & motione aliorum corporum.

Quod vt melius intelligatur, advertere oportet, duobus modis posse aquam maris moveri ad operiendam terram, scilicet, vel naturali impetu gravitatis suae, vel extrinseco impulsu astrorum, aut ventorum. Aqua igitur maris ita fuit a DEO in aliquo loco terrae conclusa, vt ibi posita naturaliter quiescat, nec moveri supra terram, vel per terram possit: quia aqua in quocumque loco terrae posita, naturaliter non ascendit, etiam si aliunde superiorem terram habeat, neque fluit, nisi declivior locus ab ea ex parte illi peruius sit, vt in aqua putei, vel stagni videre licet. Sic ergo facile potuit DEVS aquam maris intra concaua loca terrae includere. Et totam in circuitu montibus, & quasi altiori muro terrae circumdare: sic ergo locata quiescat ab intrinseco, quia de se ad inferiora loca tendit, & per latera fluere non sinitur. Et hac ratione optime dicere potuit DEVS, *conclusi sunt maria, & circumdedit illud terminis meis, & posui velum, & ostia.* Item dici possunt aquae maris congregatae quasi in vtro. At vero quoad alterum modum motionis aquarum maris ab extrinseco ita Deus disposuit vniuersales causas mundi, vt ab eis posset sepius aqua maris per ventos, & influentias caelorum vehementer commoveri: hoc enim & experientia ostendit, & ad alios effectus vniuersi fuit necessarium. Veruntamen omnes causae motrices aquarum ita sunt per diuinam, & sapientissimam Dei voluntatem dispositae, & moderatae, vt nunquam possent aquae ab huiusmodi causis tam vehementer, & constanter moveri, vt terminos a Deo praefixos transirent. Et huiusmodi Dei providentia recte intelligitur nomine legis, quia Deus posuit aquis, ne transirent fines suos, dicens, *Vsque huc venies, & non procedes amplius.* Nam huiusmodi dispositio diuinæ providentiae solet in Scriptura preceptum appellari, seu lex, quia per illam causae vniuersi intra definitum ordinem detinentur, seu coercentur. Et hoc ipsum declaratur Jerem. 5. illis verbis, *qui posui arenam terminum mari, praecceptum aeternum, quod non praeteribit, & commouebuntur, & non poterunt, & intumescunt fluctus eius, & non transibunt illud.* Ac denique hac ratione dicit Manasses in oratione sua, *Deum ligasse mare vbi praecepisti.* Atque ita praecceptum hoc & efficacissimè, & sine nouo miraculo impletur, quia dispositio causarum vniuersi immutabilis est, neque aliud possunt efficere, nisi quod ipse praescipit.

Est ergo tertia, & vera sententia, quae affirmat hanc congregationem aquarum principaliter factam esse per motum localem aquae maris per na-

turalem impetum, quem habet ad descendendum deorsum, quando viam inuenit expeditam. Sequitur enim hic modus quasi a sufficienti partium enumeratione. Quia aqua non fuit congregata in vnum locum ascendendo, neque etiam permanendo, & quasi se comprimendo in eodè situ ac loco, seu in parte eius, vt probatum est. Ergo necessarium fuit, vt se colligeret, seu congregaret in novum locum descendendo. Hic autem locus aptus ad recipiendas aquas non erat factus in visceribus terrae ante hunc diem, quamuis oppositum senserit Hugo de Sancto Victore libro primo de Sacramentis, parte prima, capite vigesimo primo, vbi hunc locum credit esse *abyssum magnam, quae ab ipso mundi exordio, inquit, in terra corpore tantae capacitatis facta fuisse putatur.* Sed longè probabilius est, totum elementum terrae in principio fuisse solidum, & ex omni parte continuum, & in vltima superficie fuisse vndique equale, ac sphaericum, tum quia naturalis dispositio terrae huiusmodi compositionem naturae suae postulat, elementa autem, vt saepe diximus, in principio secundum naturalem constitutionem suam condita sunt. Tum etiam quia illa concauitas, aut esset vacua duobus primis diebus, quod credibile non est, vel esset plena aere, quod violentum est. Tum denique quia nullum habet fundamentum in Scriptura, quae nomine abyssus non significat terrae concauitatem, sed aquae profunditatem, vt dixi. Quapropter necessarium fuit, ante motionem aquae ordine saltem naturae praecessisse mutationem in inferioribus partibus terrae. Nam Deus in visceribus terrae magnam concauitatem, & sinum in ea aperuit, in quam ita aquae sese demiserunt, & ita fuerunt in vnum locum congregatae. Ita sensit August. 1. de Gen. ad liter. c. 12. & optime Damasc. libr. 2. de Fide, ca. 9. & 10. & Beda in Exameron, & refert, ac probabile reputat D. Thom. supra, & ceteri ferè omnes magis approbant. Et sanè merito, quia (praeter omnia dicta) est facilis, & expeditus modus, & ferè omni carens difficultate. Item est valde consentaneus experientiae, & consequenter etiam Philosophiae, nam etiam Aristot. 1. & 2. libro Meteororum dixit, ex terra, & aqua quasi vnum mundi medium coalescere, dum aqua in ipsius concauitatibus terrae continetur.

Præterea ex hoc modo congregationis aquarum alia mundi commoditas orta est, nam Deus præparando locum terrae ad congregandas aquas aliud beneficium vniuerso contulit, montes, & colles in partibus eleuando, & vniuersum terrae habitabilis situm mira varietate disponendo, prout viuētibz, & alijs multis vtile, ac commodum futurum erat. Nā haec terrae dispositio sine villo dubio in mundi initio facta fuit, quia ante diluuium montes, & inaequalitates in terra fuerunt, nā Gen. 7. dicitur, *quod aqua & valuerunt nimis super terram, & pertigunt omnes montes excelsi sub vniuerso caelo.* Vbi & plures fuisse, & quosdam altiores alijs, significatur per verba illa *montes excelsi*, indicatur enim etiam inferiores montes, seu colles fuisse. Ideoque, vt bene notat Pereyr. nō rectè dixerunt, qui ante diluuium terrā aequabilem, & vniuniformem esse putarunt, easque inaequalitates, quas in ea videmus, occasione aquarū diluuij factas esse. Est enim hoc improbabile, tum quia multum repugnat allegato testimonio Scripturae: tum etiam quia in alijs locis significat scriptura, montes inter primordia mundi factos esse, Prou. 8. & Ps. 75. Tum præterea, quia haec varietas in figura & situ partium terrae, vt altitudo montium, profunditas vallium, & camporum planities, ac similia non sunt per accidens in vniuerso, sed per se fuerunt intenta ab auctore naturae tanquam necessaria ad vitam, & commoditatem hominum, & aliorum animalium, & ad varios terrae fructus,

H 4 vt el-

Excluditur
modus dicendi
diuisionis
pro hac
sententia.

Verior dicendi
modus asseritur
ex Augusti.
Beda &
alijs, ac probatur.

16
Montes ad
nūdum causati
terram ad
opus vniuersi
dici spectant
ostenditur.

vt eleganter dictus auctor declarat, cum Rupert. lib. I. in Gen. p. 34. Ergo non est verisimile illa omnia, & tempore diluuij, & solum per occasionē, & impetum aquarum eius facta fuisse. Tū deniq; quia solus fluxus & refluxus aquarum diluuij non poterat esse sufficiens ad tot ingentes montes efficiendos. Præsertim cum Gen. 8. dicatur, quod cessantibus aquis diluuij post aliquos menses apparuerūt cacumina montium, & quod requieuit arca super montes Armenia: qui certē fieri non potuerunt solo aquarum impetu, quandiu sub aquis latuerunt. Ergo iam erant, quando aquæ diluuij inundarūt, quanquam occasione illarum mutatio aliqua in his terræ partibus fieri potuerit. Veruntamen illa secundaria, & accidentaria est, & nimis parua respectu totius constitutionis, & magnitudinis terræ, ideoque sapius aliqua ex parte discursu temporum facta est: nihilominus tamen hæc constitutio terræ cum hac varietate montium, vallium, &c. opus proprium fuit auctoris naturæ, & ideo sine dubio inter opera creationis, distinctionis, & ornatus per se, & ex intentione auctoris naturæ factum est.

17.
Insula quæ
que ad idem
opus spectat.

Hoc ergo opus recte hoc tertio die factum intelligitur, & sub congregatione aquarum esse comprehensum: cum enim ad conuenientem dispositionem vniuersi valde pertineat, & magnum fuerit opus omnipotentia Dei, & neque in primo instanti, nec post diuturna tempora fuerit factum, non est verisimile, non esse comprehensum in operibus sex dierum, aut alteri melius, quam huic tertio posse attribui. Ergo merito coniectamus, simul cum præparatione loci subterranei ad recipiendas aquas, factum esse hoc opus distinguendi montes, & valles, & alia similia loca in superficie terræ. Cuius etiam optimum signum ex insulis maris sumitur, quia insule non sunt nisi quædam terræ partes vndique altiores aquis, a quibus ex omni parte circumdantur, quod certē fieri non potuit per aquas diluuij: tum quia verisimilius est ante diluuium fuisse insulas: tum etiam, quia intelligi non potest, quomodo propter aquas aut per aquas diluuij pars terræ, quæ prius erat sub aquis maris, postea eminentior facta fuerit, & quasi caput ex aquis eduxerit. Ergo non per accidens ex impetu aquarum factæ sunt, sed ex libera Dei voluntate, & prouidentia, qui in locis illis voluit quasi in circulum cauare terram promontorijs illis in medio relictis. Est ergo hoc opus & per se ex intentione diuina, & simul cum terræ concauitatibus ad receptionem aquarum factum. Hæc enim duo non repugnant: nam licet cum sit fouea extra hendo terram, respectu foueæ accidentarium sit, quod in terra promontorium aliquod fiat: nihilominus respectu artificis operantis potest vtrunq; per se intentum esse: imò ad sapientiam, & prudentiam artificis pertinet, vno labore, vt sic dicam, duo simul opera totius artificis vtilia simul facere, ac intendere. Hoc igitur (vt modo nostro loquamur, & rem explicemus) in hoc opere obseruauit omnipotens, ac sapientissimus artifex Deus. In quo sensu aptissime intelligi potest illud Psalmi 103. *Abyssus fuit vestimentum amictus eius* (id est, terra) quæ in principio circumdabatur aquis. Et ideo subdit, *super montes stabunt* (id est, stabant) aqua. Non quia tunc montes iam essent, vt iuxta opinionem Hugonis cogitare quis posset, quod iam impugnatum est, sed quia supra loca, quæ nunc montes transcendunt, tunc stabant aquæ. Statim vero de congregatione aquarum subditur, *Ab in-crepatione tua fugient, a voce tonitruus tui* (id est, imperii tui) *formidabunt*. Quia, iubente Deo, ad cauernas terræ decurrerunt. Et tunc subditur, *Ascendunt montes, & descendunt campi in locum, quem fundasti eis.*

18.

Solum potest quis interrogare, quomodo cum

vniuersa terra esset aquis cooperta, potuerint in ipsa concauitates fieri ex vna parte, & ex alia crescere, & augeri altitudines terræ, & eminere supra aquam, cum adhuc esset aquis cooperta. Sed facile respondetur, nihil esse operosum, aut difficile omnipotentia Dei, cuius efficacia subitō seu velocissimo motu simul, & in eodem tempore nebat, vt in vna parte terræ concauitas fieret, & aquis ex ea parte repleteretur, & aliunde altitudinarum minueretur, ibique assurgeret terra, in principio quidem sub aquis, donec hinc ascendentes aquis, & illinc crescentibus terræ promontorijs arida per cacumina montium apparere inciperet. Et ita paulatim consummatis locis, & concauitatibus sufficientibus ad recipiendam totam aquarum multitudinem omnes alia partes terræ in ea dispositione apparuerunt: quam Deus iuxta consilium sapientia suæ illi tribuere voluit, vt ad conuenientem solum vniuersi magis expedire iudicauit. Atque ita quoad hæc omnia factum est hoc opus per solum motum localem, tum aquarum, tum etiam terræ.

Verisimile autem est in vtroque elemento factam esse aliquam non paruum alterationem. Et in primis in aqua credi potest, factam esse aliquam condensationem, non quidem propter loci angustias, quia neque in terra deerat capacitas, vt intra eam fierent concauitates amplissimæ, quæ vniuersam aquam sine vlla eius condensatione in se recipere possent recipere, quia profunditas terræ multo maior est, quam fuerit aqua, vt Mathematici ostendunt: neque etiam deerat potentia Deo ad faciendum amplissimum aquarum locum, quantum vellet, vt per se notum est. Si ergo in aquis facta est aliqua condensatio, propter missa & commoditates hominum facta est. Nimirum, vt essent apte dispositæ ad productionem, & conseruationem piscium: vel fortasse etiam ad generationem fluminum, & fontium, vel etiam nubium, & ventorum, vtique melius recipiendo influentiam celorum, & ministrando materiam ad hos effectus necessariam. Denique etiam ad maris navigationem potuit esse illa dispositio aquæ conueniens, & necessaria, quia quo aqua est crassior, eo est grauior, & consequenter aptior ad nauium pondere sustinenda. Hæc autem vtilitas etiam intenta, & inspecta fuit ab auctore naturæ, tum ad maiorem hominum societatem, & communicationem, tum etiam ad rerum necessariorum transuentionem, & reciprocam participationem, vt bene prosequitur Theodoret. ferm. 2. de Prouid.

Addit etiam Philo lib. de Opif. mundi, separatam esse ab aqua partes salis a dulcibus, & priores in locum maris confluisse: posteriores vero intra terram fuisse relictas: tum ad conglutinationem partium terræ, ne in puluerem redigeretur: tum ad ipsius terræ fecunditatem. sed frustra fingitur illa distinctio partim in puro aquæ elemēto, quale antehunc tertium diem fuit. Neque vlla causa falsedinis in aqua tunc inueniri potuit, quia nec ab intrinseco illam habebat, alioqui & in omnibus partibus illam habuisset, & nunc etiam omnis aqua illam haberet: nec ab extrinseco, quia non ex influentia Solis, aut celorum, quia vel nulla, vel leuissima tunc præcesserat: neque denique ex peculiari actione Dei, quia cum hæc proprietates non debeatur aquæ secundum propriam, & particularem naturam, & ideo præternaturalis dici possit, non fuit concreata ipsi aquæ, neque illi data, donec in ordine ad mistorum vtilitatem cepit disponi. Quocirca non cepit aqua maris esse salia, donec in vnum locum congregata est, & tunc non per separationem partium dulcium, sed per nouam alterationem, quæ tunc in aqua facta est.

Circa hanc verò mutationem dubitari potest, an hæc

SVARE
de Angel
re 6. dierum
anima

JD. V

an hæc qualitas falsedinis hoc ipso die statim fuerit aquis maris indita, vel discursu temporis actio ne solis, & aliorum aliorum facta fuerit; excitatis adultis exhalationibus terrestribus, ex aquarum admixtione cum humido aqueo falsedo generatur, teste Aristot. 2. Meteoror. c. 3. Nam virtute Solis, hoc modo factam esse maris falsedinem mul ti censent, vt refert Basil. hom. 3. Exaemer. quod i ple non reprobatur. Vnde videri potest probabile il lam mutationem non statim hoc die, sed paula tim cursu temporis factam esse in aquis, quia fal sedo aquæ non videtur fuisse per se intentia, sed ex concursu variarum causarum, veluti per accidens subsequuta, & ideo non oportuit statim fieri, sed permitti, vt successu temporis fieret. Quamuis au tem aliquis ita opinetur, negare non poterit, tunc saltem remote statim coepisse aqua per alteratio nem aliquam à sua simplicitate recedere, & ad fal sedinem disponi. Simpliciter autem probabilius est, statim in ipsa aquarum congregatione ab ipso auctore naturæ, aquam esse falsedine affectam in teruentu terrestrium exhalationum. Quod fortas se indicatum est illis verbis, *congregationisque aqua rum appellauit maria*. Dicit enim Isidor. libr. 3. Ori ginum cap. 14. propriè mare appellatum esse, eo quod aquæ eius amara sint: ideo igitur dici vide tur tunc hoc nomen esse aquis impositum, quia il lam proprietatem tunc receperunt. Melius autem ratione hoc ostenditur, quia falsedo non per acci dens, sed per se ex intentione auctoris naturæ a quæ maris indita est propter commune bonum vniuersi. Nam habet eandem vtilitates, quas ma ior eius condensatio, tum ad multorum piscium conseruationem, qui in dulcibus aquis, vel non diu, vel omnino non viuunt, tum vt ipsa aqua me lius conseruaretur, & calore Solis non putresce ret: tum denique ad alias hominum vtilitates, quibus sal ipsum inferuit, quod ex aqua maris in pluribus locis conficitur. Et hæc de mutatione aquæ.

Hinc consequenter in elemento terræ aliqua alteratio necessaria fuit. Primo quidem, quia ex halationes terrestres non potuerunt ascendere, & commisceri aquis sine magna terræ alteratione. Diximus autem huiusmodi exhalationes neces sarias fuisse ad salendas aquas: ergo per alteratio nem terræ eleuatae sunt. Secundo verisimile est, concuities illas terræ, quæ ad congregandas a quas preparatae sunt, simul fuisse vndique dispo sitas, vt essent loca apta ad habitationem, & con seruationem piscium, qui paulo post ex aquis e rant in eodem loco generandi: quod etiam sine a liqua alteratione in elemento terræ fieri non po terat. Denique eo ipso, quod illa duo elementa, a quæ, & terræ à proprijs locis immutatae sunt ali qua ex parte, & aqua etiam densior, & grauior fa cta est: consequenter inter illa necessitate natura li alteratio aliqua consequuta est, quæ quidem in eodem die saltem inter partes viciniores aquæ, & terræ incipere potuit. An vero in hoc eodem die a liquæ partes terræ in lapides, saxa, rupes, arenam, & similia commutatae sint, vel paulatim actione Solis, & alijs influentijs calorum, interuenienti bus alijs mutationibus, & missionibus elementò rum facta fuerint, incertum est, & ad explicatio nem huius operis tertij diei non multum refert, infra vero aliquid circa hoc addemus.

Atque ex his, quæ de loco, & congregatione a quarum diximus, facile possunt expediri alia du bia, quæ hic consequenter excitari solent. Est ergo 3. dubium à qua efficiente causa hæc congregatio aquarum facta fuerit. Fuit enim opinio Etgubini in Cosmopoeia illam congregationem, & separa tionem aquarum non esse factam immediatè à Deo, & per potentiam eius, sed per actionem Solis

attenuantis aquam, & excitantis terram poten tissima, & calidissima virtute, quæ tunc vige bat. Quod si obijciatur, quia hoc modo non potuisset congregatio aquarum tam breui tempore con summari. Respondet, illud non esse inconueniens, quia licet in illo die fuerit congregatio aquarum in choata, non oportuit eodè die consummari. Vnde etiam concedit, non totam terram eodem die, sed successu temporis apparuisse. Sed hæc sententia multa falsa continet. Primum, ac præcipuum est hoc vltimum, nam repugnat Scripturæ dicenti, statim ac Deus dixit, *Congregentur aquæ in locum v num*, ita factum esse, & terram apparuisse in eodem die, quod certe non dictum est de particula terræ, sed de terra, quæ habitanda erat, & herbis, & ar boribus ornanda. Secundò mera fictio est, quod actione Solis potuerit illa congregatio aquarum fieri, non solum propter rationem factam, scilicet, quod illo modo, nec per diuturnam annorum multitudinem potuisset illa congregatio aqua rum fieri: sed etiam quia illa congregatio aqua rum non est facta per attenuationem, aut elcua tionem aquæ, sed per motum localem, quem sol efficere non poterat.

Distinguenda ergo sunt duo, quæ circa aquam, & terram in hoc opere facta esse diximus. Primum fuit quasi effodere terram, & concaua loca in ea facere. & hæc pars illius operis sine dubio facta fuit brachio diuinæ omnipotentiae. Manifestum est e nim, nulla actione calorum, aut ventorum fieri potuisse. Non dubito tamen, quin ministerio An gelorum fieri potuerit, quia naturalem potesta tem habent mouendi localiter corpora: actio au tem illa, vt diximus, per solam motionem localem facta est, si per se, ac præcise spectetur, vt ad con gregationem aquarum ordinabatur. An vero De⁹ in illo opere ministerio Angelorum vsus fuerit, mihi incertum est, quia nec Scriptura aliquid infi nuat, neq. apud graues auctores aliquid in hoc di ctum inuenio. Si cui tamen placuerit id affirmare, nihil erit incommodi, tū quia in formatione cor poris humani aliquod ministerium Angelos ex hibuisse, multi sentiunt, vt infra videbimus, cū tamen opus illud & nobilius fuerit, & ad opera sex dierum pertinuerit: tum etiam, quia simile argu mētum sumi potest ex motib. calorum, qui in eis dem dieb. ministerio Angelorum facti sunt: tum præterea, quia ex tunc potuit Deus vti opera An gelorum ad distinctionem, vel ornatum torporū vniuersi quoad ea, quæ per naturalem virtutem angelicam fieri poterant. Talis autem erat, vt dixi terræ mutatio, quia licet esset magnæ quantitat is, & ponderis, & velocissimo, & quasi subitaneo mo tu in loca excelsa, & per medium aq. plenum trās ferenda esset, hoc totum non videtur naturalem vim motiuam omniū Angelorum superare. Ergo non est incredibile factū esse Angelorū ministerio. Nihilominus tamen semp verum erit, fuisse pec ti liare opus omnipotentiae Dei, & ab ipso principaliter vt à primo auctore naturæ factū esse, quia An gelis non est cōcessum immutare corpora simpli cia, quæ sunt primariæ partes vniuersi pro suo ar bitrio, sed solum quantum per diuinam volunta tem, & prouidentiam illis conceditur. Et ideo neque tunc potuissent tantam mutationem in elemento terræ facere, nisi illis peculiariter ius sum fuisset. Vnde si per illos facta est illa mutatio, illo modo, & ex illis locis, & in ea quantitate, & ad ea loca terra transposita est, quæ per diui nam iusionem designata sunt: propter quod Deus semper fuit principalis illius operis auctor, præter concursum generalem, quem etiam dare oportuit. Addo denique, tam arduum, & difficile fuisse illud opus, vt non sit incredibile, superasse naturalem virtutem motiuam cuiuscunque an geli,

Reiciunt
duplicitatē

24.
Cor. aut. ad
factis terræ
ad congre
gandas aquas
præcipuum
auctor
Deus.

Et fortasse
solus id po
tuit.

is, opp
m, et

geli, etiam maximi. Fortasse enim difficilius fuit sic transmutare terram, quam mouere celum, quia celum in suo motu nihil resistit: terra autem multum resistebat, præsertim si circumstantiæ pöderentur: quas paulo antea indicauimus. Virtus autē motiua Angeli, etiam si magna sit, finita est: vnde fieri potest, vt per resistentiam mobilis superetur. Et hac ratione fortasse solus Deus sua infinita virtute illud opus perfecit, quia si virtus Angeli erat naturaliter insufficientis, neque illam superna naturaliter confortare, aut eleuare, vel alia simili ratione ea vti oportebat.

23.
Ipsa vero
aquarum
co-fluentia
lo: alio ad
cauitates,
non à vento
causata est,
vt Eugub.
fingit.

Sed Gel ab
Angelis, Gel
rectius à
gravitate
aquarū, vel
ab inclina-
tione replen-
di vacuum,
addito for-
tasse pecu-
liari dei
adiutorio.

Alia pars illius operis fuit, aquam in illa terra loca intrudere. Et hoc dicunt aliqui, & sentit etiam Eugub. supra, factum esse per aliquē ventum validum, & vehementem à Deo ad id operis excitatum. Sed hoc dicitur sine fundamento: & præterea nō videtur fieri potuisse secundum ordinatam prouidentiam, quia neque tunc videtur fuisse sufficiens naturalis materia ventorum ad illā mutationem aquarum sufficientium sine magna, multumque violenta totius aeris mutatione: neque etiam erant cause naturales, quibus posset vel materia illa preparari, vel tam vehementer commoueri. Vnde si necessaria fuisset causa creata extrinsecus impellens aquam, potius alicui Angelo, quam vento esset ille impulsus tribuendus. Veruntamen D. Basil. in homil. 4. Exaemer. dicit, Deum impresisse aquis peculiarem vim internā, à qua in loca illa impellerentur. Idemq; sentit Ambros. lib. 3. Exaemer. cap. 3. Primum autē omnium natia proprietates aquæ, & naturalis propensio ibi operata est. Nam licet aqua supra terram naturaliter quiescat, si tamen inferius terra subtrahatur, naturaliter etiam descendit, vbicunque foramen, aut viam procliuiorem inueniat, quod non Philosophi solum, sed etiam experientia fati monstrat. Ita ergo in illa congregatione aquarum factum est, nam per effusionem terræ subtrahabatur vicinis aquis sustentaculum, & ideo naturaliter ad inferiora loca delabi cœperunt. & crescente hiatus terræ aquæ procliuius defluebant, donec omnium congregatio facta est. Quod si fortasse, vt illa congregatio citius consummaretur, necessarius erat velocior motus, quam per solam aquæ gravitatem naturalem fieri posset, ad hanc velocitatem deferuire potuit vis diuinitus impressa, illa tamen naturalis non esset, sed pro eo tempore addita, & naturæ non repugnans. Considerari vero etiam potest, cum terra velocissimè subtraheretur, consequenter fuisse etiam necessarium velocissimum motum aquæ ad replendum vacuum, & ex hac parte totam illam velocitatem fuisse aliquo modo naturalem & ab intrinseco, quauis fortasse etiam hoc titulo sine peculiari adiutorio, seu impulsu auctoris naturæ fieri non potuerit.

26.
4. Dub. de
alteratione
alia terra,
nempe sicca-
tione, à quo
fit facta.

Eugubinus
illam sicca-
tione tri-
buit soli,
sed refellitur

Eidem operi addi solet terræ exsiccatio, quæ illius verbis indicatur, & apparet arida. Quod notauit Ambros. lib. 3. Exaemer. cap. 4. dicens, non terram, quia potest esse lutopermixta, & aqua madida, sed aridam, dictam esse vt siccam, & aptam culturæ fuisse notetur. Cum autem sub aquis humida, & lutulenta, seu limosa fuisse videatur, quartū dubium est per quam causam tam breui exsiccare potuerit. Eugubinus supra id tribuit Soli. Sed hoc impugnat Ambros. loco citato, quia nondum sol creatus erat. Sed in eo Eugubino fauere potest, quod supponere videtur, si sol creatus fuisset, ad exsiccamdam terram sufficere potuisset. Nos autem credimus, solem iam tunc fuisse creatum, & nihilominus verisimilius opinamur, nō potuisse tam breui tempore totam terram exsiccare. Primum quidē, quia terra non solum apparuit, & exsiccata est in hoc nostro hemisphærio (vt putarunt antiqui, & credibile putat Augustinus lib. 16. de Ciuit. c. 9.)

sed etiam in toto mundo habitabili, cuius pars est etiam aliud hemisphærium, vt experientia docuit. At verò non potuit sol vtrunque hemisphærium exsiccare tam breui tempore, quia priusquam integrum cursum vnus diei per vtrūque hemisphærium absolueret, tota terra apparuit arida. Quia simul ac congregatio aquarum consummata est, terra exsiccata est: congregatio autem aquarum in quadam parte huius diei absoluta est: nam in altera terra germinauit, vt dicemus: ergo non potuit illa exsiccatio terræ per actionem solis vbiq; fieri. Imò neque in isto hemisphærio potuit sol in tam breui tempore omnino terram exsiccare: si verum est, quod supponitur, terram fuisse relicta profundè madefactam, & oblimatam: nam experimento constat, non posse solem tam breui tempore terram nimis luculentam exsiccare. Quod autem Eugub. ait, solem fuisse tunc ardentem, & ad vrendum, & exsiccamdam maiori virtute præditum, fictitium est, nam sol in corruptibilis est, & contrarium non habet, & ideo semper idem tam in substantia, quam in proprietatibus, & virtute agendi perseverauit.

Alij vero addunt, misisse Deum ventum vntem super terram ad exsiccamdam illam, quod potant in illis verbis indicatum, Spiritus Domini ferebatur super aquas, & adducunt exemplum de tempore diluuij, Gen. 8. & de exsiccatione maris rubri, Exodi 14. Sed in superiori lib. reiecit huiusmodi sensum illorum verborum, Spiritus Domini ferebatur super aquas, quia nec spiritus ille fuit ventus, & quauis esset, non mouebatur super terram ad exsiccamdam illam, sed super aquas ad fouendas illas, nec ferebatur hoc tertio die, sed ante omnem diem. Nec exemplum de diluuiō est accommodatum, tum quia etiam ventus non videtur tunc excitatus ad exsiccamdam terram, sed ad nubes dissipandas, quantum ex illis verbis colligi potest, Adduxit Deus spiritum super terram, & immisit in aquas. Tum etiam, quia licet Deus spiritum illum flasset ad exsiccamdam terram, non vno, sed multis diebus potuit terram exsiccare, vt ex dicto loco Gen. conitat. Exsiccatio etiam maris rubri non est cum effectu exsiccati vniuersam terram comparabilis, quia locus maris rubri brevis erat, & facilius, quantum ad commoditatem transitus sufficeret, exsiccare poterat. Denique in presenti loco nulla sit mentio venti, aut spiritus, quo Deus ad exsiccamdam terram vltus fuerit, & ideo sine fundamento asserendum non est. Præsertim cum vix sit credibile, potuisse id tam breui tempore per ventum fieri sine maiori miraculo.

Et ideo multo facilius dicitur, Deum sua potentia exsicasse terram, quod non tantum agendo, sed etiam impedimenta subtrahendo, & qualitates contrarias non conseruando, id facere potuit. Hoc enim satis erat, vt terra ipsa ad proprietates contrarias se reduceret. Imò hinc aliqui coniectant, non fuisse tunc terram sub aquis nimis luculentam, & madefactam, quia tunc erat vtrunque elementum in sua puritate, & integritate: est autem probabilis Philosophorum sententia inter elementa sic constituta in suis locis naturalibus non esse mutuum alterationem, vel permutationem in continijs eorum. Quia alias nō possent in suis naturalibus locis conseruari, sed potius progressu tēporis vnum aliud corrumpere. Sic ergo existimo fieri potuisse, vt licet terra esset sub aquis, nulla pars aquæ descenderet, & penetraret terram, quia & terra erat sufficienter obdurata, & compacta, & aqua non gravitabat, sed quicquid permanebat. Et simili ratione poterant illa elementa ita esse disposita secundum proportionem æqualitatis, vt inter ea nulla vel tenuis valde fieret alteratio. Quod si ita est, facillime fieri potuit,

tuit, vt statim, aut breuissimo tempore terra ex-
ficaretur, etiam sine extrinseco agente per solam
aquae subtractionem, & per reductionem ab in-
trinseco, si ea indigebat, id est, si naturalis eius
dispositio aliqua ex parte immutata fuerat, nam,
vt dixi, hoc etiam incertum est. Et ad hoc etiam
ponderantur verba illa, *congregentur aquae, & appa-
reat arida*, nam in illis significatur, non prius ap-
paruisse terram, & postea fuisse aridam factam,
sed statim aridam, & siccam apparuisse: nunc ve-
rò non examinando illam philosophicam doctri-
nam, valde probabile credimus, saltem diuina ef-
ficacitate factum esse, vt terra statim sicca, & in
sua naturali dispositione apparuerit. Ita enim
verba Scripturae sonant, & nullum hoc est incon-
ueniens: imò perfectioni diuini operis valde con-
sentaneum est.

Vnde obiter colligo cum Basilio supra vniuer-
sam aquam fuisse in loco preparato congregatam,
& omnino, ac omni ex parte, a terra, quae apparet,
fuisse separatam. Nam Scriptura indefinè dicit,
congregentur aquae, in quo modo loquendi omnes a-
quas includit, & nullam excipere permittit. Præ-
sertim cum addat, *quae sub caelo sunt*, nam omnes a-
quae existentes in terra, vel proximè supra terrā,
sub caelo sunt. Ergo omnes illae in loco maris sunt
congregatae. Et ideo non rectè aliqui, vt supra re-
ferebam, inter aquas dulces, & salinas distinguunt,
dicentes, solum aquas salinas congregatas esse in
locum peculiarem, relictis aquis dulcibus in alijs
terre locis. Nam hæc distinctio in primis repu-
gnat verbis Scripturae, vt ponderauimus. Et de-
inde non potest accommodari, nam omnes aquae
ante hanc congregationem dulces erant, id est, si-
ne sapore, vt naturalis dispositio loco postulat:
ergo potius aquae dulces congregatae fuerunt: pos-
tea verò distinctio illa fieri potuit, non omnes
partes aquae saliendo, quod an ita factum sit non
satis constat, quò modo autem fieri potuerit ita-
tim dicam, nunc solum assero, nullam aquam in-
tra terram quasi illi admixtam relictam fuisse. Ex-
cipit tamen Pererius humorem aqueum, nam il-
lum censet non fuisse à terra separatam, quia il-
lo veluti glutine compacta terra consistit, & sine illo
in minutissimum puluerem dissolueretur. Hoc
tamen, vt verum fatear, non satis intelligo, nam si
humor ille aqueus est aliqua substantia corporea,
tunc in hoc orbe terrae nulla erat præter elemen-
tum aquae & terrae. Ergo ille humor esset vera a-
qua, atque ita non omnis aqua fuisset à terra se-
iuncta. Si verò ille humor non est substantia, erit
aliqua humiditas, quæ est dispositio contraria
naturali conditioni terrae, vt simplex elementum
est. Quapropter non credo indigere elementum
terre extrinseco humore aqueo, vt in se compa-
ctum, & in suis partibus integrum, & continuum
subsistat. Nullam enim rationem huius necessita-
tis inuenio, nec video, cur substantia terrae pura
non possit ita consistere, sicut cætera elementa
pura, & integra conseruantur.

Hic tamen oritur ex dictis vltimum dubium,
quo sensu dictum fuerit, aquas fuisse congregatas
in vnum locum, cum videamus nunc in plura lo-
ca, imò & in plura maria esse diuisas, nimirum,
Oceanum, Mediterraneum, Rubrum, Arabicum,
Persicum, Caspium: præter quæ sunt etiam mul-
ta flumina, stagna, paludes, &c. Quæ omnia non
est verisimile postea fuisse diuisa, sed à principio
ita fuisse aquas congregatas: non ergo in vnum,
sed in plura loca congregatae sunt. Et augetur dif-
ficultas, quia non est verisimile, totam aquam v-
nienti hoc die salinam fuisse effectam, id enim non
fuisse terræ proficuum: ergo necessarium fuit plu-
ra esse aquarum loca, quia in eodem non potu-
issent aqua salina, & dulcis simul existere. Respon-
deri potest primo, non esse necessarium, illam loci v-
nitatem respectu omnium aquarum intelligere,
sed tantum respectu terræ, ita vt perinde dictum
sit, *in locum vnum*, ac si diceretur, in locum sepa-
ratum, ita vt amplius terram non operiret. Quod
fieri optimè potuit, congregando aquas in varia
loca partialia, quæ ad prædictum finem vnus in-
teger locus dici possunt, quamuis non sit conti-
nuus. Addit verò Basilius, estque valde probabile,
locum illum verè & propriè fuisse vnum, cuius
principale corpus est Oceanus, eius verò partes
minus principales sunt cætera aquarum loca, quæ
non sunt omnino diuisa, sed per externas vias, vel
internos meatus terræ illi coniunguntur. Nam
cætera maria illi continentur manifestè, præter
Caspium, de quo inter auctores controuersia est,
an cum Oceano continuetur, quam hic disputare
non est necesse, quia licet exterior continuatio il-
lius cum Oceano nulla sit, verisimilius est per plu-
ra flumina, quæ in illud confluunt, habere com-
municationem cum illo per varias vias subterra-
neas. Cuius indicium esse potest, quòd cum ma-
gna quatuor flumina in illud mare continuè in-
grediantur, illud nunquam redundat. Vnde con-
iectare possumus illa flumina per alias vias sub-
terraneas exire, & in locum, vnde egressa sunt, re-
uertì, sicut de fluminibus vniuersaliter dixit Sapi-
ens Eccl. 1. Ex quo loco etiam colligimus, omnes
aquas continuè currentes, quæ viæ dicuntur,
communicationem, & continuationem inter se,
vel cum mari Oceano habere ad eum modum,
quo sanguis in corpore, licet in hepate principa-
lem sedem habeat, per venas corporis diffundit-
ur, & continuatur. Atque hac etiam ratione, licet a-
quæ dicantur congregatae fuisse in locum vnum,
nihilominus statim in plurali dicitur, *congregatio-
nesque aquarum appellauit maria*, vt indicauit Am-
bros. lib. 3. Exameron, cap. 5. Possunt enim illa lo-
ca, & plura maria vocari propter magnam distin-
ctionem, & vnus locus propter aliquam conti-
nationem. Et ita etiam facile soluitur confirma-
tio, quia verisimile est, etiam loca fluminum, præ-
sertim principalium, in hoc ipso die facta fuisse, &
in eis, & fortasse in aliquibus paludibus, vel sta-
gnis, quæ ab illis coniunguntur, & in quibus aqua
continuè per ingressum, & egressum fluit, aquas
dulces permanuisse, quia licet in principio, & fine
cum aqua salina continuetur, in locis aliquantu-
lum à mare distantibus dulcis existit, vt experi-
mento etiam comprobatur.

Responso al-
tera ex Basil.
Vnde Contim-
bricenses in
libris Meaeo-
rorum tract.
8. c. 2. & Pe-
reyra Gen. 1.

Ad confirm.

CAPVT VII.

Quomodo herba virens, & cætera vegetabilia
hoc die fuerint producta.

1. Hoc est aliud huius diei tertij opus, quod his
verbis Gen. 1. describitur, *Vidit Deus, quod esset
bonum, & ait, Germinet terra herbam virentem, &c.* Cir-
ca quæ verba, & totam huius partis narrationem
nulla ferè occurrit noua quæstio grauis: & ideo
per breuia dubia rem totam expediemus. Præci-
pua enim difficultas hic est, quam attingit D. Th.
1. par. q. 69. art. 2. an hæc productio plantarum hoc
die facta intelligenda sit de productione ipsarum
in proprio esse actuali, & formali, (vt sic rem ex-
plicem) vel de productione tantum in semine, &
in potentia. Nam D. Thomas Augustinus libro quinto,
Genes. ad liter. cap. 4. & 5. & libro 8. cap. 3. postero-
rem partem tradit, dicens, terram in hoc die acce-
pisse virtutem germinandi omnia vegetabilia
quali conceptio omnium illorum semine, non ta-
men statim vegetabilia omnia produxisse. Quod
primo suadet verbis illis capitis secundi. In die, quo
fuit

Prima Opus
eius quæstio
facta à D.
Thom.

Quid respo-
deat Aug.

Eius proba-
tio 1.

Probatio 2.

Tertia

2.
Communis
& verior
aliorum Pa-
trum respo-
sio.

Suadet 1.
excludendo
fundamenta
August.

Suadet 2.
ab incommo-
do

Suadet 3.

3.
Præcedens
dicitur
applicatur
ad vegeta-
bilia.

fecit Deus cælum, & terram. Omne virgultum agri, priusquam germinaret. Quomodo enim potuerunt virgulta fieri, antequam terra germinaret, nisi quia casualiter prius, & quasi in radice, seu in semine facta sunt, & postea in actu producta? Secundum confirmari potest, quia verbum illud *germinet terra*, optime exponitur potestatiue ut sic dicam, id est, accipiat terra vim germinandi. Sicut in eodem ca. dicitur, *Crescite, & multiplicamini*. Tercio potest confirmari, quia actualis productio vegetabilium non tam ad opus creationis, quam ad opus propagationis pertinet, quod postea factum est. Et hanc sententiam sequitur Eucherius lib. 1. in Gen. cap. 11. & illi fauent Glossa interli, Hugo, & Lyran. dum verbum *germinet* dicto modo exponunt.

Nihilominus contraria sententia tenenda est, scilicet, produxisse Deum hoc die herbam, arbores, & alia vegetabilia actu in propria specie, & natura. Hæc est communis sententia Patrum Basil. homil. 5. Exaemer. Ambrosii lib. 3. Exaemer. cap. 8. 11. & 16. Chrysost. homil. 5. in Gen. Damascen. lib. 2. de Fide, cap. 10. Theodor. Cyrilli, Bedæ, Glossæ ordinariæ, & aliorum, in Gen. Et idem sentit Divus Thomas supra, solvens argumenta Augustini, quævis propter procedat. Denique idem sentiunt omnes, qui in his operibus veram successione, & temporalem distinctionem agnoscant. Nam Augustinus in eam sententiam inductus est, quia omnia istorum dierum opera in eodem puncto creationis similiter credidit fuisse facta, alioqui verò inter primam creationem, & actualem istorum productionem temporis successione intercessisse negare non potuit: & ideo in hoc die tantum in virtute, & in semine plantas fuisse productas dicere compellitur. Quapropter, ablato priori fundamento, & posita in his diebus terra, ac temporali successione, ut alij Patres tradiderunt, & nos defendimus, illa expositio Augustini necessaria non est.

Et præterea si discursus ille solidus est, idem dicendum esset de productione piscium, & volatilium in quinto die, & aliorum animalium in die sexto, quia omnia hæc animalia sunt mixta, & ideo in seipsa non fuerunt facta in primo instanti: ergo necessarium erit dicere in illis quinto & sexto diebus solum in virtute, seu in semine esse facta: Hoc autem nullo modo dici potest. Primo, quia manifeste repugnat verbis Scripturæ, nam primo dicit, *Crescite, & multiplicamini*. Quæ verba per se sunt satis expressa, evidentius tamen declarantur, quia statim rebus sic productis, benedixit Deus, dicens, *Crescite, & multiplicamini*. Quæ verba manifestè supponunt, fuisse iam producta animalia, quæ possent sibi similia generare. Et eodem modo induci possunt verba sextæ diei, in quibus evidentiissimum est, quod dicitur, *Crescite, & multiplicamini*. Accedit præterea specialis ratio in animalibus, quia non possunt in semine produci, quia semen debet esse deciduum ab ipso animali, neque naturaliter potest extra ipsum animal conservari, aut operationem suam efficere. & ideo necessarium fuit, species singulas eorum immediate ab auctore naturæ in aliquo, vel aliquibus individuis primo fieri.

Hinc ergo eandem argumentandi rationem ad plantas convertimus. Primo quidem, quia non solum dictum est, *germinet terra*, sed etiam additum est, *& factum est ita*. Quid autem fuerit factum, declaratur, cum subditur, *Et protulit terra herbam viventem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque semen secundum speciem suam*. Vbi in primis non video, quomodo possit verbum illud, *protulit terra*, de productione in semine verificari. Quia terra si prius ha-

buit semen, quam plantam, non protulit ipsa semen, sed potius a Deo recepit: ergo si protulit herbam, ut Scriptura dicit, oportet, quod herbam in actu, non in semine, seu virtute produxerit. Accedit, quod Scriptura statim declarat, quales illa herba fuerit, scilicet, *herba vivens, & faciens semen, & lignum faciens fructum, & habens seminem*, ubi distinguendo herbam, & lignum a semine, manifestè declaratur, non produxisse terram herbam in semine, vel lignum in semine, sed potius produxisse herbam, vel lignum: a quibus semina similitudinem rerum procedunt. Præterea altera ratio de animalibus facta potest de plantis, seu vegetabilibus cum proportionem fieri: nam hæc etiam non sunt sine proprio semine, præsertim illa, quæ perfectiora sunt: imò in aliquibus frugibus terre fructus, & semen idem sunt: ergo non potuerunt prius in semine, quam in fructu fieri, ut in tritico, & similibus videre licet. Ergo illa non potuerunt fieri in primo instanti creationis in virtute, seu in semine magis, quàm in actu, cum utroque modo sint eundem naturæ. Ergo facta sunt hoc tercio die, non ut semina, sed ut fructus, vel saltem in herba, sicut ad literam narrantur facta. In lignis autem, seu arboribus, licet semen soleat à fructu distingui: etiam ipsum semen est quoddam mixtum quod non magis potuit in principio creari, quàm cætera mixta: post instantem autem creationis potius dicendum est, talia semina facta esse ex ipsis lignis, & arboribus, ut Scriptura sonat, quàm si conuersio. Quod si fortasse quis dicat, per virtutem illam seu potentiam non intelligere Augustinum huiusmodi semina plantarum, sed aliâ peculiarem virtutem terræ ad germinandum inditam: hoc eadem facilitate, qua dictum fuerit, reiiciendum est, quia neque in Scriptura habet fundamentum, neque ipse Augustinus hoc declarat, neque secundum naturas rerum explicari potest, qualis illa virtus sit: opera autem miraculosa, vel extraordinaria absque necessitate, vel sufficienti testimonio audienda non sunt. Et hoc magis respondendo ad argumenta prioris sententiæ confirmabitur.

Primum testimonium ex Gen. 2. in superioribus explicatum est. Non enim dicitur Deus fecisse omnem virgultum agri antequam oriretur in terra, namque produxisse herbam antequam terra germinaret, quia fecit illa in virtute, prius quàm in actu: sed quia ipse solus illa produxit quasi per modum primæ creationis, priusquam naturali, & ordinario modo possent ab ipsa terra produci. Quam expositionem ex contextu ipso, & verbis sequentibus confirmavimus, & illam tradidit D. Thomas, ad hoc estque communis, & satis plana. Ad secundum ex dam. verbo *germinet terra*, respondetur in primis, si verbum illud solum, & sine maiori declaratione fuisset positum, tolerabilem futuram fuisse expositionem illam: tamen ex verbis adiunctis manifestè constat, Deum non tantum dedisse terræ virtutem germinandi, sed etiam illam statim germinare fecisse, vel ipsum virtute sua herbam, & plantas in ea produxisse. Vnde addi etiam potest, dedisse quidem Deum terræ in hac die virtutem germinandi in perpetuum per continuam generationem successione, & in hoc etiam verbo *germinet* significatum fuisse: nihilominus tamen hanc virtutem datam esse terræ, producendo in illa primas plantas, arbores, &c. a quibus semina procederent, quibus postea posset terra fecunda fieri ad similia germinandum. Quod etiam in ipsis verbis indicari videtur, cum explicatur, *protulit terram herbam facientem semen, & lignum habens seminem, unumquodque secundum speciem suam*. Ad tertium respondet optime D. Thomas, opus hoc, prout in hoc die factum est, non ad opus propagationis per-

SVARE
de Angeli
re 6. dierum
anima

JD. V

pertinuisse, quia non est ex præiactō semine ordinario generationis modo factum, sed ad primam constitutionem vniuersi, quatenus ab auctore totius naturæ non solum quoad corpora simplicia, sed etiam quoad mixta præcipua, (vt ita dicam) in vniuerso per se intenta, immediatè productum est. Et specialiter pertinet ad opus ornatus respectu terræ, nam cum in principio inanis esset, & vacua, atq; etiam inuisibilis, & aperta aquis, remotione aquarum visibilis facta est, saltem quoad remotionem impedimenti, ne autem esset vacua & inanis, herbis, & arboribus statim ornata est. Atq; hoc confirmari potest ex cap. 2. Genes. vbi dicitur quod in his sex diebus *peracti sunt cali, & terra, & omnis ornatus eorum*. Nemo autem negare potest, quin plantæ, & herba actu productæ, & radicatae in terra ad magnum eius ornatum pertineant, quem sola semina, aut potentia producendi illa non conferunt.

Et hinc obiter colligitur ratio, ob quam Deus in hac ipsa die, post congregationem, seu segregationem aquarum statim plantas produxit, nimirum, vt terram, ne turpis (vt sic dicam) seu incompolita appareret, statim herbis, ac floribus vestiret. Accedit, quod si Deus statim vegetabilia non produxerit, etiam si illorum feminibus terram repleret, non potuisset, nisi longo tempore plantarum productio, præsertim arborum, & fructuum fieri: non decebat autem terram, quæ de se informe quoddam elementum est, multo tempore in ea dispositione manere. Aliunde verò, quia paulo post Deus animalia terrestria producturus erat, cibum etiam illis præparare voluit, & ideo opportunè statim in hoc die herbarum, & ceteras plantas, seu arbores produxit.

Secundo autem quæri hoc loco solet, an solus Deus sua virtute hoc opus fecerit, vel mediante aliqua causa secunda. Vbi non est dubium de materiali causa, nam certum est, ex terra hæc omnia produxisse, ac subinde in genere causæ materialis terram, seu eius materiam concurrissse, quod ad minimum verba Scripturæ statim tractanda conuincunt. Propria ergo interrogatio est de causa efficiente. Et quidem de Angelis pro certo supponitur in hoc opere nullam efficientiam, etiam remotam habuisse, quia ad hunc effectum nullus præuius motus localis necessarius erat, quem solum Angeli possunt efficere. De corporalibus item causis manifestum est, non potuisse ad illud opus effectiuè concurrere virtute naturali, quia subito factum est, & per vniuersam terram. Solus Eugubinus in Cosmopæia finxit, Deum in primis duobus diebus, simul cum priori actione huius tertij diei, ita elementum terræ præparasse, vt naturaliter sequuta fuerit hæc plantarum productio, vtique virtute Solis, & aliarum causarum vniuersalium. Veruntamen hæc sententia non solum est omnibus Patribus, & Theologis contraria, sed etiam est per se incredibilis, & prorsus voluntaria, quia in terra nulla præparatio præcedere potuit, antequam remotis aquis appareret, nam licet fortasse aliquantulum humefacta relinqui potuerit, illa non erat dispositio sufficiens, nec sol, etiam si in terra dispositio præcederet, posset virtute naturali subito, seu breuissimo tempore talem, ac tantam plantarum productionem efficere.

De sola ergo terra est aliqua controuersia, nam Caietan. & Burgenfis affirmant, terram fuisse proximam causam efficientem huius operis. Fundantur in verbis Genes. *Protulit terra herbam virentem*, &c. nam verbum *protulit* efficientiam significat. Nihilominus contraria sententia est magis recepta, quod solus Deus tanquam principale, proximi, ac totale principium efficiens ex terra tan-

Suarez. de opere sex dierum.

quam ex materiali causa plantas produxerit. Hæc sententia sumitur ex Basilio, Ambrosio, Chrysostomo in Gen. vbi etiam Lyran. Abulc. Pereyr. Ascan. & alij illam defendunt, & fauet D. Thom. 1. p. q. 71. art. vnic. ad 1. vbi de animalibus loquitur, videtur autem esse eadem ratio de vegetabilibus. Et hæc sententia est magis philosophica, & rationi conformis, cui magis inhærendum est, quando Scriptura non cogit. Ratio autem est, quia credendum non est, terram fuisse supernaturaliter eleuatam ad efficiendum per modum diuini instrumenti, quia (vt saepe diximus) hæc opera miraculosa & supernaturalia non sunt per se ad primam naturæ institutionem accommodata: & ideo sine reuelatione fingenda non sunt. Neque etiam potuit terra naturali virtute dictam efficientiam habere, quia neque ipsa per se habet huiusmodi virtutem naturalem, neque etiam habebat semina rerum, in quibus hæc virtus esse solet. Præterquam quod, licet illa haberet, etiam ipsa semina non possent tam breui tempore, & quasi in momento huiusmodi effectus naturaliter producere. Præterea possumus hoc modo philosophicam rationem efficere, quia illa pars terræ, ex qua vnaquæque planta generata est, non poterat effectiuè concurrere ad illius productionem, quia ex illa sequuta est eiusdem terræ productio, & non poterat ipsamet suam corruptionem efficere. Neque etiam vna pars terræ potuit ex alia parte eiusdem terræ plantam producere, cum essent similes non tantum in forma substantiali, sed etiam in dispositionibus. Alius ergo Deus author illius operis fuit tanquam naturæ auctor, & institutor. Neque obstant citata verba Gen. 1. nam explicanda sunt per alia capitis 2. *Fecit Dominus celum & terram, & omne vi cultum agri, &c.* Et clarius infra: *Produxitq; Dominus Deus de humo omne lignum, &c.* Ergo cum prius dictum est, *germinat terra velp otulit terra*, in suo genere intelligendum est. Et specialiter significatum est, D E V M produxisse plantas non ex nihilo, sed ex ipsa terra, sicut etiam nunc dicitur producere terra, quamuis ipsa non faciat, sed semen, quod est in ipsa, vel etiam Sol, & alia similes causæ.

Tertia quæstionculæ est, in quanta varietate, seu specierum multitudine fuerint vegetabilia simul hoc die producta. In qua dubitatione omnes conueniunt, tunc fuisse productas omnes species arborum, segetum, & olerum perfectorum, quæ & ad perfectionem vniuersi, & ad vsum hominum, vel etiam ad cibum iumentorum necessaria sunt. Nam ista ab auctore naturæ per se intenta fuerunt, & ad dictos fines ordinata. Item quia non fiunt nisi per propagationem, & seminationem: nec semina eorum possunt naturaliter decidi, nisi ab aliquibus indiuiduis talium specierum: & ideo oportuit omnes species primò produci in aliquo, vel aliquibus indiuiduis. Ergo omnia simul in eo die facta sunt, quia post primam mundi creationem, distinctionem & ornatum Deus non produxit immediatè, & tanquam naturæ artifex nouas rerum species, sed solum quantum ex primis tunc productis deriuari potuerunt. Quot verò indiuidua Deus in vnaquaque istarum specierum produxerit, incertum nostris est. Iam an omnes istæ species in omnibus regionibus, & prouintijs vniuersi produxerit, etiam est incognitum. Quantum verò experientia docet, verisimile est, non omnes vegetabilium species vbique esse productas, sed quasdam in hoc hemisphærio, & alias in alio, & simili modo in varijs vtriusq; regionibus iuxta sapientissimam Dei distributionem productas fuisse, quia Deus optimè nouit varia terrarum climata, & syderum influentias, ac regionum dispositiones, his vel illis fructibus terræ magis accom-

I moda-

Ratio theologica.

Ratio philosophica.

Ad fundam. Caietan. & Burgenf.

Quæstio.

Quæ species vegetabiles sint productæ hac die.

Quot earum indiuidua, & quibus in regionibus, incertum.

modatas. Si verò aliqua sunt plantæ, quæ vbiq[ue] facile conferuari, aut propagari possunt, fortasse illæ in omnibus regionibus, vel saltem in nimis distantibus, ad quas non poterant facile ex alijs transferri, simul productas fuisse, credibilis est.

9. At vero de quibusdam plantis, aut venenosis, & nociuis, aut noxijs humano corpori, dubitari solet, an fuerint hoc die productæ. Et ratio dubitandi est, quia ista non videntur introducta in mundo, nisi propter peccatum hominis, videntur enim effectus illius maledictionis Dei, Genes. 3.

Quia comedisti de ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, spinas, & tribulos germinabit tibi. Ergo si homo non peccasset, terra tribulos, & spinas non germinaret, & à fortiori, nec alias herbas magis nociuas, & venenosas. Propter quod argumentum videtur ita sensisse Augustinus libro primo de Genesi, contra Manichæos capite 23. vbi verba illa Genes. Germinet terra herbam viuentem, ipse legit, herbam pabuli. Et subiungit obiectionem Manichæorum, Si Deus iussit nasci de terra herbam pabuli, & lignum fructiferum, quis iussit nasci tantas herbas, vel spinas, vel venenosas, vel infestissimas? Et respondet, ante peccatum hominis non esse scriptum, quod terra aliud protulerit, post peccatum autem ortæ sunt spinæ, & alia propter peccatum.

Et ad hoc inducit prædicta verba Genes. Et in eadem sententia saltem quoad spinas, & tribulos sunt Basil. homil. 5. Ambros. lib. 3. cap. 9. & 11. Beda, & Rabanus in Genes. Damascenus libro secundo de Fide, capite 10. cum tanta exaggeratione, ut dicant, etiam rosam futuram fuisse sine spinis, si homo non peccasset. Quod etiam sentit Alicuius quaestio. 78. in Genes. Et potest tandem hoc confirmari, quia productis à Deo plantis, additur, Et vidit Deus, quod esset bonum. Ergo signum est solum produxisse herbas proficuas, non verò noxias, & (ut ita dicam) penales.

10. Nihilominus contrariam sententiam docet Diuus Thomas quantum ad spinas, & tribulos 1. part. quaest. 69. art. 2. ad 2. & 2. 2. q. 164. articulo. 2. ad 1. Et fuit sententia Augustini 3. Genes. ad litter. c. 18. vbi, & dicta in priori loco retractat, & locum Genes. nefas aliter exponit, ut statim dicam. Et quo ad alteram partem de herbis noxijs consentiunt Ambrosius, Basilus, & alij in præcedenti §. allegati. Et hæc etiam est communior sententia expositorum in Genes. & Theologorum. Et quidem, quoad herbas noxias, seu venenosas non videtur dubitandum, quia istæ sunt in suis speciebus perfectæ, & ideo per se pertinent ad perfectionem vniuersi.

Deinde quoniam licet ad quosdam effectus sint noxiæ, ad alios sunt vtilis, & medicinales, præsertim cum alijs mixtæ, & bene temperata. Aliquæ etiam ex his herbis aliquibus animalibus in pabulum deseruiunt. Denique si huiusmodi plantæ non fuissent ante peccatum hominis productæ, oportuisset postea ab auctore naturæ denuo creari, saltem illo lato modo, quo alias rerum species in istis sex diebus procreauit, quod est contra supra dicta, & contra illud Genes. 1. in fine. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. id est, omni ex parte perfectæ & consummata, & ideo subditur in principio capitis secundi, Perfecti sunt cali, & terra, & omnis ornatus eorum: compleuitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat, & requieuit die septimo ab vniuerso opere quod præterat. Ex quibus omnes colligunt, nullas rerum species Deum postea per se creasse. Nec vero ad istarum rerum productionem necessaria erat occasio peccati, tum quia, licet homo peccaturus non fuisset, huiusmodi herbæ illi non nocerent, sicut neque ignis illi posset nocere, quia modo suo immortalis, & impassibilis esset, utiq[ue]

pensione noxia, aut corruptente. Postquam autem lapsus hominis erat futurus, Deus præcatus futuri peccati potuit has herbas antea producere, non in penam, sed in medicinam, vel alias utilitates hominis per peccatum facti mortalis.

Vnde etiam de spinis, & tribulis verissimum censetur, non fuisse producta solum in penam peccati, & futura fuisse, etiam si homo non peccasset. Quod recte ostendit Augustinus in posteriori loco, quia etiam ista omnia habent suas utilitates, vel notas, vel occultas, & aliquibus animalibus hæc in cibum conuenientem esse solent. Deinde est hoc multo euidentius de spinis rosarum, & aliarum arborum, & fructuum perfectiorum. Nam illæ spinæ pungentes, quas habent, connaturales illis sunt, & à natura datæ quasi in munimentum, & defensionem. Ergo non magis habent originem à peccato, quam ipsæ rosæ, vel similes plantæ. Imo esset miraculum, huiusmodi flores vel fructus sine his naturalibus ornamentis nasci. Denique alie etiam spinæ, & tribuli, licet nascerentur homine non peccante, illum non affigerent, nec aliquo dolore afficerent: cur ergo propter alios fines non fierent, aut fieri finirentur. An vero huiusmodi herbæ sint factæ hoc die tantum in potentia, vel etiam in actu, magis dubitari potest. Diffinitio, ne tamen vtendum videtur. Nam vel istæ sunt, & plantæ, quæ ex proprio semine generantur, vel tantum sunt ex quadam putredine terræ, aut aquarum, vel aliquorum mistorum, ut experientia compertum est. Quæ sunt prioris generis credendum est fuisse factas hoc die non in virtute tantum, sed in actu, propter rationes supra factas, quæ in omnibus huiusmodi plantis vniuersaliter procedunt, etiam si minus perfectæ, vel minus necessariae, aut fructuosæ sint. De posterioribus vero non est necesse, ut fuerint in actu productæ, sed in potentia, passiva quidem terræ, & aquæ, actiua autem Solis, & aliorum astrorum. Quia huiusmodi herbæ non sunt quasi per se intentæ ad ornatum, vel commoditatem vniuersi, sed quasi per accidens ex concursu plurium causarum vniuersalium sequuntur: & ideo non oportuit, ut Deus à principio sua sola virtute hæc faceret: nam primario, & ex se non ad corruptionem, sed ad perfectionem conferendam operabatur. Fuit tamen consentaneum providentiæ Dei finire, hæc fieri concurrente cum causis secundis, quia hoc ad munus vniuersalis causæ pertinet. Ita notauit Tornæus in 1. tom. die 3. numero 10. vbi plura alia inducit exempla huiusmodi plantarum. Et quamuis spinas, & tribulos non numeret, ad hoc tamen genus pertinere videntur: & ideo verissimile est, ante peccatum primi hominis actu non extitisse, non quia sine peccato futura non essent, sed quia præcessit tempus sufficiens, ut ex terra, per efficientiam Solis & stellarum procrearentur. Nihilominus tamen discursu temporis producendæ essent, etiam si peccatum non fuisset. Quia etiam illi essent, nullum nocumentum, vel penam inferrent hominibus, & alias utilitates habere potuissent, & lex generalis obseruaretur, quæ Deus ita administrat omnia, quæ creauit, ut etiam ipsa preputrescerent, & agere motus sinat. Quæ est Augustini sententia lib. 7. de Ciuit. cap. 30.

Neque contra hoc obstant verba Genes. 3. Primo, quia, ut notant Augustinus, & Diuus Thomas, ibi non dicitur absolute de terra, spinas, & tribulos germinabit, sed additur, produceret quidem terra spinas, & tribulos, sed illa in penam, vel incommo- ditatem hominis non redundarent, ut in sequenti dubio magis declarabitur. Post peccatum a hæc cedunt in hominis penam, quod significatum est per illud additum, germinabit tibi, hoc est, in pa-

SVARE
de Angeli
re 6. dierum
anima

JD. V

Ex parte co-
sentiunt Bas.
Ambr. Beda
Raban. Dama-
scenus.

Confirma-
tio.

10.
Oppositum
verius.

Id probatur
quoad vege-
tabil. vene-
nosas.

in penam delicti tui. Et ita est limitanda sententia Basilij, & Ambrosij de spinis rose, scilicet, quod sine peccato non inferretur homini, vel minimam lesionem, quia ita erat corpore, & animo perfectè dispositus, ut facile posset etiam vtendo huiusmodi rebus, omnem ab eis incommoditatem cauere: non verò quod simpliciter tales spinæ non essent. Quod si amplius illorum Patrum verba significat, eorum sententiam non sequimur. Sicut etiam Augustinus quam prius tenebat, postea non probauit. Vnde ad confirmationem respondetur, illa verba, & vidit Deus quod esset bonum, in omnes plantas etiam venenosas, vel incommoditates aliquas afferentes, conuenire, quia omnes habent perfectionem, quam ex natura sua postulant. Maxime, quæ hoc locum habet in illis, quas Deus per se, & actu produxit, quia omnes fuerunt accommodatae ad finem à Deo intentum, & omnes habent aliquem vsum vtilem, vt diximus. Et latè prosequitur Augul. lib. 1. de Gen. contr. Manich. cap. 16. Ac denique omnes secundum genus suum semen proferunt, & ideo suprà dictis verbis Genesis sine dubio comprehenduntur.

Quarta interrogatio est, vtrum Paradisus terrestris fuerit hoc die productus, seu plantatus, & sub generalibus verbis, *germinet terra, & protulit terram*, fuerit comprehensus, licet in specie declaratus non fuerit. Et ratio dubitandi esse potest, quia si opus tam insignie fuisset hoc die factum, verisimile est, fuisse in specie narrandum: ergo è contrario ex Moysi taciturnitate coniectura fit, non fuisse Paradisum hoc die factum. In contrarium verò est, quia statim in cap. 2. dicitur: *Plantauit autem Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem, quem formauerat.* Ex quibus verbis aperte colligitur, Paradisum fuisse intra hos sex dies factum: tum quia hoc ad minimum significat illa particula à principio. Tum etiam, quia cum homo creatus fuit, iam Deus Paradisum plantauerat, vt in eisdem verbis aperte continetur: homo autem creatus fuit sexto die: ergo ante illum fuit factus Paradisus. Sed nulla est ratio cogitandi fuisse plantatum in die quarto, vel quinto: ergo in tertio plantatus est. Atque hæc posterior pars communis est, & argumento facto sufficeret probari videtur. Coniectura verò in contrarium nullius momenti est, alioqui etiam probaret, in nullo sex dierum factum esse Paradisum, quia in nullo specialis eius mentio fit. Non fuit igitur hoc necessarium, quia illud opus ad vniuersalem mundi fabricam, vt sic dicam, non spectabat, sed specialiter ad statum hominis, & ideo peculiaris eius mentio in commodiorem locum referuata est: satisque fuit particulare illud opus in generali plantatione vniuersi, vt sic dicam, comprehendere.

Nec designari potest aliud tempus magis opportunum. Nam sicut hoc die omnes alias terræ partes Deus aptè disposuit, ad eas plantas producendas, quas in vnoquoque loco facere decreuerat. Ita etiam partem illam terræ, in qua Paradisum plantare volebat, simul peculiari modo disposuit, & fecundauit. Et similiter vnicuique verbo *germinet*, illi parti terræ, sicut cæteris omnibus iuxta vniuersi cuiusque proportionem imperauit. Alioqui oportuisset vel illam partem terræ ab efficacia illius iussuonis excipere, ita vt pars illa terræ sine ornatu plantarum manserit, quod incredibile est, & contra generalitatem illius diuini imperij: vel dicendum erit, prius Deum plantasse illum locum generali modo, & paulo post plantationem illam in aliam maioris pulchritudinis, ammentatis, ac suauitatis transmutasse, quod superfluum est, cum diuina operatio hæc tarda motuina nesciat. De hoc autem loco in sequenti libro ex professo dicturi sumus. Nunc solum aduer-

Suare de opere sex dierum.

to, propter ea, quæ in præcedenti dubio dicta sunt, probabile esse, si homo in innocentia permansisset, in illo loco non fuisse futuras spinas, & tribulos, neque similes herbas, quæ & fructus terræ vtilis impedire solent, & in illo statu nullam vtilitatem possent homini afferre. Et ideo meritò dictum esse homini post peccatū, *Maledicta terra in opere tuo, spinas, & tribulos germinabit tibi.* Nam si homo non peccasset, semper in Paradiso permansisset, in quo terra ferè nullo labore culta, sine impedimento illi fructificaret: propter peccatum autem inde eiectus est in terram, quæ non sine magno labore daret fructus, & spinas, ac tribulos germinaret, quæ & molestiam inferre, & magna ex parte vtilis fructus impedire solent. Et hunc sensum habet maledictio terræ, quam post peccatum Deus homini manifestauit.

Quinta dubitatio est, in quo statu, augmento, seu dispositione creauerit DEVS singulas plantas, id est, an creauerit arbores perfectas, vel tantum inchoatas, & an cum fructibus, vel folijs, aut floribus. Item an produxerit fegetes recenter natas, vel perfectas, & aptas ad messem, vel in aliquo statu medio, & simili modo de cæteris. Aliquibus enim visum est omnes arbores, & plantas fuisse per vniuersum orbem productas in perfecto augmento, & cum fructibus maturis. Quia DEVS perfectas sunt opera. Sed verior sententia est, hoc non oportuisse ita fieri simul in vniuerso orbe, quia neque ad ornatum orbis id erat necessarium, nam potius miram quadam varietate decorari poterat, (vt statim dicam) neque etiam ad perfectionem diuini operis spectabat: nam hæc perfectio sapientius in proportionem magis, quam in æqualitatem consistit. Neque etiam erat necessarium ad sustentationem hominis, vel animalium, quæ quinto, & sexto die creanda erat, quia in singulis speciebus pauca indiuidua producenda erant: ideoque tot fructibus simul creatis non indigebant. Ac denique illa æqualitas non erat proportionata omnibus regionibus, & climatibus vniuersi. Vnde obseruandum est, in eodem momento, in quo fuit mundus consummatus, cœpisse etiam in terra illas temporum varietates, quas in verè, æstu, autumno, & hyeme experimur. Nam hæc varietas fit per motus cœlorum; qui motus in primo & quarto die facti sunt. Varietas autem illorum temporum in diuersis regionibus inceptit, quia forsasse tempus illud respectu habito ad hoc hemisphærium fuit verè, respectu alterius fuit autumnus, & in vna parte fuit hyems, in alia verò æstas, sicut nunc etiam contingit: est enim eadem ratio, & proportio.

Hoc ergo posito dicendum est, in omni loco terræ fuisse plantas productas in statu perfecto singulis regionibus accommodato pro illo tempore anni, in quo talis regio terræ facta est, atque esse incepit. Atque ita vbi erat hyems, plantæ habuerunt illam perfectam, quam in hyeme naturaliter habere possunt, & simili modo de cæteris tribus temporibus anni. Quod si velimus etiam in singulis distinguere principium, medium, & finem, eadem proportio in eis seruanda est. Nam, verbi gratiā, in principio veris solent arbores florere, postea frondere, deinde fructus emittere, & sic consequenter. In diuersis ergo regionibus, vel prouincijs, prout hanc temporum varietatem participare cœperunt, cum simili varietate arbores, & plantæ perfectionem habuerunt. Vnde fit, vt illam perfectionem, quam arbores in qualibet parte anni in eadem terra conferuant, simul habuerint hoc die omnes arbores, vbiq; productæ. Qualis est, verbi gratiā, perfecta magnitudo, seu augmentum, quia cum illa perfectio non minuiatur, neque augeatur propter temporum anni varietatem;

Si Adam nō peccasset in paradiso, nō essent noxia vegetabilia.

15
Quæstio in quo statu produxerit Deus vegetabilia.

Resoluitur putantes esse vbiq; productas perfectas.

Notatio pro veriori sententia.

16
Statuitur vbi sententia.

rem, potuit commodè, & connaturaliter omnibus arboribus ubique productis simul tribui: & ideo ad perfectionem operis Dei pertinuit, ut ita fieret. At verò quia flores, folia, fructus, & eorum maturitas distinctam eorum temporum qualitatem requirunt, ideo in his varietas cum debita proportionem servata est: & in hoc magis est sapientia, potentia & perfectio divini operis manifestata. Ita docuerunt inter alios Pererius in fine operis 3. diei, & Molin. de opere sex dierum, disp. 12. & 14. Fundamentum autem non est aliud, nisi quod exponendo rem ipsam indicatum est. Atque hinc de Paradiso terrestri constat ex cap. 3. Genesis, statim in principio habuisse fructus maturos, nam de vno illorum, tulit Eva. & comedit, & dedit viro suo. qui comedit itemque fuisse tunc folia ficus, ex quibus Adam, & Eva fecerunt sibi perizomata. Inde tamen colligendum non est, in eodem statu creatas fuisse ubique omnes arbores: sed colligendum potius est, in ea regione, seu loco Paradisi tempus fuisse idoneum, ut in eo arbores, & folia, & fructus maturos, & omnem aliam similem perfectionem connaturaliter habere possent.

Fundamentum eius unde habetur.

Applicatur data resolutio plantis paradisi.

17. Dubium in eisdem.

Exponitur sensus dubij.

Qui hinc inde sentiant vide etiam Controversias 8. phyc. c. 2. q. 3. a. 2. Clavium in c. 2. phyc. 16.

Autoris indicium.

18. 6. Quæstio ac pariter negans motum.

Occasione vero huius puncti tractant hoc loco auctores, præsertim duo allegati, aliud de tempore anni, in quo productus est mundus, an scilicet, in æquinoctio vernali, vel in autumnali, vel in neutro, sed in æstate, v. g. Cum autem dictum sit, hæc omnia tempora simul cum mundo in diversis eius partibus incepisse, non potest dicta quæstio habere locum, nisi habito respectu ad certam terræ partem, seu regionem. Et quoniam in superioribus dictum est, Deum in creatione mundi, & à principio eius ad hoc nostrum hemispharium, & in eo ad eum locum, in quo & Paradisus erat futurus, & homo creandus, respectum habuisse: ideo per comparisonem ad illam terræ partem dicta quæstio tractatur. In qua prædicti auctores contraria sentiunt, nam Pererius vult creatum esse mundum in æquinoctio autumnali, Molina verò in vernali, vel prope illud, seu in veris initio. Fundamenta utriusque partis, in ipsis legi possunt, nunc enim cōtrouersiam hanc latius expendere non decreui: tū quia præfati instituto non est necessaria: tum etiam, quia vix aliquid addere possum his quæ prædicti auctores eruditè tractant: tum denique quia neutra pars firmum habet fundamentum. In re tamen dubia, & quæ mera ratione definiri non potest, sententia, quæ asserit, mundum fuisse creatum in æquinoctio vernali, præferenda videtur. Tum quia Patres communiter illam sequuntur: tum etiam quia est magis consentanea rationi, his suppositis, quæ de Paradiso terrestri Scriptura narrat. Coniecturæ autem, quæ ex alijs locis Scripturæ pro utraque parte sumuntur, facilem resolutionem habent, ut in eisdem auctoribus videri potest.

Sexta dubitatio est, an mineralia, seu metalla, quæ in visceribus terræ inveniuntur, fuerint hoc die facta. Et ratio dubitandi est, quia Moyses neque illa in particulari numerat inter res hoc die productas: neque etiam sub generali nomine plantarum, illa comprehendere potuit, quia non sunt plantæ, neque vitam habent vegetatiuam. Accedit, quod ista non pertinent ad ornatum terræ, hoc autem die tantum facta sunt, quæ terræ superficiem ornant. Denique hæc mixta non est necesse fieri per propagationem, neque per feminalem rationem, sed sufficienter fieri possunt ex materia elementari, seu mixture elementorum cum Solis, & astrorum efficientia: ergo non fuit necessarium immediatè produci ab auctore nature. Sic enim antea dicebamus, plantas, seu herbas imperfectas, quæ absque semine generantur actione Solis, non fuisse in principio immediatè à Deo pro-

ductas, idemque inferius dicemus de animalibus, quæ ex putrefactione generantur. Ergo maiori ratione necessarium non fuit, hæc metalla immediatè à Deo produci.

In contrarium verò est. Primo quod hæc metalla ad mundi decorem, & perfectionem suo modo pertinent: ergo debuerunt simul fieri cum mundo ab illius auctore. Secundo quia, quod Moyses illorum mentionem non faciat, nullum argumentum est, quod non fuerint facta, quia Moyses non omnia expresse narravit, sed ea, quæ præcipua sunt, & conspicua hominibus: hæc autem occulta sunt. Et præterea adeo sunt terræ admixta, ut ab illa difficulter distinguantur. Quas duas rationes, ob quas hæc à Moyse fuerint omissa, tradit D. Thomas quæst. 69. artic. 2. ad 3. Non tamen distincte declarat, an fuerint actu producta, videtur autem id supponere. Et cum imitatur Pererius. Molina vero disput. 11. simpliciter affirmat, ita credendum esse. Additque hæc fuisse facta hoc die ante plantas, quando Deus vniuersam terram (ut ita dicam) commonebat, ut locum aquis præpararet, quod est probabile iuxta ea, quæ supra diximus. Facile tamen defendi posset, tantum fuisse facta in potentia: nam hoc etiam superiores rationes probabiliter suadent: neque negari potest, quin saltem hoc modo facta fuerint. De quo videri possunt Conimbricenses in Meteoris tractat. 11. capite secundo. Omnibus vero pensatis probabilibus apparet, hæc omnia à principio fuisse actu producta. Vnde non multo post in vsum hominum venerunt, vt Gen. 4. legitur.

CAPVT VIII.

Quomodo sol, & luna, cæteriq. planeta & stella, quarto die producta fuerint.

Opus quarti diei his verbis Genes. primo narratur, Dixit autem Deus fiant luminaria in firmamento celi, & diuidant diem, ac noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos, ut luceant in firmamento celi, & illuminent terram, &c. Quæ verba, suppositis, quæ hæcenus diximus, magnam habent difficultatem. Quia ex vna parte nisi his verbis fiat, significare videntur, Deum hoc die produxisse solem, & lunam, & astra simpliciter, & quoad substantiam eorum, quia illa omnia sunt res substantiales substantia autem non dicitur fieri simpliciter, nisi quando substantialiter producit. Ergo cum Scriptura dicat, Deum præcepisse, ut luminaria fierent, & ita factum esse: iterum dicat, Fecitque Deus duo luminaria magna, & stellæ. Videtur satis aperte significare, hæc omnia fuisse hoc die substantialiter producta. Nam (ut sæpe dixi) Scripturæ verba simpliciter, & in sua proprietate accipienda sunt præsertim in historica narratione. In contrarium verò est, quia multa sunt à nobis in superioribus dicta, quæ cum hac simplici intelligentia subsistere non possunt. Nam in primis diximus, omnes celos in principio, & (ut ita dicam) ante omnem diem fuisse creatos, & consequenter fuisse integros, & perfectos, omnibusque partibus suis constantes: sed omnia astra cum sole etiam, & luna sunt partes orbium celestium, & eiusdem ordinis, seu incorruptibilis nature: ergo simul cum orbibus creata sunt. Probatur consequentia: tum quia alias celi non fuissent in principio integri: tum etiam, quia alias loca illa, quæ astra in celis occupant, seu replent, aut fuissent vacua his tribus diebus, aut essent ibi alia corpora, quæ inde fuerint hoc die expulsa, vel per annihilationem, vel per mutationem localem, vel per conuersionem in astra. Quæ omnia vel sine inconuenienti, vel sine aliquo miraculo, aut præternaturali

ternaturali opere cogitari non possunt. Et ita vel repugnant incorruptibilitati calorum, vel regulæ ab Augustino traditæ, & à nobis sæpe repetitæ, quod in hoc opere primæ creationis non quid De^o possit, sed quid naturæ conveniat, cogitandum est, ac subinde non esse multiplicanda miracula, nisi ubi manifestè fuerint reuelata. Et augetur hæc difficultas, quia etiam diximus, lucem primi diei fuisse lucem solis, id est, à sole ipso procedentem, ac proinde iam tunc solem fuisse, quod est ergo luminare maius, quod hoc die factum dicitur, aut quod luminare minus, cum etiam luna in primo die deesse non potuerit, & consequenter à sole etiam illuminata fuerit? Tandem hæc difficultas etiam habet locum in sententia, quæ assertit, firmamentum factum secundo die fuisse cælum stellatum, vel solum, vel simul cum omnibus orbibus planetarum, ut per se manifestum est. Imo in illa sententia est specialis difficultas, quia si verbum fiat, aut fecit, vel factum est, in vno loco de productione substantiali accipitur, cur non in alio? vel si in utroque, quomodo inter se coherent?

Propter hanc difficultatem variæ fuerunt opiniones de proprio effectu, seu termino hoc die productæ, quæ in duas principales classes diuiduntur. Vna est dicentium productionem, de qua agimus, substantialem fuisse. Alia, quod tantum accidentalis mutatio fuerit, & in utraque sunt varij dicendi modi. Prima opinio est, fuisse hoc die producta luminaria per propriam creationem ex nihilo, ac subinde fuisse producta tam quoad materiam, quam formam substantialem. Quæ opinio videtur consequenter loqui, supposita in genere altera sententia, quod fuerint producta quoad substantias suas, quia cum luminaria, & astra sint corpora incorruptibilia, non possunt consentaneè ad suam naturam, nisi per creationem ex nihilo produci. Nihilominus hæc sententia non habet graues assertores, nec probanda est. Quia quæ Deus per propriam creationem ex nihilo produxit, simul creauit, ut habet ecclesiasticum dogma à Theologis receptum. Et ideo sicut post primam creationem nullum Angelum Deus creauit, ita etiam nullum nouum corpus ex nihilo produxit, sed solum animam rationalem, quia fit propter hominem, & per modum humanæ propagationis, ideoque natura sua postulat, & supponit corpus dispositum, in quo fiat.

Secunda opinio est, hoc die fuisse producta luminaria substantialiter ex præiacente materia. Et hanc defendit Molina iudicito opusc. disput. 15. Ad quam probandam supponit, prius astra distinguere specie substantiali ab alijs partibus cælorum in quibus sunt. Quod maxime suadet ex influenza peculiari, quam habent, cum tamen reliquæ partes illa careant. Nam vis influendi est proprietas naturalis, consequens formam. Ergo distincta virtus ad influendum est argumentum diuersæ formæ substantialis, & consequenter essentialis distinctionis. Et certe in sole videtur manifesta distinctio, quia quamuis lux non sit forma substantialis eius, nihilominus est propria passio eius insignis, & singularis, quæ satis indicat substantialem distinctionem solis ab alijs planetis: ergo multo magis eandem distinctionem indicat inter solem, & alias sui orbis partes. Idemque argumentum sumi potest in alijs stellis præter lunam, si verum est habere propriam, & intrinsecam lucem, quam alix partes suorum orbium non habent. Imò etiam lunam aliquam natiuam lucem habere censetur præter lumen, quod à sole recipit, quamuis remissior in illa sit, quam in cæteris stellis: illa vero sufficit ad simile argumentum conficiendū, cum illa qualiscunque lux in alijs partibus orbis lune non inueniatur. Hoc ergo supposito, funda-

Statuer de opere sex dierum.

tur ita sententia, quia luminaria, & stelle non habuerunt ante hunc diem quartum proprias formas substantiales: ergo receperunt illas hoc die, & non per creationem, quia non sunt spirituales, nec per concreationem cum materia, quia nulla propria creatio rei corporalis hoc die facta est: ergo per educationem ex potentia materiæ. Consequentia sunt clara, & minor etiam probata est. Maior autem probari potest, quia astra ante hunc diem non habuerunt proprias virtutes influendi: ergo nec formas proprias substantiales, aliqui producta fuisset essentia, & substantia sine propria passione, quod miraculosum, & monstruosum fuisset. Quod si interrogetur, ex qua materia educæ fuerint illa partialia forma. Responderetur, fuisse educas ex materia eorundem calorum, quæ in eisdem locis, seu partibus erat expellendo partes formarum, quæ prius in illis erat, & alias introducendo. Quia vero astra densiora sunt cæteris partibus orbium, consequenter necessarium fuit, in eisdem partibus materiam multiplicari. Hoc autem sine noua creatione per rarefactionem aliarum partium factum esse censet Molina.

Hæc opinio est contra D. Thomam, & communem sententiam, & à nobis probari non potest, quia vel supponit, cælum esse naturæ suæ generabile, & corruptibile, vel miraculose supernaturali modo fuisse genitum, & corruptum saltem secundum aliquas partes. Quorum primum valde alienum est à perfectione calorum, & à fine propter quem à Deo creati sunt, ut sæpe dixi. Secundum vero est miraculum, vel supernaturale opus, minime necessarium. Imò, si verum est, omnia corpora cælestia habentia formas substantiales differentes specie habere etiam materias substantialiter distinctas, idem præcedit de illis partibus consequenter erit dicendum. Atque ita vel prius extitisset materia connaturalis astris sine illorum formis, vel postea relicta essent, & perpetuò manerent cum aliena materia, & sibi non connaturali: utrumque autem valde extraordinarium est, & incredibile. Præterea nulla verisimilis ratio asserri potest, ob quam per tot circuitus, ut sic dicam, & substantiales productiones, ac mutationes, tam nobilia corpora luminarium, & stellarum Deus effecerit. Ergo cum Scriptura non cogat ad credendum illum productionis modum, non est cur illum verum esse credamus. Denique quod in opinionem sequentem dicemus, hanc etiam impugnatur. Et ad fundamentum huius sententiæ paulo post respondebimus.

Tertia igitur opinio est, luminaria non esse facta hoc die simpliciter, & absolute quoad substantiam, seu per productionem substantialem sed per accidentalem, quæ tamen præexistenti substantiam per rarefactionem, & condensationem multum transmutauerit. Supponit autem hæc sententia, astra, & luminaria, non differre specie substantiali ab alijs partibus suorum orbium, sed tantum in multitudine materiæ cum maiori eius densitate. Ex qua densitate provenire dicuntur tam illuminatio, quam maior astrarum influenza. Quo supposito dicit, vnumquodque cælum in principio, vel in secundo die creatum fuisse vni forme quoad raritatem in omnibus partibus suis: in hoc verò quarto die partes quasdam Deum condensasse, multiplicando in illis materiæ partes cum suis partialibus formis, aduocando, & quasi attrahendo illas ab alijs partibus, & consequenter cæteras partes rariore efficiendo, quam per creationem facta fuerant. Hanc sententiam refert Molina *suprà*, & quamuis pro illa nullum referat doctorem, nihilominus eam censet probabiliorem cæteris, supposito fundamento de identitate specifica inter astra, & cæteras partes.

Statuitur
in funda-
mentum.

4.
Resistitur
opinio Moli-
na.

Ad eius fun-
damentum.

5.
Opinio
Ex qua sub-
posita ene-
procedat.

2
is, oppo-
n, et

3
part

2

naturam æquè incorruptibilem, & impassibilem habuit: ergo nunquam vis, & facultas eius, & consequenter nec lux eius potuit postea contendere, vel augeri siue intensiùe, siue extensiùe, nisi contra naturam, & per miraculum: quo sanè modo etiam potuisset sol esse ardentior in illis primis sex diebus, quàm postea: ergo sicut hoc miraculum non admittitur, ita neque illud admittendum est.

14.
Quo talem
modo non-
nulli predi-
canti diffi-
cultatem e-
notant.

Propter has fortasse difficultates aliqui totum opus huius diei per recapitulationem intelligendum putant. Aiunt enim, Deum in principio creasse solem, lunam, & stellas, & hoc totum comprehendisse Moysen sub illis verbis, *In principio creauit Deus calum*. Noluisset tamen Moysen statim explicare ornatum, quem celi habebant per solem, lunam, & stellas, priusquam elementorum separationem, & terræ ornatum per plantarum productionem describeret, vel quia res celestes minus notæ nobis sunt, & ideo voluit à notioribus nobis incipere: vel ne homines rudes existimarent, solem & stellas esse creatores plantarum, & aliarum rerum terrestrium, & inde occasionem idololatriæ sumerent. Hanc enim posteriorem rationem narrationis huius operis in quarto die, post Philonem in *lib. de Mundi opificio*, tradunt Basil. Ambrosius, & Beda in *Exaemer.* & Chrysost. *homil. 6.* Nihilominus tamen, ne luminarium, & stellarum creatio sine expressa narratione omitteretur, conuenienter hoc 4. die per recapitulationem explicatam fuisse, vt simul explicarentur fines, propter quos hæc luminaria facta fuerant. Hanc sententiam attingit Eugubius in *Cosmopoeia*, & Catherinus in *Gen.* & eandem refert Vatablus *Gen. 1.* & non recitat, & similiter Ludouicus Ystella *Genesis 1. n. 51.* eam approbare videtur, in sequentibus verò numeris cum opinione ex D. Thom. supra recitata illam conciliat.

15.
Quo sensu
improbabi-
liter loquan-
tur predi-
cantes
auctores

Si hæc opinio omnia verba, quibus opus huius diei explicatur, per recapitulationem interpretetur, ita vt per illa solum explicetur, quod antea iam factum erat, & nihil speciale hoc die de nouo factum referat, improbabili mihi videtur, & nullo modo sustineri posse. Primò quia magnam vim infert Scripturæ, quæ eodem modo narrat opus huius diei, sicut aliorum, dicens, in eo operatum esse Deum, & vidisse, bonum esse, quod fecerat, & factum esse vespere, & mane diem quartum, quæ omnia frustra dicerentur, si nihil de nouo Deus in toto hoc die operatus esset. Deinde in *cap. 2.* & in multis alijs locis Scripturæ dicitur Deus sex diebus operatus esse mundum, & die septimo requiescentem ab vniuerso opere. At verò si in quarto die nihil effecisset, profecto non sex, sed quinque diebus fuisset operatus, & in hoc die ab omni opere cessasset. Est ergo interpretatio illa multum repugnans Scripturis. Denique etiam est contra Patres & expositores, omnes enim in hoc conueniunt, quod aliquod peculiare opus huic diei assignant ad aëtheris productionem, vel ornatum pertinens, etiam si in modo illud explicandi inter se differant. At verò si dicta sententia solum intelligat aliqua verba dicta esse à Moysè per recapitulationem, vt commodius narraret, & texeret historiam operis in hoc die facti, sic est probabilis sententia, sicut in simili diximus in opere primi diei, quauis absolute non sit necessaria, vt ex dicendis in sequenti constabit.

Quo autem
loquantur
probabiliter.

16.
Auctoribus
bimembris
resolutio in
prædicta
& difficultate.

Dico ergo in hoc die solum tribuisse Deum omnibus coelis planetarum, & octauæ sphaeræ (supponimus enim non esse primum mobile) proprios motus, quibus ab Occidente in Oriens mouentur, & per illos conculisse astris omnia, quæ de ipsis hoc die narrantur, etiam si nec nouas qualitates, nec maiorem intentionem in eis, quas habebant, eis addiderit. Prior pars affirmatiua quod in

hoc die acceperint celi stellati motus proprios, expressa est D. Thomæ in *dicta q. 70. art. 2. ad 3.* Etiam dixerat *q. 67. art. 4. ad 3.* & est opinio communis, sequitur Burgen. *Gen. 1.* & alij. Et suaderi potest, nihil aliud apparere, ratione cuius dici potuerint sphaera, seu luminaria facta esse hoc die etiam accidentaliter, & secundum quid, vt videntur probare, quæ hæcenus diximus. Motus autem vniuersi proprius optimè potuit hoc die singulis addi, neque in eo illa incommoda inueniuntur, quæ in alijs notauimus: ergo nihil verisimilius dici potest, quàm quod sphaera luminarium, & stellarum hoc die suos motus receperint. Dices, etiam hi motus sunt proprietates naturales debita his coelis: ergo etiam est inconueniens, quod primis diebus illis caruerint. Præsertim quia hic effectus non magis narratur factus in hoc die, quàm in precedentibus. Respondeo ad priorem partem, in primis huius motum non esse naturalem ab intrinseco principio actiuo, à quo naturaliter fluat, sicut sunt alie proprietates, sed ab intrinseco motore, seu intelligentia fit, vt habet communis, & vera sententia. In hoc ergo est magnum discrimen inter motum, & alias proprietates, ratione cuius cessat omne miraculum, etiam si talis motus simul cum mobili non inceperit. Fitque hoc facilius secundum opinionem, quam probabilioris reputo, quod illi motus non sunt connaturales his coelis tanquam eis debiti, vel propter perfectionem propriam, vel propter peculiarem appetitum, quem celi ad illos habebant etiam secundum potentiam passiuam, quia neque tales motus suis mobilibus aliquid augmentum perfectionis per se conferunt, neque ad illud acquirendum tendunt. Et ideo respectu illorum nec monstruosum, nec præternaturale fuit aliquo tempore his motibus carere. Sunt ergo illi motus naturales respectu vniuersalis naturæ, seu respectu ordinis totius vniuersi, & consequenter sunt etiam consentanei naturali inclinationi, quam celi habent ad fluendum, & se comunicandum, quantum naturaliter possunt. At verò habito respectu ad commune bonum vniuersi conuenientissimè isti motus hoc die inceperunt, & fieri antea non oportebat, vt statim explicabimus. Nec per illam dilationem aliqua violentia dictis coelis facta est, quia licet agenti naturali debita sit actio postis omnibus requisitis ad agendum: non tamen est ei debitum, vt semper habeat omnia requisita ad agendum, vel ad omnem modum agendi, hic autem motus solum requiritur in celo, vel ad agendum, vel ad peculiarem agendi modum: & ideo licet non semper datus fuerit, nulla vis facta est coelis.

Ad alteram verò partem de narratione Scripturæ negatur assumptum, & retorquemus argumentum: nam conferre his coelis proprios motus fuit vnum ex operibus Dei maxime necessarijs ad vniuersi ornamentum, pulchritudinem, & utilitatem: ergo debuit in aliquo istorum dierum fieri, & narrari, sed in primis tribus diebus factum non est, neque in verbis istorum dierum aliqua significatio talis operis inuenitur, vt in dicto argumento sumitur, & nos libenter admittimus tanquam sufficienter probatum in his, quæ de operibus istorum dierum dicta sunt. Idemque de quinto & sexto die tanquam notum relinquimus: superest ergo, vt in hoc die tale opus fuerit factum. Quod etiam ex verbis Scripturæ colligimus, quia ea, quæ hoc die narrantur facta, non nisi interuentu istorum motuum fieri potuerunt, vt paulo post explicabimus. Vnde sicut in superioribus ex eo, quod in primo die sol cepit illuminare mundum cum distinctione diei, & noctis, recte intulimus, motum

tum primi mobilis illo die incepisse, ita in presenti die, quia in ea facta est peculiaris diuisione temporum, dierum, & annorum, quae per hos motus coelorum sit, inde recte colligimus, hos motus in hoc ipso die incepisse. Denique comprobatur hoc ex ratione, propter quam conueniens fuit hoc opus fieri hoc die, & non antea: neque etiam amplius differri. Nam hi motus proprii coelorum praecipue inducti sunt ab auctore naturae, ut sol, & planetae conuenienti modo diuersis partibus vniuersi, in distinctis temporibus, & ad conseruationem munerum, & ad fructus terrae producendos applicarentur, quod per hos motus sit, ut Philosophi, & experientia docent. At verò ante hunc diem quartum nondum erat terra aquis discooperata, nec fructificare coeperat, imò nec ad fructus ferendos fuerat disposita, nec aquis cooperta peculiares influentias coelorum recipere poterat. Et ideo ante hunc diem proprii motus coelorum, nec necessarij fuerunt, nec opportuni. Postquam autem in fine tertij diei terra, quae iam apparuerat, herbis, & plantis ornata fuit, coepit huiusmodi influentij coelorum indigere: ideo conuenientissimo ordine, ac providentia post opus tertij diei hunc motum coelorum statim in die quarto Deus adiunxit. Et hac existimo esse propriam, & literalem rationem huius ordinis. Quamvis aliam spiritualem Patres addere soleant, scilicet id fecisse Deum, ut ostenderet solem, lunam, & stellae, non propter se, sed propter hominis utilitatem factas fuisse, ut viderelicet in Leone Papa serm. 2. & 7. de Natiu. & in alijs super Gen. Sic ergo sufficiens probata relinquitur pars affirmans hunc motum hoc die fuisse factum.

Altera verò pars exclusiua ex dictis probata relinquitur, quia nulla perfectio intrinseca Soli, aut stellis hoc die addi potuit praeter motum, qui qualitas, vel qualitatis augmentum, quia neque in substantia, neque in quantitate, vel intrinseco modo quantitatis illud accipere poterunt, ut probauimus, sed ostensum etiam est, secundum qualitatem non potuisse intrinsece perfici: ergo nihil aliud eis addi potuit praeter proprios motus, nam communem iam habebant. Loquor autem semper de intrinseca perfectione qualitatis, aut virtutis actiuae, quia latius loquendo de quadam extrinseca perfectione, concedi potest factam esse astris nonnullam perfectionis additionem: illa autem qualiscunque sit, solum caelestibus corporibus accreuit, quatenus ex praedictis motibus resultauit. Declaratur breuiter, quia duobus modis potest aliqua perfectio dici extrinseca, qui duobus alijs modis perfectionis intrinsecae respondent. Rigorose enim dicitur perfectio intrinseca, quae non solum inhæret, sed etiam ab intrinseco manat, vel ratione alicuius principij intrinseci rei conuenit. Et in hoc sensu loquimur, cum dicimus, nullam perfectionem intrinsecam esse caelis additam, nam in hoc sensu procedunt rationes factae. Alio verò modo omnis perfectio, quae subiecto inhæret, & illud perficit, dici potest intrinseca, quamvis nullo modo à principio intrinseco proueniat, sed ab extrinseco agente, sicut est lumen in aere: & hæc ipsa perfectio, quatenus ab extrinseco agente prouenit, dici solet extrinseca secundum illum respectum, & ita constituitur primus gradus, seu modus extrinsecae perfectionis. Alius verò est, quando perfectio nec manat ab intrinseco, nec inhæret rei, sed alio modo magis extrinseco illic coniungitur, ut illam adiuet, aut confortet, qualis dici potest societas amicorum, vel aliquid simile. Dico ergo his duobus modis potuisse aliquam perfectionem extrinsecam accrescere astris ex proprijs ipsorum motibus. Quia ex his motibus resultant diuersi aspectus, seu coniunctiones planetarum inter se, vel etiam respectu stellarum fixarum octauae sphaerae. Quatenus ratione illorum motuum interdum viciniore, seu propinquiores inter se sunt, interdum verò magis distant. Ex quibus varijs coniunctionibus duo in astris ipsis resultant. Vnum est, ut quodammodo inuicem confortentur, iuuentur, seu determinentur ad hos, vel illos effectus producendos. Et hinc oriuntur variae influentiae astrorum in hæc inferiora. Et hanc voco perfectionem omnino extrinsecam, & ut ita dicam, per iuxta positionem, quae ex his motibus in astra redundauit. Aliud est, quia ratione horum motuum fortasse inter ipsam & astra resultat aliqua actio, quae vnum aliud perficit, influendo in illo qualitatem ipsi inherenterem, & iuantem ad aliquem effectum producendum, vel ad eundem faciliorem, seu meliorem modo efficiendum. Quod in planetis quoad participationem luminis à sole euidentius conspicitur, nam quo magis Soli appropinquant, ab illo magis illuminantur. Et fortasse in alijs qualitibus, & influentij nobis oculis, similem communicationem, & actionem inter se habent. Nam huiusmodi communicatio non est per alterationem corruptiuam, sed potius perfectiuam, & ideo à coelorum incorruptibilitate, seu impassibilitate aliena non est.

Iuxta hunc ergo modum etiam fieri potuit hoc die in stellis aliquod perfectionis augmentum extrinsecum quoad causam, & quoad inherenteriam intrinsecam. Solum tamen fieri potuit, quatenus ex proprijs astrorum motibus modo explicato resultauit. Nam enim possunt astra naturali modo aliunde extrinsecas qualitates recipere, quam ex actione ipsorum inter se, quia inferiora corpora, seu elementa non possunt qualitatem aliquam caelis imprimere, neque etiam Angeli illam virtutem habent, ut nunc suppono. Deus autem, licet nouas qualitates in caelis possit efficere, quae illis secundum naturae ordinem debita non sint: nihilominus secundum ordinariam legem naturalem id non facit, quia solum operatur concurrente cum causis secundis. Altior verò perfectio coelorum pro statu gloriae, consummatio mundi cursus, reseruatur. Et fortasse caelo Empyreo simile perfectionem iam Deus addidit, quod si ita est, simul cum illo caelo tota huiusmodi perfectio concreta est, iuxta ea, quae de illo caelo in superioribus diximus. At verò in hoc quarto die non est verisimile, aliquam inherenterem perfectionem additam esse astris sola voluntate, ac virtute diuina, quae sit illis naturalis, & intrinseca primo modo, sed ab extrinseco agente tantum proueniens. Quia, ut dixi, hic modus agendi Dei non est secundum ordinariam naturae modum, neque ad vniuersalem, & communem influentiam Dei pertinet, & ideo non est sine maiori fundamento asserendus.

Dicere autem quis posset, quamvis stellae ab intrinseco non habeant aliquas qualitates, ac virtutes, neque illis sint debita secundum proprias, & dictas particulares naturas: nihilominus propter vniuersalem naturam illis infundi potuisse, id quod hoc quarto die factum esse, ut haberent astra omnem necessariam virtutem ad influenda in hæc inferiora. Sed respondemus, si supponatur astra esse adeo imperfecta, ut ab intrinseca natura, & per murgam communicationem non possint habere omnem influentiam huic inferiori mundo necessariam, & sufficientem: rectè quidem, & consequenter dici, Deum illis eam virtutem addidisse, & suppleuisse, ut per astra tanquam per causas secundas vniuersales postea operaretur. Veruntamen, etiam hoc concesso, non video, quo fundamento dicatur contulisse Deum illas virtutes in hoc quarto die, magis quam in principio, quia ex tota narratione huius quarti diei id colligi non potest. Addo verò sine fundamento dici, astra creata esse

19.

Qui modus perfectionis intrinsecae addi potuit caelo die 4.

20.

Instantia contra supra dicta.

Expositio

esse adeo imperfecta, ut non possint ab intrinseco habere virtutem requisita ad omnes influentias huic inferiori mundo opportunas, & necessarias. Vnde nos è contrario dicimus potuisse Deum producere planetas, seu stellas tantæ perfectionis essentialis, ut ab illa dimanent omnes virtutes ad dictam influentiam sufficientes. Quis enim hoc diuinæ omnipotentiae neget? At hic modus condendi vniuersum, & principales eius causas naturales, nobilior & excellentior est: ergo credendum potius est, ita fuisse astra à principio condita, & postea non aliud virtutis augmentum præter illud, quod diximus, accepisse. Nec, ut opinor, de alio genere augmenti Diuus Thomas loquutus est, neque de alia determinatione virtutis, præter eam, quæ ex diuersis aspectibus, coniunctionibus, vel oppositionibus astrorum resultat, quia nec verba eius in prioribus locis alium sensum postulant, & in posterioribus locis allegatis ita videtur tacite suam mentem explicare.

Explicatur
D. Thom.
allatus in
num. II.

CAPVT IX.

Quomodo per solos motus proprios celorum sufficienter explicentur omnia, quæ hoc die facta narrantur.

1.
Expendun-
tur verba
Scripturæ
pro difficul-
tate cap.
præced. in
num. I. ac
primum il-
la, Dixit
Deus, fiant
luminaria.
Responsio ex
Vatablo to-
lerabilis.
Non tamen
necessaria.

In hoc capite respondendum est ad difficultatem præcipuam in principio præcedentis capitis propositam, quod distinctius & exactius fiet discurrendo per singula Scripturæ verba. Prima igitur sunt, *Dixit autem Deus, fiant luminaria in firmamento celi*. In quibus, si verbum *fiant* rigore accipiat, pro *fieri* simpliciter, & substantialiter, verbum dixit per recapitulationem accipiendum est, ac si diceretur, *dixerat autem Deus, &c.* atque ita exponit Vatablus ex sententia Hebræorum, dicens, præteritum ibi accipi pro plusquam perfecto, quæ expositio in sensu supra dicto tolerabilis est. Veruntamen ille sensus per recapitulationem etiam in verbis *dixit, vel fiant*, necessarius non est, nam optimè intelligi possunt de effectu, quem Deus in hoc ipso die fieri præcepit. Quia necessarium non est illud intelligere de effectione simpliciter, seu substantiali, quia per frequentia verba determinatur, & limitatur ad accidentalem motionem. Additur enim, *& diuidant diem ac noctem, & sint in signa, & tempora, &c.* Vbi particula *&* per particulam *ut*, explicanda est, quod non est nouum in Scriptura, & in hoc loco obseruauit Oleaster. Et idē sentit Caiet. & sumunt ex verbis Hebræis, quæ ad litteram ita habent, *erunt luminaria in extensione celorum, ad diuidendum diem & noctem, &c.* Vnde vterque notat, non esse hoc quarto die simpliciter facta luminaria, ut sint, sed ad alia munera, quæ per verba prædicta explicantur. Quæ quidem officia sunt à luminariis mediantibus suis motibus, neque ratione illorum munerum alia qualitate, vel perfectione indigebant.

2.
Instantia.
Solutur ex
D. Thom.

Dices, diuisio diei, & noctis non fit per motum proprium Solis, sed per diurnum, & ideo primo die legimus diuissse Deum diem, & noctem: ergo non rectè dicitur, sol factus hoc quarto die quoad hoc munus. Respondetur cum D. Thoma dicta q. 70. art. 2. ad 3. aliter factam esse diuisionem diei, & noctis primo, & quarto die. Nam in primo facta est communi modo, secundum distinctionem solam inter lucem, & tenebras, & illo modo verum est fieri distinctionem illam per motum diurnum cum quadam æqualitate, & vniuersitate. Alio verò modo specialiori fit distinctio inter diem, & noctem cum quadam varietate, & inæqualitate, quatenus aliquando dies sunt maiores noctibus, aliquando minores, quod ex propriis motibus a-

strorum prouenit. Dicit etiam potest, quod indicauit Caietan. in primo die distinctionem diei, & noctis factam esse tanquam inter lucem, & tenebras, hoc autem die factam esse tanquam inter lucem & lucem, quia lux diei est Solis immediata, lux autem noctis est lumen lunæ, & stellarum. Vnde paulo post subditur de luminariis, *ut luceant in firmamento celi, & illuminent terram*. Et iterum: *fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius ut præstet diem, & luminare minus ut præstet noctem, & stellæ*. Nam illud præstet optimè intelligitur quoad illuminationem. Restet ergo intelligitur distinctio illa inter diem, & noctem quoad vtriusque lumen factam esse. Vnde consequenter etiam potest dici facta distinctio quoad virtutem influendi, nam in die Solis influentia efficacior est, in nocte verò lunæ, & stellarum actio magis viger. Quia verò paulo post iterum dicitur, *potest ita esse luminaria, ut luceant super terram, & præstent diem ac noctem, & diuident lucem, ac tenebras*: negari non debet, aut potest, quod D. Thomas dixit, factam esse hoc die speciali modo distinctionem inter lucem, & tenebras, sed hoc supposito, explicatur amplius illa specialis distinctio, quia non solum facta est secundum durationem dierum, ac noctium, sed etiam secundum lucis, & aliarum influentiarum participationem.

Additur verò etiam esse facta luminaria hoc die, *ut sint in signa*. Circa quæ verba multa dicta sunt à Doctoribus propter antiquos errores, qui de signis celorum inuenti sunt, & ineptissime in his verbis fundati. Aliqui verò signa hæc non proprie de signis significantibus, sed de miraculis, & stupendis operibus interpretantur. Hec enim apud Hebræos, & frequenter in Scriptura signa vocantur, ut in Exodo cap. 3. & seq. & Deut. 4. & 7. vnde est illud Psalmi 73. *Signa vestra non vidimus*. Et Eccl. 1. *Immo signa, & immutabilia*, &c. Et per hoc Iudei sæpe à Christo signa petebant, Matth. 12. Ioan. 4. Ipse autē discipulos suos ea facturos promisit & impleuit, ut Marci 16. refertur, & Act. 1. 3. & 4. Hæc tamen significatio non rectè huic loco adaptatur, quia sol, & luna non sunt facta, ut faciant opera prodigiosa, seu miraculosa. Quod si aliquando aliqua prodigia facta sunt circa ipsum solem, & lunam, ut Iosue 10. vel sunt, ut Iosue 10. dicitur, non sunt facta sol, & luna propter talia signa, sed Deus speciali providentia propter alios fines illa circa solem, & lunam operatur. Præterquam quod ipsa non vocantur signa, nisi quatenus diuinam reuelationem, aut iussuonem indicant, vel promissionem confirmant, & ideo talis significatio præsentis operi non rectè adaptatur. Nisi forte quis dicat, ipsum solem, & lunam, & concetum stellarum cum suis ordinatis motibus vocari signa, quia sunt veluti portenta quædam, & diuinam potentiam maximè significant, sicut alibi Propheta regius dixit, *Celi narrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiant firmamentum, &c.* Sed hic sensus licet ut secundarius, & spiritalis tolerari possit, non est tamen literalis sed nimis metaphoricus, ut per se notum est.

Dicuntur ergo astra facta in signa aliquid significantia hominibus, quod ad communem eorum usum, & utilitatem pertineat. Duobus autem modis intelligi potest, astra esse signa, scilicet, vel pura signa, id est, habentia munus significanti, non fundata in causalitate, seu influentia, sed vel in aliqua impositione, vel in aliqua ratione figure, seu imaginis: vel certe dici possunt astra facta esse in signa, quia facta sunt ad influendum, ratione cuius influentia etiam habent, quod significant. Priorem sensum sequutus est Origenes, cuius sententia fuisse dicitur, omnes effectus futuros in astris tanquam in signis cognosci posse, non tantum in causis, sed quia in illis tanquam in imaginibus

nibus omnia descripta sunt. Quam sententiam fuisse hominum non mediocriter doctorum, dixit Augustinus lib. 5. de Ciuit. cap. 1. eandemque latè refert ex Origene super Genesim Eusebius lib. 6. de Preparat. euangelica, cap. vlt. ubi formalia verba Origene refert, de quibus non videtur per se dubitari, quanuis nunc in homilijs super Genesim, non inueniantur. Et in homilia super Ieremiam, reprobat quidem Origen. errorem dicentium, stellas esse causas efficientes, quæ omnibus futuris necessitatem imponunt: quod verò sint signa sine causalitate neque affirmat, neque negat. Et ipsemet Euseb. approbando sententiam Origene quoad priorem partem, in qua stellas prædictam causalitatem negat: de altera, in qua illis significationem tribuit, nihil dicit. Eandem sententiam tribuit Seneca, & Plotino Ludouicus Viues in scholijs ad Augusti supra.

Veruntamen hæc sententia, quanuis apertè non incidat in errorem Stoicorum, de fati necessitate, non multum ab illa distat, tum quia secundum rectam consequutionem sine illo subsistere non potest, ut statim dicam, tum etiam quia incidit in alium errorem, quod futura contingentia ab alio quam à Deo certò cognosci possint, quod est erroneum, ut supra de Angelis diximus. Deinde est omnino vana illa sententia, quia illa significatio syderum vel est naturalis, vel ad placitum. Priori modo cogitari non potest in stellis respectu omnium futurorum sine causalitate circa illa, quia hæc significatio non est nisi vel in effectu respectu causæ, vel in causa respectu effectus, sed stellæ non sunt effectus futurorum, ut per se patet: ergo si non sunt causæ, non possunt illa naturaliter significare. Maior, seu sufficientia partitionis probatur, quia inter signum naturale, & signatum, debet esse aliqua naturalis, & necessaria conexio, quæ nulla esse potest nisi causæ, vel effectus. Nam conexio inter relationem, & terminum ad rem non pertinet, ut nunc tanquam clarum suppono. Dices relationem imaginis, seu similitudinis ad hoc posse conferre. Respondet, in primis vanum esse fingere in astris, & stellis hæc formalem representationem omnium futurorum, cum re vera nulla sit, imò nec mente sana cogitari possit. Et deinde talis representatio non fit per propriam relationem prædicamẽtalem similitudinis, vel imaginis, sed per ipsam figuram, vel formam, in qua talis relatio fundari potest, & ideo per huiusmodi representationem imaginis, nisi ratio causæ, vel effectus illi adiungatur, cognosci non potest an res representata sit, fuerit, vel futura sit: ergo, etiam si fingendi tales imagines in celis licentia detur, non poterunt esse signa naturalia futurorum, ut futura sunt.

Quod si hæc significatio dicatur esse ad placitum, non minus facillè tanquam vana refelletur. Quia illa significatio ad placitum, solum esse posset ex impositione Dei, quia nullus alius cognoscit omnia futura, præsertim contingentia, neque aliqua creatura tantam in vniuerso auctoritatem habet, ut talia signa instituere potuerit. Nullus autem potest cum fundamento dicere, Deum talia signa imposuisse. Vbi enim Deus hoc reuelauit? Aut quis sine reuelatione posset talis impositionis habere notitiam? Vel quis erit vsus talis significationis, si impositio illius nemini reuelata est? Cum ergo sit certum, Deum huiusmodi significatione, vel impositionem hominibus non reuelasse, vana, & ridicula est talium signorum assertio. Responderi potest ex Origene apud Eusebium, hanc significationem non hominibus sed Angelis notam esse, & per illos hominibus aliquibus non integrè, sed ex parte innotuisse. At isti non hoc somniant, vel crediderunt, nisi à malis angelis illius ita senserunt. Vnde quantum erroris est in adhibenda fide da-

monijs, & in vtendo eorum consorgio, & confabulatione, tantum erroris, & vanitatis est in illa responsione. Et præterea repugnat ille error Scripturis dicentibus, solum Deum omnia futura cognoscere. Dicit fortasse aliquis, per hoc non excludi, quin per diuinam reuelationem Angeli ea cognoscere potuerint. Respondetur, vanum esse, & erroneum hanc notitiam per reuelationem factam in talibus signis omnibus Angelis, & de omnibus futuris ascribere. Alioquin hæc scientia omnibus Angelis quasi ordinaria lege conueniret, quod planè repugnat modo loquendi Scripturarum. Ac denique quod ad verba Genesim attinet, cum ibi dicitur, *vi sint in signa*, sermo est respectu hominum, non Angelorum, & de signis naturalibus, non de supernaturalibus. Vnde rectè dicit Augustinus libro 2. Gen. ad liter. cap. 14. *Cum dicit de syderibus, vi sint in signa, non illa dicit, quæ obseruare vanitate est, sed vique vtilia, & huius vitæ vsibus necessaria.*

Et hinc facillè etiam refutatur error antiquorum Gentilium, & hæreticorum, qui hanc significationem in causalitate fundatam stellis tribuerunt respectu omnium euentuum futurorum, etiam illorum, quæ à voluntate humana, vel angelica pendent. Nam hic error, & libertati arbitrij, & immaterialitati humane voluntatis repugnat, quia non possunt corpora in spiritibus agere, nec voluntatem libertate sua priuare. De qua re in locis alijs ex professo tractatur, & ideo hic adnotare sufficit, hunc errorem damnatum esse à Leone Papa Epist. 91. alijs 93. ad Turium, cap. 11. & in Concil. Bracharensi 1. cap. 9. & impugnari latè ab Origene, & Eusebio supra, & Augusti. dicto lib. 5. de Ciuit. & D. Thoma in opuscul. 26. de Iudicijs, seu iudicijs astrorum, & multis alijs, qui contra Fatum scripserunt. Quocirca Verum quidem est significationem luminarium fundatam esse in causalitate, ut tradit D. Thomas dicta q. 70. art. 2. ad 2. Vbi etiam aduertit, non ideo esse dicta signa, quia non sint causæ, nam significatio non excludit causalitatem, sed potius interdum in ea fundatur, sed dicta (inquit) sunt potius signa, quam causæ, ut occasio idololatris tolleretur. Hinc tamen optimè concluditur, astra non esse signa omnium futurorum, sed illorum quos facere possunt, quosque cursu suo naturaliter, & ordinariè efficiunt. Et quia istorum effectuum varietas ex proprijs motibus celorum, & ex diuersis aspectibus, & coniunctionibus astrorum, quæ per eosdem motus sunt, oriuntur: ideo ratione eorundem motuum dictum est, luminaria facta esse, *ut sint in signa*, ut Augustinus & D. Thomas supra notarunt. Et hoc modo significatio illa ad hominum vtilitatem ordinata est, quia per illa discernunt homines opportunitatem negotiorum, vel actionum, quam nautæ obseruant ad nauigandum, & agricolæ ad seminandum, & alij ad cætera negotia præuidendo temporum qualitates, ut pluuia, aut serenitatis, frigoris, aut caloris &c.

Ex quibus facillè exponitur, quo sensu dicantur astra hoc die non solum in signa, sed etiam in tempora. Istæ enim duæ particule possunt facillè ad idem referri, ita ut posterior priorẽ exponat, nam in tempora astra facta sunt in signa diuersorum temporum, non solum quoad moras, sed etiam quoad qualitates eorum, nam signant tempus æstatis, hyemis, &c. Ita ferè exponit Augustinus dicto li. 2. de Gen. contr. Manich. c. 14. Et in Imperfecto c. 13. & li. 1. de Gen. contra Manich. c. 13. & 14. & idem sensit Chrysost. homil. 4. & Basil. homil. 6. in Gen. & Hugo de S. Victore Annotationib. in Gen. cap. 7. & ibi alij, quos Lypomanus in Catena refert, nec dissentit D. Thomas supra. Possunt verò illæ duæ particule etiam ad diuersa referri, nam astra signant va-

Replica diluitur.

7. Refellitur præterea significatio astrorum quæ fundatur in ipsorum causalitate, seu influxu.

8. Exponitur 3. loco dictio.

rios effectus suos, ut dictum est, constituunt autem vicissitudines temporum æstatis, hyemis, &c. & ideo specialiter dicuntur facta, ut sint in tempora. Omitto expositionem dicentium, per tempora intelligi illa, quæ festis, & solemnitatibus deputantur, quia alienam ab hoc loco censeo. Additur verò, & dies, & annos, quos *visi* ate nouimus (inquit August. supra) qui non fierent, nisi motibus syderum. utique proprijs, sicut de diebus supra explicatum est, & de annis constat, quia per proprium Solis motum constituuntur. Omittuntur autem menses, quia sub annis (ut quidam volunt) comprehenduntur. Nam annus in quadam significatione dicitur integra conuersio propria cuiuscunque planetæ, & quia conuersio lunæ vno mense periclitatur, ideo menses sub annis comprehenduntur. Sed hoc non admodum placet, quia illa acceptio anni, mihi est valde incerta, nec in Scriptura eius fundamentum inuenio. Imò Hebræi menses lunares computabant, iuxta conuersionem lunæ, & ex eis lunares annos conficiebant. Vnde facilius dicitur menses fuisse omisso, quia in anno solari ad placitum hominum diuisi sunt, ob quam rationem etiam horæ sunt prætermittæ.

Explicatur
quarto loco
verba, in
dies & an-
nos.

Menses tunc
prætermittit.

9.
Explicatur
5. loco
verba, duo
luminaria
magna, quæ
de sole &
luna præter-
mittuntur.
Sol maximū
astrorum.

Luna quæ
de causa di-
citur sa-
cundum lu-
minare ma-
gnū.

Causa alte-
ra additur.

10.
In planili-
tudo ne, an
statu alio
sit luna
creata.
D. Thomas
sententia ex
Beda.
Quid Au-
gustinus de
eade re scri-
psit.

Vltimò inquiri solet hoc loco, quo sensu sol & luna duo magna luminaria dicantur inter ea, quæ fecit Deus, quæ occasione de horum, & aliorum astrorum magnitudine posset hoc loco disputari. Sed hoc Astrologis, & Philosophis relinquimus. Ac breuiter dicimus in re quidem ipsa solem fortasse esse absolute maximum inter astra omnia, ut accurate declarat Pererius tom. 1. in fine quartæ diei, & Conimbricenses 2. lib. de celo, cap. 12. q. 1. art. 3. At verò luna absolute non habet secundum magnitudinis locum, ut est constans apud Philosophos, & ideo solum respectu nostri dicitur secundum luminare magnū, utique formaliter (ut ita dicā) seu in lucendo. Quia per diem neque luna, neque aliæ stellæ lucent, propter Solis eminentiam, in nocte verò luna magis, quàm aliæ stellæ nobis lucet, vel propter maiorem propinquitatē, vel propter maiorem densitatem, & aptitudinem, quam ad lucendum habet. Et ita sentit Basil. homil. 6. in Exaemer. & Chrysost. homil. 7. in Genesicque intelligendus est Augustinus lib. 2. de Gen. ad litem. cap. 16. Addi potest, lunam etiam eminere in illis muneribus, ad quæ luminaria hoc die facta esse dicuntur. Nam vel propter maiorem vim illuminandi terram, vel propter alias etiam qualitates sibi connatales maiorem habet influentiam in omnium mistorum generationem, & in corpora humana, quàm cæteri planetæ, præter solem, & ideo inter signa cælestia horum naturalium effectuum, post solem principatum habet. Et ob eandem rationem magis est in tempora, & dies, & annos, quàm reliqui planetæ, utique post solem. Vnde secundum illam etiam menses, & anni à multis nationibus connumerantur, & ad distinguenda tempora in ordine ad plures actiones humanas, præsertim ad opera medicinæ, vel agriculturæ, aut navigationis, augmenta, vel diminutiones lunæ plurimum considerantur. Propter has ergo causas luna dicta est luminare minus, & in secundo gradu post solem collocatur.

Hac denique occasione dubitari hic solet, in quo statu augmenti, vel decrementi luminis luna creata fuerit. Quod attingit D. Thomas dicta q. 70. art. 2. ad 3. vbi probabile censet factam esse plenam, quia illa est perfectio eius dispositio, præsertim ad lucendum in nocte. Quæ fuit sententia Bedæ in Exaemer. & lib. de ratione temporum. Procop. in caput 1. Gen. Damascen. 1. de fide orthod. cap. 7. & Abul. Gen. 1. q. 25. At verò August. lib. 2. Gen. ad litem. cap. 15. probabile censet, factam esse initio sui luminis, quia debuit incipere in principio sui mē-

sis, seu conuersionis suæ secundum motum proprium & respectu nostri. Alioqui non in prima luna, sed in decimaquarta moueri cepisset. Et ad rationem in contrarium virtute responderet, sius primam, siue plenam lunam Deu fecerit, fuisse perfectam. Tandem verò nihil determinat, sed rem indecisam relinquit. Vnde non desuerunt, qui mediam viam tenuerint, dicentes, lunam factam esse in quarta parte sui augmenti, id est, in ea dispositione, quam in septimo die habere solet. Quia tunc oritur supra nostrum horizontem, quando sol occidit, & ita poterat totam noctem illuminare, atque ita statim exequi munus suum per illa verba explicatum, ut præstet nocti, quod facere non potuisset, si in prima luna creata fuisset, & aliunde conuenientius videtur, ut post illud initium non statim descrederet, ut necessarium fuisset, si plena creata esset, sed potius, ut per aliquod dies continue augetur. Sed in hac re liberum est vnicuique, quod voluerit sentire, quia ex Scriptura, vel Patribus nihil habemus, & rationes non multū cogunt.

Superfunt tantum explicanda verba illa, quæ supra cap. 5. num. 14. in hunc locum remissimus, & posuit eas (scilicet stellæ) in firmamento caeli. In quibus duæ statim occurrunt difficultates. Prima est supra posita, quia in opere secundi diei nomine firmamenti aërem exposuimus: quomodo ergo nunc potuerunt stellæ in firmamento poni. Sed ad hoc breuiter dicendum est nomine firmamenti intelligi totam expansionem corporum diaphanorum ab octaua sphaera vsq; ad terram: & ita iuxtalectionem Hebraicam proprie vertitur, posuit stellam extensione colorum. Vnde quia firmamentum sic sumptum plura corpora comprehendit, interdum aliquid ei tribuitur ratione vnius partis, interdum verò ratione alterius: & ita in presenti dicuntur stellæ posite in firmamento, quia sunt posite in superiori parte eius, & denotatum est, omnes stellæ esse sub primo mobili. Quæ expositio communiter recepta est, ut videre licet in Lypomano, Cæterano, Perer. & alijs.

Alterā difficultas est circa verba, posuit eas in firmamento, nam videtur significare, prius fuisse firmamentum, & postea Deum stellæ in illo posuisse. Respondemus tamen, non esse existimandum, posuisse Deum stellæ in celo, tanquam in subiecto proprio, aut tanquam in loco extrinseco, sed tanquam partes in toto, cui vniuntur, & cum quo locum habent. Sicut ergo partes ponuntur in toto non præexistente, sed quando ipsum producit, ita Deus tunc posuit stellæ in firmamento, quando cælum illis constans & compositum creauit, & ita in principio sui operis illas posuit. Hoc autem quarto die, vel illud per capitulationem repetitur, ut aliquid addatur, vel dicuntur hodie stellæ posite in firmamento, non simpliciter, sed ut luceant super terram. Nam antea super aquas lucebant hoc autem die, cum iam terra esset aquis discooperata, super illam coeperunt lucere, non vnicuique, sed determinato modo, & cum certa varietate, & influentia, ut explicatum est.

CAPVT X.

De animalium ratione carentium productione quinto, & sexto die facta.

IN quinto die duo ab auctore nature facta narrantur, scilicet, pisces maris, & volatilia cæli, id est, aeris. Verba sunt: Producat aqua reptile anime viuens, & volatile super terram sub firmamento caeli, &c. In sexto item die prius brutorum creatio refertur his verbis: Dixit quoque Deus, producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum

secundum species suas, factumque sit, & postea hominis creatio describitur, quæ propter suam dignitatem specialem disputationem postulat, & ideo illam in sequentem librum reservamus. At vero de cæteris animantibus, quia secundum quandam proportionem, communem doctrinam habent, hic dicemus. Quod breuiter expediri poterit ferè applicando ea, quæ de vegetabilibus dicta sunt, & in fine graue quoddam dubium explicando.

Primo ergo nobis certum sit, hæc animantia non in virtute tantum, aut in semine, sed actu, & in seipsum facta fuisse his diebus, in quibus facta narrantur. Quamquam Augustinus libr. 3. Gen. ad liter. cap. 5. in sua perflens sententia, contrarium sentire videatur. Et probatur primò ex proprietate verborum, eorumque vniuersitate. *Dixit Deus, fiat, & factum est.* Quæ in rigore eius rei, quæ fieri dicitur, actualem productionem significant, & ita in alijs diebus explicata sunt. Secundo ex ipsorum animantium perfectorum natura, quia tota species non potest incipere per naturalem generationem, quia vnumquodque indiuiduum ab alio simili procreatur: & ideo necessario sistendum est in aliquo primo indiuiduo ab alio simili non genito. Neque illud primum ex solo semine generari potuit, quia neque illud semen naturaliter fieri potest, nisi ab animali decedens, neque etiam conservari potest, vel ad factum formandum perducere, nisi in vtero alicuius animalis generantis. Neque etiam talium animantium species, seu primæ earum indiuidua per solas causas vniuersales, solem nimirum, & astra introduci in orbem poterunt, vt etiam in Philosophia contra Auicennam, & alios antiquos Philosophos demonstratur. Ergo necessarium fuit, primæ indiuidua horum animantium immediatè ab auctore naturæ fieri: ergo his diebus facta sunt actu, & in seipsis, nam post hos dies nihil hoc modo Deus procreauit, *regit autem desuper ab omni opere, quod patrat.* Tertio idem probari potest ex illa benedictione quinto die data: *Crescite, & multiplicamini,* nam vim generandi indicant, quæ non nisi rei iam actu productæ conferuntur, vt in capite septimo ponderatum est. Vbi etiam ex creatione hominis hoc confirmamus: neque in hoc noua difficultas occurrat.

Dico secundo, quamuis productio istorum animalium, interdum creatio dicatur, nihilominus non fuit ex nihilo, sed ex præiacente materia, modo tamen proprio auctoris naturæ. Hæc assertio etiam est certa & communis: & prima quidem pars eius constat ex cap. 1. Genes. illis verbis: *creauitque Deus cæle grandia, & omnem animam viuentem,* &c. & ex alijs communibus locis Scripturæ. Secunda vero pars in illis verbis continetur, *producat aqua, producat terra.* Circa quæ verba occurrebant quæstio, an aqua, & terra in hac productione efficientiam habuerint. Veruntamen quod in simili dubio de vegetabilibus diximus, ad cætera viuentia applicandum est, nam Scriptura eodem modo de illis loquitur. Vnde Caietanus sicut in plantis, ita in animalibus docet, efficienter ab aqua vel terra producta esse propter vim verbi, *producat.* Nos tamen dicimus, verbum illud in omnibus significare causalitatem elemento accommodatam ac proximè ex verbis illis optimè probari causalitatem materiale: efficientem vero, nec probari, nec cum ratione posse subsistere, propter superius dicta.

Sic igitur probata relinquitur secunda pars assertionis, nam omnia hæc animalia facta sunt ex præiacente materia, aqua nimirum, vel terra. Ergo non sunt facta per rigorosam creationem, nimirum ex nihilo. Occurrebat autem dubium, vtrum aliqua ex his animalibus facta sint ex aëre,

Suarez de opere sex dierum.

sed illud in fine c. a. n. 13. tractandum relinquimus. Vltima denique pars assertionis in superioribus satis declarata est in plantis, & in præfati eandem rationem habet. Intelligitur enim de productione quoad præuiam alterationem, & organizationem nam hæc non est facta modo ordinario, & communi, nec per moras, quibus naturaliter fieri solet, sed subito, vel mora breuissima, & sine effectiua cooperatione causarum secundarum diuina virtute facta est, & ob eam rem creatio appellatur lato modo, vt & ab ordinaria generatione distinguitur, & vt denotetur fuisse quendam modum productionis auctoris naturæ proprium. Nihilominus tamen substantialis generatio talium viuentium, quæ in instanti facta est, eiusdem speciei fuit, cum simili generatione ordinario modo facta. Nam in se verè productio est per veram educationem de potentia materiæ; prius natura vltimatè dispositæ ad talem formam, diuersitas autem in præuiò modo dispositionis essentialis, seu substantiam mutationis substantialis, quæ in momento fit, non variat, cum de eius essentia non sit. Tandem rectè hinc colligi potest, omnes formas, seu animas istorum animantium quantumuis perfectorum citra hominem ex potentia materiæ educas esse, id enim significant illa verba, *producat aqua, producat terra:* quæ statim distribuantur ad omnes species per illa verba, *animas, reptilia, & bestias terra.* quod rectè notauit Caietan. & Perer. consentit.

Tertio dicendum est, hæc animalia omnia his diebus producta esse, in perfecto itatu in singulis indiuiduis, seu speciebus suis, iuxta vniuersitatem naturam. Hæc assertio communis est: & fundatur in illo principio, quod opera Dei perfecta sunt. Et intelligenda est, ac explicanda eo modo, quo similem de plantis posuimus. Itaq; fuerunt omnia creata integra, & omnibus suis membris perfecta, item in quantitate & magnitudine corporis, ad quam solent huiusmodi animalia in termino augmenti peruenire. Non oportet autem, vt omnia fuerint æqualis magnitudinis, etiam indiuidua eiusdem speciei, nam de distinctis res est manifesta. De prioribus vero licet potuerit Deus ea producere æqualia, vel æquè fortia, aut æquè pulchra, non videtur necessarium, nam vniuersi pulchritudo varietatem aliquam requirit. Quærit autem hic potest, quot indiuidua creauerit Deus in vnaquaque specie in quo non est dubium quin ad minimum, bina facta fuerint, sed est dubium, an fuerint plura. Quod ex alia interrogatione potest pendere, scilicet, an Deus produxerit hæc animalia tantum in vno loco terra, vel per totum orbem. Nam pro vno loco, id est, pro vno regno, vel alio simili bina sufficere potuerunt: pro diuersis autem plura necessaria erant, vt per se clarum est. Et quamuis res incerta sit, hæc posterior pars verisimilior videtur. Sicut de plantis diximus, nam ferè est eadem ratio. Semper tamen incognitum nobis est, quot indiuidua simul produxerit Deus in vniuerso orbe in singulis speciebus horum animalium: hoc ergo relinquendum est diuinæ sapientiæ, cuius consilio, & arbitrio hæc multiplicatio, & distributio facta est. Veruntamen sicut de plantis diximus, ita hic considerari potest ex animalibus quædam melius, seu commodius in quibusdam regionibus, quam in alijs procreari, & intra eandem etiam speciem, quædam esse maiora, vel fortiora: vel alijs huiusmodi qualitatibus affecta in vna regione, quam in alia. Ad hunc ergo modum verisimile est, diuinam sapientiam, proportionem, & varietatem in hac animalium productione obseruasse.

Ex quo etiam intelligi potest, produxisse Deum omnia hæc animalia cum virtute generandi sibi

*Probatio
terra, seu
potius de-
claratio.*

*Assertio 3.
Fidetur, &
conclusionem.*

*Quot indi-
uidua in
qualibet spe-
cie D.
creauit, &
in qua per-
sistens.*

*6.
Cum vi 60.
similia*

merandi sue-
re producta.

similia in generibus, seu speciebus suis. Probat, quia hæc potestas pertinet ad naturalem perfectionem individui, & ad conseruationem speciei necessaria est. Deinde probatur ex illa benedictione, *crecite, & multiplicamini*. Per illam enim benedictionem, nihil aliud significatur, quam virtus, data his viucentibus ad multiplicanda indiuidua, & conseruandam speciem, per multiplicatas generationes. Nec refert, quod animantibus terrestribus, præter hominem, non legatur data huiusmodi benedictio, quia cum data fuit piscibus, & volatilibus virtute, cæteris etiã brutis data censetur, cum eadem ratio, & necessitas in eis inueniatur. Quamquam postea in hominibus repetita sit, post eorū creationem, ad denotandam singularem hominis excellentiam, & propter alias rationes, quæ videri possunt in August. lib. 3. Gen. ad lit. cap. 13. & Beda in Exaem. & alijs expositioribus in Gen.

7.
Assertio 4.

Vnde ostendatur.

Naturalia,

volatilia,

res tria in-

quælibet per-

fectionis.

Simul (in-

quam) cum partitione accommodata, vt statim explicabo. Hæc etiam assertio ex narratione Genes

adiuncta Patrum expositione manifesta est. Nam

in primis narrantur facti tres ordines, seu classes

animantium, quæ sunt veluti tria genera illorum,

aues, & superiorum animantia terrestria. Ita docent Philosophi, & in Genesi Patres, & expositores,

quælibet diuersis rationibus, & signis ad illum ordinem ostendendum vtantur, sed non est præ-

sentis instituti de animalium proprietatibus dis-

putare. Solum intelligere debemus illos gradus dictum seruari ordinem ex genere suo: nam inquiri

posset, an aliqua species inferioris gradus possit esse essentialiter perfectior, quam alia superioris gradus, sed hoc etiam nunc inquirere necessarium non

est. Satis ergo est ex dicto perfectionis ordine colligere, Deum in productione mistorum ab imperfectis ad perfectiora processisse: ideoque sicut prius creauit plantas, quam animalia, ita inter animalia prius creasse pisces, postea verò volatilia, deinde terrestria, & ultimo loco hominem, vt postea dicemus. Atque ita respectu diuersorum ordinum horum animantium, non omnia simul creauit, tamen in vnoquoque ordine simul omnia produxit, nam vnicuique imperio dixit, *Producant aqua reptile, & cæteræ, & producat terra animam viucentem, &c.* Nulla ergo successio generationum inter res productas in singulis ordinibus cum fundamento cogitari potest.

Imò etiam de volatilibus, & piscibus dubitari potest, an inter se simul creata fuerint: nam quod hi duo ordines tertium præcesserint, manifestum est, quia producti sunt in quinto die, tertium autem genus brutorum in sexto: an verò pisces sint prius tempore creati, quam volucres, dubitari potest: quia licet sint facti eodem die, potuerunt simul, vel cum successione fieri. Et quidem si intercessit successio, non est dubium, quin piscium creatio præcessit, quia primo loco ponitur. Suspicio autem successiois solum ex ordine literæ accipi potest, quia illa duo genera distinctè narrantur, & prius minus perfectum, postea perfectius recensetur. Quod autem in re ipsa non fuerit realis successio, videtur posse in litera Genes fundari: sic enim dicitur, *Dixit etiam Deus, producant aqua reptile, & volatile*. In quo significatur quasi vnicuique imperio simul vtrunq; genus fuisse productum. Sicut cum dicitur, *Creauit Deus celum & terram*: sic enim in præ-

sentia adiungitur, *creauitq; Deus cæteram, & omnia animam, &c.* Omne volatile. Sicut ergo omnes pisces simul creati sunt, ita etiam pisces, & volatilia: ideoque tanquam de vno opere statim dicitur, *creauit Deus, quod esset bonum*, & vna benedictio omnibus datur. Propter quæ pars hæc veritatis videtur.

Cur autem ita factum sit inter hos duos ordines, quis consiliarius Dei fuit, vt ratione reddere possit: fortasse tamen probabilis ratio est, quod ex eodem elemento fuerint facti, vt infra dicemus.

Vel certe, quia pisces, & aues in multis similia sunt, vt quæ Pererius & Torniellus late recensent.

Deinde sub vtroque istorum generum, seu ordinum quamplurimæ species procreatae sunt. Hoc constat in primis ex effectu ipso, addita ratione supra facta, quod post illos sex dies non fecit Deus se solo, & tanquam auctor naturæ nouas specierum productiones, & ideo omnes species animalium, quæ naturæ iter fieri non possunt à causis secundis, nisi per feminalem generationem & propagationem ab alijs similibus in eadem specie, fuerunt à Deo procreate. Deinde hoc satis ostendunt verba Scripturæ, in quibus nonnulla diuersitas potest notari. Nam de piscibus dicitur, *creauit Deus cæteram, & omnia animam viucentem, aq; motabilem, quam produxerant aqua in speciebus suis*. Per quæ verba in primis significatur magna specierum diuersitas: deinde indicatur, pisces ex suo genere auctorem in magnitudine excedere cætera animalia: nam ideo declarantur specialiter cæteram grandia, vt latè bi Pererius ex Patribus, & Philosophis prosequitur. Deniq; probabile est etiam in gradu isto animantium in aquis degentium maiorem esse multitudinem, & varietatē, quam in volatilibus, vel terrestribus inueniatur. Ad quod ponderari solet, vt verbum, *producant aqua reptile*, quoniam in Hebræo habet emphasim quandam, & significat abundantem productionem, & quasi ebullitionem. Et hoc confirmat, quod infra dicitur, *Multiplicamini, & replete aquas maris*. Melius aut probatur ex illo Plin. *Hoc mare magnū, & spatiosum manibus illis reptilibus, quorum non est numerus, animalia pusilla cum magnis*: vocat enim Scriptura pisces nomine reptilium, quia omnes natando quasi reptant super aquas, & per exaggerationem dicit, eorum non esse numerum, quia est eorum maxima multitudo, & vt denotetur diuersitas non tantum in numero, sed etiam in specie, adduntur illa verba, *animalia pusilla cum magnis*, nam in his extremis media subintelliguntur. Sub genere autem terrestrium animalium tria proxima genera in illis verbis indicantur, *in terra menta, reptilia, & bestias terra*, & in omnibus variis tria esse species adiuncta verba declarant, secundum præcedentes. Vnde sub iumentis comprehenduntur omnes species animalium, quæ ab hominibus donantur, vt illis ad suam commoditatem vtantur: sub bestijs terræ comprehenduntur animalia agrestia, reptilia verò dicuntur serpentes, & alia, quæ super pectus suum gradiuntur, quia pedibus carent. Ad quæ capita reuocantur omnia animalia perfecta, quæ super terram ambulant. De volatilibus autem nihil specialiter distinguitur, sed absolute dicitur omne volatile secundum genus suum, & iterum, *aves multiplicatur super terram*. In quo fortasse significatum est, in auib; nec tantam multitudinem, nec tantam varietatem, sicut in cæteris animantium ordinibus factam esse.

Quæri autem hoc loco solet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam celorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari solent. Nam Basilios homilia 7. in Gen. Gen. affirmare videtur, Augustin. verò lib. 3. Gen. ad lit. c. 14. sub distinctione respondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaveribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra pro-

creantur.

Quæri autem hoc loco solet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam celorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari solent. Nam Basilios homilia 7. in Gen. Gen. affirmare videtur, Augustin. verò lib. 3. Gen. ad lit. c. 14. sub distinctione respondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaveribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra pro-

creantur.

Quæri autem hoc loco solet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam celorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari solent. Nam Basilios homilia 7. in Gen. Gen. affirmare videtur, Augustin. verò lib. 3. Gen. ad lit. c. 14. sub distinctione respondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaveribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra pro-

creantur.

Quæri autem hoc loco solet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam celorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari solent. Nam Basilios homilia 7. in Gen. Gen. affirmare videtur, Augustin. verò lib. 3. Gen. ad lit. c. 14. sub distinctione respondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaveribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra pro-

creantur.

Quæri autem hoc loco solet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam celorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari solent. Nam Basilios homilia 7. in Gen. Gen. affirmare videtur, Augustin. verò lib. 3. Gen. ad lit. c. 14. sub distinctione respondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaveribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra pro-

creantur.

Quæri autem hoc loco solet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam celorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari solent. Nam Basilios homilia 7. in Gen. Gen. affirmare videtur, Augustin. verò lib. 3. Gen. ad lit. c. 14. sub distinctione respondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaveribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra pro-

creantur.

Quæri autem hoc loco solet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam celorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari solent. Nam Basilios homilia 7. in Gen. Gen. affirmare videtur, Augustin. verò lib. 3. Gen. ad lit. c. 14. sub distinctione respondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaveribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra pro-

creantur.

Quæri autem hoc loco solet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam celorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari solent. Nam Basilios homilia 7. in Gen. Gen. affirmare videtur, Augustin. verò lib. 3. Gen. ad lit. c. 14. sub distinctione respondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaveribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra pro-

creantur.

Quæri autem hoc loco solet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam celorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari solent. Nam Basilios homilia 7. in Gen. Gen. affirmare videtur, Augustin. verò lib. 3. Gen. ad lit. c. 14. sub distinctione respondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaveribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra pro-

creantur.

Quæri autem hoc loco solet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam celorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari solent. Nam Basilios homilia 7. in Gen. Gen. affirmare videtur, Augustin. verò lib. 3. Gen. ad lit. c. 14. sub distinctione respondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaveribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra pro-

creantur.

SVARE
de Ancecli
re 6. dicitur
anima.

AD V

creantur: & priora negat fuisse tunc creata, quia nondum erant mortuorum corpora: de alijs vero affirmat, quia suo modo pertinent ad decorem vniuersi. Sequiturque hoc D. Thomas 1. p. q. 72. ad 5. Sed perfectio distinctio non videtur necessaria: tunc quia non magis hæc, quam illa ad decorem vniuersi pertinent: tum etiam, quia si aliqua facta sunt his diebus, per omnipotentiam Dei facta sunt non expectata putrefactione materiae, prout secundum ordinem naturalem causarum secundarum fieri solet. Vnde sine animalibus mortuis potuissent à Deo fieri imperfecta animalia, quæ nunc ex corporibus mortuorum generantur.

Probabilius ergo censo huiusmodi imperfecta animalia non esse facta à Deo immediate, & in actu his diebus, saltem per se loquendo. Probatur ex dictis in simili de herbis, nam est eadem ratio, nimirum quod huiusmodi imperfecta viuientia non sint veluti per se requisiti ad perfectionem vniuersi, sed quasi per accidens ex concursu variarum causarum sequantur. Item quia sicut in speciebus perfectis non fuit necessarium, omnia individua immediate fieri ab auctore naturæ, sed tantum prima, in quibus cætera potentia continentur: ita in his imperfectis necessarium non fuit prima individua immediate à Deo produci, quia in alijs causis sufficienter continebantur in potentia, & per illarum actionem, & non per propriam successione vnius ab alio erant propaganda. Item quia alias dicendum esset, in omnibus speciebus, quantumuis imperfectis, aliqua individua in principio fuisse facta, quia non est maior ratio de quibusdam, quam de alijs. Consequens autem est incredibile: alias etiam pulces, & similia animalia homini infesta in illo principio creationis actu fuissent, quod certe probabile non est. Atque hanc partem sequuntur Pereyra, & Torniel in sexto die. Dixi autem per se loquendo, id est, speiando talium rerum naturam secundum seipsam. Nam ex his animalibus imperfectis quadam solent deservire in cibum animalium perfectorum, vel pulces maiores ex minimis aluntur: & similiter passer, vermicula terræ habent in cibum. Quia igitur in principio creauit Deus omnes species perfectas animalium, etiam eorum, quæ carnibus, & piscibus aluntur: ideo si propter huiusmodi vsum necessaria tunc fuerunt aliqua animalia imperfecta, simul cum cæteris perfectis producta esse, credibile est, quia hoc titulo specialis causa, seu necessitas in eis inuenitur.

Solet etiam hic dubitari de quibusdam animalibus, quæ ex coniunctione maris, & femine diuersarum specierum generantur, ideo quod præter naturam, & per generationem quasi adulterinam nasci videntur, vt mulus, leopardus, lynx, & similia, solet (inquam) dubitari, an fuerint à principio in actu creata, vel solum in potentia. Et ratio dubitandi esse potest, quia hæc animalia in se spectata perfecta sunt, & multum vitia: ac subinde videntur per se ad perfectionem vniuersi spectantia: ergo debuissent simul cum alijs fieri ab auctore naturæ. Nihilominus contrarium censo esse probabilius, quod tenet Rupertus Abbas li. 1. in Genes. cap. 57. & sequuntur Ystella, & Torniel in Genes. Ratio vero est, quia huiusmodi species animalium sufficienter continebantur potentialiter in illis individuis diuersarum specierum, ex quorum commistione generantur: & ideo non fuit necessarium aliqua eorum individua ab auctore naturæ immediate produci. Nam Deus ea tantum immediate produxit, quæ non nisi per ipsius actionem in rerum natura introduci poterant quoad species suas, nam cætera, quæ per causas secundas produci poterant, conuenientius fuit per illas fieri, & hoc ipsum magis ad perfectionem vniuersi.

Sunt de opere sex dierum.

niuersi pertinet. Accedit, quod huiusmodi generationes non sunt sine interuentu alicuius industriae humanæ, vt ex Leuitico 19. sumi potest, addita doctrina D. Thomæ 1. 2. q. 102. a. 6. ad 8. Constat autem, non fecisse Deus omnes species rerum, quæ interueniente industria humana ex varijs commistionibus rerum diuersarum specierum discursu temporum ortæ sunt. Idem ergo est dicendum de ijs animalibus, quæ ex prædictis commistionibus generantur.

Supereff dubium superius num. 4. in hunc locum remissum, ex qua materia volatilia facta sint. Nam in hoc magna est controuersia propter varia Scripturæ testimonia. Vnde tres de hac re inuenio sententias. Prima est, volatilia ex terra fuisse producta. Ita tenent Caiet. & Catherinus in Genes. & Hieronym. V. Vielmus lect. 22. in Exaem. quos Pererius in opere quintæ diei sequitur. Fundatur in verbis Moysis Gen. 2. *Formatu igitur Dominus Deus de humo cunctis animalibus terræ, & vniuersis volatilibus calis adduxit ea ad Adam.* Nam in illis aequaliter dicit Moyses, animalia terrestria, & volatilia ex humo, id est, terra fuisse formata. Et ratione confirmari potest, quia aues ex terra nutriuntur, & in ea principaliter habitant, & viuunt: ergo signum est, de terra esse formatas.

Secunda opinio est, volatilia producta esse ex aqua, sicut pisces. Ita sentiunt super Genes. Basil. Ambrosius, & Chrysost. & D. Hieron. Epist. 83. ad Oceanum, vbi sic ait: *Primum de aquis, quod riuus egreditur, & penitus fideles de terra ad calum leuat.* Et facit Augustinus 13. Gen. ad lit. c. 7. & 8. Et Ambrosius in hymno, quem canit Ecclesia feria 5. ad vesper. *Ac dixit:*

*Magna Deus potentia,
Qui ex aquis ortum gentis
Partim remittit gurgiti,
Partim leuat in aëra.*

Fundamentum est, quia Gen. 1. dixit Deus, *Producant aqua reptile anima viuientis, & volatile super terram sub firmamento calis.* Vbi expresse vtrorumque animalium productio aquis tribuitur, vtq; in suo genere materialis causæ, vt supra declarauimus. Respondent, verbum *producat*, non esse construendum cum vtraque parte copulatiuæ propositionis, sed tantum cum prima: in secunda verò subintelligendum esse verbum *volens*, vel aliud simile: nam in Hebræa, & in Chaldaica Paraphrasi illud verbum additur. Nos vero vulgatam lectionem præterimus. Et perfectio præter vulgatæ auctoritatem, sensus est planior. Quia non est verisimile non fuisse expresse narratam productionem volatiliū, & materiam, ex qua facta sunt, sicut de alijs duobus generibus animalium factum est. Cur enim diceret Deus, vt aues volarent, quas nondum dixerat, vt fierent? Ergo verisimilius est, verbum *producat*, vtramque partem comprehendere.

Sed obijciunt, quia non potest congruè exponi id, quod adiungitur, *super terram*, nisi subintelligatur verbum *volens*. Nam quomodo aquæ, quæ inferiores sunt terra, possent producere aues super terram? Sed hæc obiectio non habebit locum, si dicamus, volatilia esse facta ex aquis, quæ sunt super terram, de quo statim dicam. Veruntamen responderi etiam potest, licet facta sint ex aquis terrestribus volatilia, rectè additum esse, *super terram*, ad distinguendas aues à piscibus, qui reptant super aquam, & quasi in aquis volant (vt aliqui notant) nam quendam modum pennarum habent. Vnde illud *super terram*, est quasi additum quoddam, determinans, & declarans proprietatem volatiliū. Quod magis explicarunt Septuaginta, dicentes: *Producant aqua reptilia animarum viuientium, & volatilia volantia super terram.* Et hoc magis significauit Paraphrasis Chaldaica, dicens: *Producant*

13.
Ex qua materia sint producta aues.

1. Sententia.

Fundamentum ex Scriptura.

Confirmatio ratione.

14.
2. Sententia.

Fundamentum ex Scriptura.

Quorundam euasio.

Destruitur.

15.
Replicatio: quæ tamen & inferiores sunt terra, possent producere aues super terram.

Aque

aque reptile anima viuentium, & aem, qua volat super terram. Ex quibus manifestum est, illud nomen & volatile, in nostra vulgata non esse nominatiui casus, sed accusatiui: ideoq; nullo modo subintelligi, ac suppleri posset verbum *volat*. Quod confirmatur ex verbis paulo post subiunctis, & *aves multiplicentur super terram*, ubi non dicit, *volent*, sed *multiplicentur*, quod substantialem productionem significat. Ergo similiter in prioribus verbis præceperat Deus, vt volatilia producerentur super terram: ergo ex aquis producta sunt.

16.
Ad fundā.
positum n.
13 respondet
Aug. dupli-
citer.

Neque contra hanc sententiam obstant verba inducta ex c. 2. tum quia illa particula *ex humo*, potest constitui cum solis animantibus terræ, de quibus fit mentio in prima parte periodi, & non cum volatilibus de quibus in posteriori parte mentio fit. Ita respondet Aug. l. 9. Gen. c. 1. Eritq; facillima expositio si in 2. illius propositionis repetitum subintelligatur verbum *formatus*, isto modo, *formatus de humo cunctis animantibus terræ, & formati etiam volatilibus adduxit ea*, &c. Sed August. præter ea aliam adhibet responsionem, scilicet, ibi sub nomine terræ etiam aquam esse comprehensam. Et vtraque responsio satis probabilis est. Posset etiam dici, remotione & quasi radicaliter etiam volatilia facta esse de terra, quia qualitates terræ prædominanter habent, & breuitatis causa terrestria, & volatilia dicta esse de humo formata, licet non eodem modo ex terra genita sint, quia proximè tantum terrestria, volatilia vero remotè modo nunc explicato, licet ex aquis proximè.

Alia respon-
sio auctoris.

17.
3. Sententia
magis proba-
ta Aug. Bed.
Rup. Eu-
cherio, D.
Thom.

Eius susci-

Exponitur
tamen hac
sententia ne
reprehensio-
nem.

At vera est tertia sententia dicere, volatilia facta esse ex aere. Hanc magis probat Aug. l. 3. Gen. ad lit. c. 3. & latius in Imperf. c. 14. & sequitur Beda in Exaem. & Rup. l. 1. in Gen. c. 50. & Euch. qui his verbis illam explicat: *Volatilia ab aquis producta scribuntur, quia aer, in quo volitant, & sapientib. cum aquis deputatur qui a, nam humida ex halatione pinguescit, vt volatus animalium sustinere possit*. Et eodem modo tenuit hanc sententiam D. Thom. q. 71. ad 3. Et potest suaderi, quia aves magis de elemento aeris participare videntur, nam in aere volat, & quoad fieri potest in illo degunt. Sed hac sententia ita accipienda est, vt non sit contraria secundæ, sed eam magis explicet. Nam cum scriptura dicat, volatilia facta esse ex aquis, hoc simpliciter negari non potest: vnde neq; ita potest affirmari facta esse ex aere, vt aqua excludatur. Præsertim quia solus aer propter suam raritatem, & leuitatem non potest esse apta materia, ex qua proximè generantur aves, & ideo oportet, vt vel in substantiam aquæ transferatur, vel certe vt materiam aqueam in se habeat, vt possint ex illo aves generari. Sic ergo absolute dicendum est, volatilia ex aquis fuisse producta, tamen quæ aquæ partim sunt in terra sub propria, & sensibili dispositione aquæ liquida, & fluida; partim sunt eleuata à terra in nubibus, & vaporibus: ideo rectè dici potest, pisces esse factos ex aquis priori modo spectatis, aves vero ex leuioribus seu altioribus aquis: & quia inter aves quedam sunt magis aqueæ, vt sic dicam, quia in ipsis aquis frequenter degunt, & super paludes, vel stagna libenter volitant, credibile est, has esse factas vel ex aquis terrestribus, vel ex vaporibus illis vicinioribus: alias vero, quæ subtilioris sunt naturæ, & altius volitant & in arboribus, vel in alijs locis excellentioribus habitant, ex subtilioribus aquis magis à terra, & eius aquis eleuatis, creatas fuisse.

18.
Ex elemento
ignis nulla
animalia
producta.

Vltimo mouent aliqui questionem, cur ex elemento ignis nulla animalia producta sint. Sed ratio est in promptu, quia ignis non poterat esse apta materia proxima viuentium, neq; locus, in quo naturaliter viuerent propter nimiam ignis caliditatem, & actiuitatem. Nam quod de salamandra refert Arist. l. 5. de hist. anim. c. 19. quod in igne diu

viuat, refellitur à Galeno l. 3. de temperam. & alijs, quos Pereira refert in opere sexti diei, & l. 3. in Dan. ad illa verba, *Angelus a Domini*, &c. Vnde non minus incertum censeo, quod ibidem refert Arist. de partibus animalibus, quæ in ararijs fornacibus in medio igne ex quodam concremato lapide in Cypro generantur: nulla n. vt arbitror, experientia id satis demonstratum est: neq; etiam est satis rationi consentaneum, nec doctrinæ eiusdem Arist. l. 4. Meteororum, c. 1. & libr. 2. de Generat. cap. 3. Veruntamen, quamuis daremus dicta animalia in igne generari, illa essent imperfectissima, & his similia, quæ in alijs elementis per accidens, & ex putrefactione fiunt, ideoque ad primam rerum productionem non pertinuerunt.

CAPVT XI.

Quomodo Deus opus suum de septimo compleuit, & ab illo cessauerit, eundemque diem benedixit.

TRia in hoc cap. breuiter explicanda sunt, quæ in titulo sufficienter indicantur. Primum est, quomodo dicatur Deus opus suum die septimo compleuisse, ita enim Gen. 2. in principio legimus: *Igitur perfecti sunt celi, & terra, & omnis materia, & compleuitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat*. Ratio autem dubitandi est, quia tunc dicitur compleri opus, quando illi vltima manus imponitur, quocirca sine additione alicuius operis non fit ergo, si Deus compleuit suum opus in die septimo, aliquid ei addidit in illo die, aliquid nouum in illo operando. Consequens autem falsum est: ergo non rectè dicitur Deus compleuisse opus suum in die septimo. Propter hoc fortasse Cather. in Gen. Galen. dixit aliquid peculiare creasse Deum in die septimo, ratione cuius dicitur opus suum in eo compleuisse. Illud autem opus, dicit hic auctor, fuisse creationem Eux. Et certè Hieronym. ita videtur intellexisse verbum *compleuit*, nam in quæstionibus Hebraicis sic argumentatur contra Iudæos: *Arbitramur igitur Iudæos, qui de otio sabbati gloriastur, quod iam tunc in principio sabbatum dissolutum sit, dum Deus operatur in sabbato complens opera suam, & benedicens ipsi dicit quia in illo vniversa compluerunt*.

Nihilominus sententia hac falsa est, nam Deus ita perfecit vniversum intra sex dies, vt in septimo nullum opus ad complementum illius efficeret. Hoc censeo verum ex communi sententia Patrum, & consensu Ecclesiæ in Scriptura fundato: Primum nam in ea sepe dicitur, Deum sex diebus fecisse omnia, quæ in mundo sunt, & septimo die ab operibus vacasse, vt patet Exod. 20. & 31. & sumitur etiam ex illo ad Hebræos 4. *Relinquitur sabbatum populo Dei, qui enim ingressus est in requiem eius, etiam tunc requieuit ab operibus suis, sicut à suis Deus*. Idem conuincitur ex eodem loco Genes. 2. nam statim post dicitur, opera sex dierum dicitur, *perfecti sunt celi, & terra, & omnis materia eorum*: ergo opus ad perfectionem, vel ornatum mundi pertinet in diem septimum reueruatum est. Item additur, *compleuitque Deus opus suum, quod fecerat*. Ergo non compleuit illud, aliquid ei addendo, sed ab omni opere quiescendo. Deniq; nullum opus designari potest, quod Deus vt auctor naturæ in hoc die fecerit. Nam quod de Eux creatione dicitur, vel nō ita est, vt in l. seq. latius ostendemus, vel si post sextum diem dicatur Eux creata, dicendum est cōsequenter creationē eius ad vniuersi pfectionē, & consummationē nō pertinuisse, vt in cap. 4. libr. seq. videbimus. Ac deniq; confirmari hoc potest ex verbis illis Gen. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*, nam illa particula *valde*, propter perfectionem, & consummationem, quā vniuersum iam habebat, addita est, vt omnes Patres expendant.

Propter

Propter obiectionem autem factam dicunt aliqui in illo cap. 2. Gen. non esse legendum, *Compleuitque Deus die septimo*, sed *die sexto*, vt Septuaginta legunt, & videtur approbare Hieronymus dicto lib. de *Questionibus Hebraicis*, quauis fateatur in Hebræo, *diem septimum* legi. Retinenda ergo est vulgata lectio, quam etiam habet Chaldaeus, sic interpretans: *Et delectatus est Deus in die septimo opere suo quod fecerat*. Iuxta quam lectionem etiam cessat obiectio facta. Et iuxta eandem exponi optimè potest verbum *compleuit*, vt perinde dictum sit, ac *completum ostendit*, delectando se in illo, & in ipso quiescendo. Et in idem ferè redit, quod alij dicunt, Deum *compleuisse* opus suum in die septimo non intrinsecè, sed extrinsecè seu non posituè aliquid addendo operi, ad consummationem eius, (sic enim completum fuit die sexto, in quo sensu Septuaginta loquuti sunt) sed negatiuè, seu cessando ab opere, ac per hoc extrinsecum terminum operi ponèdo, & ita illud consummando, seu consummatum ostendendo. Ita sentit Theodor. q. 21. in Gen. idq; ipse Moyses significauit, addendo statim post verbum *compleuit*, verbum, *& requieuit die septimo ab vniuerso opere, quod patrarat*.

Statim verò occurrit secundum dubium, scilicet, qualis fuerit illa Dei requies. Et ratio dubitandi esse potest, quia requies, aut propriè, aut metaphorice dicitur. Propriè significat cessationem ab opere, quod operantem defatigabat, & quasi opprimebat, & hoc nōdō non habet locum in Deo, vt perfectum est. Metaphoricè autem significat simplicem cessationem ab opere: (quæ metaphora tam est frequens in Scriptura, vt iam quasi propria significatio reputari possit) tamen in hoc etiam sensu nō apparet quomodo requieuerit Deus in die septimo, cum dicat Christus Ioan. 5. *Pater meus quomodo operatur, & ego operor*. Non enim potuit Deus ab omni opere cessare, alias omnia eius opera iam facta esse desissent, quia sine eius opere conseruari non possunt. Quod si dicatur cessasse à nouis operibus, licet à conseruatione priorum nō cessauerit: contra hoc est, quia post illa opera sex dierum, multa noua opera sunt in mundo facta, quæ Deo non operante fieri non potuissent. Imò Iſai. 43. ipse promittit, se facturum noua, & Apoc. 21. *Ece noua facio omnia*.

Hoc verò punctum facilem habet expeditionem. Nam sine dubio sermo est de requie, vt præcisè dicit cessationem ab inchoato opere. Dicitur enim Deus requieuisse *ab omni opere, quod patrarat*, id est, quod facere proposuerat, & ad finem perduxerat. Et ita declarat Moyses, cum addidit, benedixisse Deum diem illum, *quia in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit Deus, vt faceret*. Per quæ vltima verba proposita dubitatio declaratur. Nam dicitur Deus cessasse ab omni opere suo, non simpliciter, sed *quod creauit, vt faceret*, id est, quod creando ita perfecerat, vt vniuersum ad esse perduceret, & consummaret. Quod in superioribus inde explicuimus, quod Deus à nouis rerum speciebus condendis cessauit. Quod etiam his verbis dixerat Iulius African. lib. 2. de partibus diuinæ legis, cap. 2. *Significatum est (vtique per verbum requieuit) quod post illos sex dies nullam mundo inchoitum substantialem speciem aut naturam nouam, inexpectantem creauerit*. Et ratio est, quia omnes huiusmodi species ad perfectionem vniuersi pertinent. Vnde ob eandem rationem debuerunt in singulis produci illa saltem indiuidua, quæ ad naturalem generationem necessaria erant, vt sunt ad minimum mas, & femina.

Non cessauit autem Deus ab opere conseruationis, quia sine illa mundus subsistere non posset. Quin potius aliqui existimant ad conseruationem

nam pertinuisse illud complementum, quod Deus dicitur mundo in septimo die dedisse, & ad requiem Dei in opere suo, quali fouendo, & conseruando illud. Neque etiā cessauit ab opere propagationis, sed potius cum animantibus illam benedictionem dedit, *crecite, & multiplicamini*, quasi legem ordinariam statuit cooperandi cum causis secundis, per quas voluit huiusmodi propagationem fieri. Et hoc etiam indicatum esse in verbis illis, *compleuit Deus die septimo*, sentit D. Thomas 1. p. q. 73. art. 1. ad 2. Et similitudine non cessauit Deus ab opere gubernationis, & prouidentia suæ, de quo sermo est in dicto testimonio Ioan. 5. Quauis ibi præcipuè videatur loqui Christus Dominus de operibus gratiæ. In quo genere multa operatus est Deus post illos sex dies, nam in illis præcipuè consummauit vniuersum quoad integritatem eius in suo esse naturali, & vt postea videbimus, etiam perfecit illud in esse gratiæ, quantum in hominibus viatoribus pro illo statu conueniens erat. Postea verò multa noua, & mirabilia, hominum necessitate id postulante, in illo ordine operatus est, præsertim quoad incarnationis mysterium, eiusque effectus; & similiter multa in fine mundi operabitur ad statum gloriæ pertinentia. Et de his sermo est in alijs Scripturæ locis allegatis: & ideo tota illa nouitas operum non repugnat cum requie diei septimi, quæ in sola cessatione à nouis rebus naturalibus condendis, quæ in causis vniuersi virtute non contineantur, & per illas fiant, consistit.

Atque hæc doctrinam breuiter insinauit ex Aristobulo, Eusebius lib. 13. de Preparatione euangelica, cap. 7. dicens, *Quod Scriptura dicit, requieuisse Deum in septima die, id non quia Deus nihil postea faciat dictum est, vt nonnulli putant, sed quoniam ad orderum fixit habuit statum, qui nunquam mutatur, cessasse Deus dicitur. Ideo enim dicitur, in sex diebus cælum, & terram, & omnia, quæ in eis sunt creasse, & vt tempora, & ordo rerum secundum prius, & posterius significetur. Eo enim ordine facta sunt quæ postea gubernantur, & transmutantur. Latius hoc explicauit August. lib. 4. de Gen. ad lit. ca. 12. & 15. 19. 20. Et ex illo D. Thomas 1. p. q. 73. Qui præter dicta animaduertunt, non esse dictum absolūtè, requieuisse Deum in die septimo, nam ex æternitate in seipso requieuit: neque etiam esse dictum requieuisse in operibus suis, ac si ad suam requiem illis indiguisset, vel in eis propter suum commodum delectaretur, & non potius ad illorum commodum ea condidisset. Sed dictum esse, requieuisse, *ab omnibus operibus suis*, quia ea condidit, quæ sibi placuit, & in se requieuit, quando à nouis condendis operibus sua voluntate cessauit. Vnde inquit August. requies Dei ab omnibus operibus quæ fecit, ex eo cepta est, ex quo illa perfecit.*

Tertium punctum est, quo sensu ibidem additum fuerit, *& benedixit die septimo, & sanctificauit illi*. Ratio autem dubitandi esse potest, quia benedicere Dei, nihil aliud est, quàm aliquid boni conferre, aut facere: non enim benedixit Deus desiderando, aut bene precando, sed efficaciter bene faciendo: non apparet autem, quod peculiare beneficium Deus illi diei septimo contulerit, propter quod illum benedixisse dicatur. Simili modo difficile ad explicandum videtur, quam peculiarem sanctitatem Deus illi diei contulerit, vt propterea illum sanctificasse dicatur: eo vel maxime quod nulla alia ratio illius benedictionis, vel sanctificationis redditur, nisi *quia in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit Deus, vt faceret*. At verò sola cessatio ab opere non videtur esse posse ratio peculiaris benedictionis, aut sanctificationis, cum maius bonum conferat Deus operando, quàm ab opere cessando: ergo.

propagatio,
& prouidentia sua
gubernandi

Ad locum
Ioan. in n. 4

Ad eadem
locum ibid.

7.
Præcedens
resolutio ad
hunc confir-
matur ex
Aristobulo.

Et ex Au-
gust. & D.
Thom.

8.
Punctum
de benedi-
ctione, &
sanctificati-
one diei 7.
Arguitur
contra benedi-
ctionem.
Arguitur
contra san-
ctificationem.

9.
Respon-
sio
Catholice
in
Gen.

Facile esset utriusque parti dubitationis satisfacere, si vera esset quorundam sententia, qui dixerunt, statim ab initio, seu ab illo primo septimo die statuisse Deum legem sanctificationis sabbati, obligando omnes homines ad observationem sabbati, cessando in illo ab omnibus operibus non pertinentibus aliquo modo ad cultum Dei, qui omnia creavit, & in illo die à suis operibus cessavit. Nam si hæc sententia vera esset, satis magna fuisset tunc data benedictio, & sanctificatio illi diei, diuino cultui illum consecrando. At verò sententia illa falsa est, ut ex Patribus. Iren. Tertul. Euseb. & Damasc. ostendi in tom. 1. de Relig. tract. 2. lib. 2. cap. 1. Et est communis sententia Theologorum dicentium, præceptum illud quoad illam temporis circumstantiam ceremoniale fuisse: ideoque neque ante legem Moysis inceptum, neque tunc omnes homines, sed solum Iudaicum populum obligasse. Accedit optima ratio, quam Pereira tetigit, quia alias præceptum illud de observatione sabbati etiam in statu innocentie obligasset, quia ante lapsum hominis latum fuisset. Consequens autem est incredibile, tum quia in illo statu nullum fuit præceptum diuinum positum, præter illud de non edendo fructus arboris scientie boni, & mali. Tum etiam, quia in illo statu esset superuacaneum, cum in eo statu ferè nihil esset, quod homines à diuino cultu, & contemplatione auocaret. Denique tale præceptum nec aliunde ostendi potest, neque ex verbis citatis colligitur, quia in eis nullum est, quod propriam vim præcipiendi, aut obligandi præferat, & sine tali obligatione commodum sensum habere possunt.

Refutatur
ex Patribus.

Itæ rationes.

10.
Ad argum.
contra Bene-
dict. in n. 8.

Quod ergo attinet ad verbum *benedixit*, rectè intelligi potest Deus, multa beneficia in hoc die mundo contulisse, propter quæ meritò hunc diem benedixisse dicatur. Hoc ex supra dictis patet, nam in hoc die quasi stabilivit Deus opus suum, quod perfecerat, & quasi fixum statum, & suo modo perpetuum illi contulit. Nam tunc cepit illud

perfectum conferuare ex decreto firmo, & immutabili, & ex eodem auxilium dedit, seu obtulit, ut res iam productæ multiplicari, & conseruari possent. Nam hæc omnia in verbis *compleuit, & cessauit* comprehendi possunt, ut exposuimus. Et hunc sensum approbat D. Thomas supra ar. 3. dicens benedictionem ad multiplicationem pertinere. Imò Caietan. putat, hoc esse significatum in illis verbis, *cessauit ab opere suo quod creauit Deus ut faceret*, nam existimat, non Deum, sed opus Dei esse suppositum verbi, ut faceret, ita ut sensus sit, creasse Deum mundum ut faceret multiplicando, & generando, quod plus fortasse habet acuminis, quam soliditatis, parum verò refert. Potest etiam verbum *benedixit*, per verbum *sanctificauit* explicari, quia quæcunque sanctificatio aliqua benedictio est.

Quod itaque ad sanctificationem attinet, putarunt aliqui, licet tunc illa referatur per quamdam anticipationem, non tamen fuisse tunc datam sanctificationem, sed tempore legis. Ita Beda, & A. bul. Quod quidem suo modo verum est, quoad ætalem obseruantiam illius diei, ut diximus. Nilominus tamen dici potuit dies ille à principio sanctificatus, id est, propositus ac declaratus ut maximè conueniens, & congruum, ad colendum Deum in memoriam beneficii creationis: & præterea quia Deus ex tunc destinauit illum, ut tempore opportuno peculiari præcepto eundem sibi consecraret. Hoc ergo satis est ad illum sanctificationis modum, cui adiuncta est multiplex significatio sacra, nam per illius diei requiem significata censetur requies Christi Domini in sepulchro post consummatum opus redemptionis, & requies beatorum in Patria post consummatos huius vitæ labores, iuxta illud ad Hebr. 4. *Itaque requiescat sabbatissimus populo Dei. Qui enim ingressus est requiem eius, etiam requiescat ab operibus suis, sicut à suis Domini.* Unde etiam dixit Augustinus. epist. 119. cap. 9. quod illa *requies Dei, requiem sine fine significat.*

ELENCHVS CAPITVM LIBRI TERTII

- Cap. I. **A**n corpus Adæ fuerit immediatè à Deo ex limo terræ productum.
II. **A**n corpus Eue ex costa Adæ fuerit productum, & quo modo.
III. **A**n primi homines perfectissima corpora in sua creatione acceperint.
IV. **Q**uo tempore primi homines creati fuerint quantum ad corpora.
V. **A**n primi homines in Paradiso terrestri, vel extra illum fuerint creati.
VI. **D**e Paradiso terrestri, quis vel qualis locus sit, vel fuerit.
VII. **A**n formati corporibus primorum hominum in eodem instanti Deus animas illorum creauerit, corporibusque coniunxerit.
VIII. **A**n primus homo fuerit secundum animam creatus ad imaginem & similitudinem Dei.
IX. **A**n primi homines cum perfecta scientia rerum naturalium creati fuerint.
X. **A**n Adam ante peccatum tam perfectam scientiam habuerit, ut decipi in naturalibus non posset.
XI. **A**n Adam in virtutibus voluntatis rectus, ac perfectus creatus fuerit.
XII. **V**trum in Adam appetitus sensitiuus ita fuerit subiectus voluntati, & rationi, ut nunquam aut eam præueniret, aut illi imperanti repugnaret.
XIII. **A**n in statu innocentie, potuerint homines peccare simul in eodem statu perseverando.
XIV. **A**n homo creatus fuerit aliquo modo immortalis, & impassibilis.
XV. **D**e ligno vitæ, & quomodo, quantag. efficacia homini immortalitatem largiretur.
XVI. **A**n homo in statu innocentie peculiare dominum tanquam proprium illius status donum, ac beneficium acceperit.
XVII. **A**n primus homo in statu gratie creatus fuerit.
XVIII. **Q**uam perfectam rerum supernaturalium cognitionem homo ante peccatum habuerit.
XIX. **A**n Adam in statu innocentie per pro prios actus sanctificatus fuerit, & consequenter meritum gloriæ habuerit.
XX. **A**n præter omnia dona naturæ, & gratiæ habuerit homo in statu innocentie originalem intelligentiam, quæ fuerit donum ab omnibus supra dictis distinctum.
XXI. **Q**uale fuerit præceptum datum Adæ in Paradiso, & cur impossibile fuerit.

LIBER